

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**ŞEYH MEHMED SIRRÎ DÎVÂNİ
İNCELEME-METİN**

Halil KURT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Menderes COŞKUN**

ISPARTA – 2015

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMA
SINAV TUTANAĞI

Tez Savunması 2

(İkinci kez sınava girenler için)

Tarih:5/3/2015

Enstitü Yönetim Kurulunun / / tarih ve sayılı kararıyla oluşturulan jürimiz Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS öğrencisi Halil KURT 'nın "Şeyh Mehmed Sırrı Divanı İnceleme-Metin" başlıklı tezini incelemek ve değerlendirmek üzere 5/3/2015 tarihinde saat 10.30'da toplanmış ve adayı tez savunmasına almıştır.

Lisansüstü Yönetmeliği Madde 25 uyarınca adaya 60 dakika süreyle teziyle ilgili sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tezinin aşağıda belirtilen sebeplerle,

Tezin kabul edilmesine

(Öğrenci, varsa jüri tarafından gerekli görülen düzeltmeleri yaparak, tezinin onaylı son şeklini bir (1) ay içinde Enstitü'ye teslim etmelidir.)

Tezin reddedilmesine

(Öğrenci,yeni tez konusu belirlemelidir.)

***Tez adı değişikliği yapıldı/yapılmadı.**

oy birliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.
Gereği için arz olunur.

Jüri	Adı Soyadı	İmza
Danışman	:Prof. Dr. Menderes COŞKUN	
Üye	:Doç. Dr. Selami TURAN	
Üye	:Yrd. Doç. Aliye YILMAZ	

Ek :Her Bir Jüriye Ait Tez Değerlendirme Jüri Raporları

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Şeyh Mehmed Sırrı Divanı İnceleme-Metin” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Halil KURT
12.03.2015

ÖNSÖZ

Orta Asya'da Hoca Ahmet Yesevi ile başlayan Tasavvufî Türk Edebiyatı, XIII. yüzyılda Anadolu sahasında Yunus Emre, Mevlana ve Hacı Bektaş-ı Veli gibi mutasavvıf şairler vasıtasıyla parlak bir dönem yaşamıştır. Zaman içerisinde Tasavvuf Edebiyatı, Anadolu'da sayıları hızla artan tekkelerde gelişmiş, bu tekkelerde yetişen şairlerin söylemiş oldukları ilahiler, kendine özgü bestelerle geliştirilerek söylenmiştir.

XVIII. yüzyılda Tasavvufî şiir geleneğini sürdüren şairlerden biri de Şeyh Mehmed Sırrî Efendi'dir. Sırrî Efendi, mutasavvıflığının yanında bestelenmiş şiirleriyle de ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmanın maksadı Mehmed Sırrî Efendi'nin şiirlerini ve hayatını tanıtarak onu edebiyat tarihine kazandırmaktır. Bu amaçla Mehmed Sırrî'nin dîvânı transkribe edilmiş, şiirleri şekil özellikleri ve muhteva bakımından incelenmiş, mevcut kaynaklardan hareketle Sırrî'nin hayatı ve kimliği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Bu tez çalışması, Yapı Kredi Sermet Çifteler Araştırma Kütüphanesi, No: 15/1 arşiv numarasıyla kayıtlı bulunan Şeyh Mehmed Sırrî Efendiye ait olan Dîvân-ı Mürşid-i Dervişan adlı eser esas alınmış, kayıtlarda şimdiye kadar dîvânın başka nüshasının olmadığı görülmüştür.

Çalışma üç ana bölümden oluşmuştur.

I. Bölümde, hakkında kaynaklarda sınırlı bilgiler bulunan Şeyh Mehmed Sırrî Efendi'nin hayatı, edebi şahsiyeti, tarikâtı, tekkesi ve eserleri üzerinde duruldu. Şairin edebi kişiliğinin oluşmasına vesile olan dil ve üslup özellikleri, edebi sanatlar, şairin kullandığı deyim ve atasözleri tespit edildi.

II. Bölümde, Şeyh Mehmed Sırrî Dîvân'ı hem şekil özellikler hem muhteva bakımından incelenmiştir. Şekil özelliklerinde; Dîvân'da kullanılan nazım şekilleri, nazım türleri, aruz kalıpları, kafiye ve redif incelendi. Muhteva özelliklerinde ise, dîvânda ön plana çıkan hususlar on iki başlık altında toplandı.

III. Bölümde, dîvânın transkripsiyonlu metnine yer verilmiştir. Eser, gayri mürettep bir dîvândır. Yazma nüshada, ilk beş şiir dışında kalan şiirler, alfabetik sıraya göre dizildiği için metnin orijinal dizilişine sadık kalınarak, şiirler numaralandırılıp sırasına dokunulmadan verilmiştir. Şiirlerin vezinleri bulunmuş, vezin kusuru veya eksiklikleri dipnotta belirtilmiştir.

Bu çalışmada bana ilmî bir bakış açısı kazandıran ve beni her bakımdan destekleyen hocam Prof. Dr. Menderes COŞKUN'a, metni okumama yardımcı olan Doç. Dr. Selami TURAN hocama ve dîvândaki Arapça beyitleri okumam ve anlamam konusunda bana yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Fadıl AYGAN'a, teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Halil KURT
Isparta 2015

ÖZET

ŞEYH MEHMED SIRRÎ DÎVÂNİ İNCELEME –METİN
HALİL KURT

Süleyman Demirel Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yüksek Lisans Tezi, 240 Sayfa, Mart 2015

Danışman: Prof. Dr. Menderes COŞKUN

Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, XVIII. yüzyılda tasavvuf kültürünün önemli merkezlerinden olan Fâti̇h semti civarlarındaki Remli Tekkesinin kurucusu ve şeyhidir. İstanbul'da Kâdirîliğin kökleşmesini sağlamıştır. Hem şair hem musikîşinas olan sanatçı, şiirlerinde Sırrî mahlasını kullanmıştır. Baştan sona tasavvufî unsurların hâkim olduğu şiirlerinde, din ve tasavvufla ilgili duygu ve düşünceler, içten bir anlatımla dile getirilmiş, bazı şiirleri bestelenmiştir.

İslâm dininin genel kaidelerine bağlı, ehl-i sünnet çizgisinde, samimi bir müslüman olan şairin, şiirlerinde yer alan Kâdirî Tarîkatı ile ilgili konular, tasavvuf alanında önemli bir kaynak oluşturacaktır. Ayrıca şairin şiirlerinde kullandığı musikî terimleri, musikî aletleri ve makam adları, musikî sahasında da ses getirecektir

Bu çalışma, üç ana bölümde ele alındı. Buna göre ilk bölüm, şairin hayatı, edebî şahsiyeti, tekkesi, eserleri ve tarîkatını, ikinci bölüm, dîvânın şekil özelliklerini ve muhteva incelemesini içermekte ve üçüncü bölüm, transkripsiyonlu metinden oluşmaktadır.

Bu çalışmayla, Şeyh Mehmed Sırrî Efendi'nin hem fikrî ve edebî yönüyle hem de musikîşinaslığıyla Türk tasavvuf edebiyatındaki yeri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şeyh Sırrî, Kâdirî, Dîvân, Tasavvuf, Metin İnceleme.

ABSTRACT

SHEIKH MEHMED SIRRI'S DÎVÂN RESEARCH AND TEXT
HALIL KURT

**Suleyman Demirel University, Department of Turkish Language and Literature,
Master Thesis 240 p. March 2015.**

Supervisor Name: Prof.Dr. Menderes COŞKUN

Sheikh Mehmed Sirri Efendi is the founder and arch sheikh of the Sufi Remli Lodge in Fatih District which was one of the important centers of the sufi culture in the 18th century AD. He helped the Qadiriyya Order to become established in Istanbul. As both a poet and a musician, he used the pseudonym Sirri in his poems. His poems totally characterized by sufi elements involve his sincere way of expression about the religion and Sufism. Besides, some of his poems were composed.

Through this study, the subjects he addresses in his poems about the Qadiriyya Order as a sincere Sunni Muslim and a supporter of general Islamic attitudes will establish a significant source in the realm of sufism. Besides, the musical terms, musical instruments and names of musical makams will create a tremendous impression in the field of music.

This study has three parts. The first part covers the poet's biography, literary personality, his lodge, his works and his order. The second part covers the examination of physical characteristics and the content of his collection. The third part is the transcribed text of the whole collection.

This study tries to introduce the place Sheikh Mehmed Sirri Efendi occupies in the Turkish sufi literature through his ideological, literary and musical traits.

Keywords: Sheikh Sirri, Qadiriyya, Dîvân, Sufism, Research of Text

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	x

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞEYH MEHMED SIRRÎ'NİN HAYATI, TARİKATI, TEKKESİ, ESERLERİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

1. HAYATI.....	1
2. TARİKATI.....	3
3. TEKKESİ	5
4. ESERLERİ	7
4.1. Dîvân-ı Mürşid-i Dervîşân.....	7
4.2. Tarîkatnâme ve Nesâyih-i Mürşid-i Dervîşân	8
4.3. Tarîk-i Ta'bir ve Terbiyenâme-i Dervîşân	8
4.4. Risâle-i Tahkîk	8
5. EDEBİ KİŞİLİĞİ	9
5.1. Dil ve Üslup.....	11
5.2. Edebi Sanatlar.....	13
5.2.1. Nida	13
5.2.2. Tecahül-i Ârif.....	13
5.2.3. Tekrîr	14
5.2.4. İstiare.....	14
5.2.5. Hüsn-i Talil	15
5.2.6. İstifham	15
5.2.7. Tezat.....	16
5.2.8. Teşbih	16
5.2.9. Telmih	17
5.2.10. Tenâsüb	17
5.2.11. Mübalağa.....	18
5.2.12. İştikak	18

5.3.Deyimler	19
5.4. Atasözleri.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

DÎVÂNIN ŞEKİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

A. DÎVÂNIN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	24
1. Vezin.....	24
2.Kafiye ve Redif.....	25
3.Nazım Şekilleri	26
4.Nazım Türleri	27
B.DÎVÂNIN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ	27
1. Allâh	27
2. Melekler.....	29
3.Kitaplar	31
4. Âyetler	33
5. Hadisler.....	40
6. Peygamberler	46
6.1. Hz.Âdem	46
6.2. Hz.Nûh	46
6.3. Hz.Yusuf ve Hz.Yakûb	47
6.4. Hz. Eyyûb.....	47
6.5. Hz. Hızır ve Hz.Musa.....	48
6.6. Hz.Lokmân.....	48
6.7. Hz.Süleymân	49
6.8. Hz.İsâ	49
6.9. Hz.Muhammed.....	50
7.Dört Halife.....	53
7.1.Hz.Ebubekir	53
7.2.Hz.Ömer	54
7.3.Hz.Osman.....	54
7.4.Hz. Ali	55
8.Sûfiler	56
8.1. Abdülkâdir-i Geylânî	56

8.2. Ahmed-i Bedevî	57
8.3.Hallâc-ı Mansûr.....	57
8.4.Hâtem-i Tâî	58
8.5.İbrahim Edhem.....	58
8.6.Niyâzî-i Mısrî.....	59
9. Mitojik ve Tarihi Şahsiyetler	60
9.1.Leyla İle Mecnun	60
9.2.Rüstem ve Dârâ	61
10. İbadet İle İlgili Mefhumlar	61
10.1. Hacc Ve Kâbe	62
10.2.Namaz	62
10.3.Oruç.....	63
11. Tasavvuf İle İlgili Mefhumlar	64
11.1. Âşık	65
11.2. Aşk, Muhabbet	66
11.3. Cezbe.....	68
11.4. Dört kapı.....	68
11.4.1. Şeriat.....	69
11.4.2.Tarîkat.....	69
11.4.3. Hakikat	70
11.4.4. Marifet	71
11.5. Dünya	72
11.6. Hankah	73
11.7.Mürşid	74
11.8. Nefs	75
11.9. Sâlik, Mürid, Derviş.....	76
11.10. Sa'y	77
11.11.Tecrid	78
11.12.Vahdet-i vücûd	78
11.13. Zahid	79
12. Yer Adları	80
12.1.Bağdat	80

12.2.Bathâ	81
12.3.Hicâz	81
12.4.Yesrib	82

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÎVÂNIN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

DÎVÂN-I MÜRŞİD-İ DERVİŞÂN	83
Metnin Hazırlanmasında Takip Edilen Yol.....	235
SONUÇ	237
KAYNAKÇA	238

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
b.	: bin, ibn-i
Bkz, bkz.	: bakınız
c.	: Cilt
DİA.	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
haz.	: Hazırlayan
Hız.	: Hazret-i
İ	: İlahi
no	: numara
ö.	: Ölümlü
s.	: sayfa
TDV.	:Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğlerleri
vr.	: varak
vs.	: vesaire
Yay.	: Yayınları

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞEYH MEHMED SIRRÎ'NİN HAYATI, TARİKATI, TEKKESİ, ESERLERİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

1. HAYATI

XVII. yüzyılın sonu ile XVIII. yüzyılın ilk yarısında yaşadığını düşündüğümüz şairin asıl adı Mehmed Sırrî'dir.¹ Mahlası da Sırrî'dir. XVII. ve XVIII. asırlarda yaşayan ‘‘ Sırrî ‘‘ mahlasını kullanan başka şairler de vardır.² Fakat bu şairlerden Kâdirî tarikatına mensup olanına şimdiye kadar rastlanılmadı. Sırrî, Kubbe tekkesi postnişini Kâdirî tarikatı şeyhi, Süleyman Efendi (ö.1115/1703/-04)'nin talebesidir.³ Şair, aşağıdaki beyitte bu durumu şu şekilde ifade eder:

‘ Aşkuñ Süleymānıyla görışdüm

Sırrıyla geldüm bu dār-ı ‘ aşka (139/6)

Dîvânda geçen ‘‘Sünûhât-ı İlâhiyât-ı Şeyh Sırrıyyü'l-Kâdirî⁴’’ ifadesiyle kendisinin şeyh olduğu belirtilir. ‘‘Remlî’’ lâkabıyla tanınan Mehmed Sırrî Efendi, kendi adıyla anılan tekkenin kurucusu ve ilk şeyhidir.⁵ Mehmed Sırrî Efendi, hayatının sonuna kadar burada şeyhlik yapmıştır.⁶

Ramazan Muslu'ya göre; ‘‘İlk kez XVII. asırda Fatih'te kurulan Kubbe Tekkesi'nde geliştirilen Kâdirî kültürü, Süleyman Efendi'nin halifesi Mehmed Sırrî Efendi aracılığıyla Remlî Tekkesi şeyhlerince sürdürülmüştür. Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, Fatih'te Kâdirîliğin kökleşmesini sağlayan ilk Kâdirî şeyhlerindedir.’’⁷

¹ Ramazan Muslu, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18.yüzyıl)*, insan yay., İstanbul, 2004. S.402

² Haluk İpekten v.d., *Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, kültür bakanlığı yay., Ankara, 1988 s.446-448.

³ Ramazan Muslu, *a.g.e.*, s.402.

⁴ Şeyh Mehmed Sırrî, *Dîvân-ı Mürşid-i Dervişan*, Yapı Kredi Sermet Çifteler Araştırma kütüphanesi, No: 15/1, 7/a vr.

⁵ Ramazan Muslu, *a.g.e.*, s.402.

⁶ Ramazan Muslu, *a.g.e.*, s.401.

⁷ Ramazan Muslu, *a.g.e.*, s.402.

Şairin doğum tarihi hakkında şimdiye kadar herhangi bir bilgiye rastlayamadık. Ancak şiirlerindeki ifadelerden kendisinin belî bükülmüş, aciz, zayıf ve ihtiyar olduğunu şöyle ifade etmektedir:

Luţf eyle ki Sırrî atı macüb-ı kühendür

Ağlayu gidüp n'ola efendüm güle gelsem (112/9)

...

Ben köhne zamân köhne vü am sîne köhne

Bu köhneleri tâze ider köhne-i şahbâ (5/44)

Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, 1142 / 1729-30 yılında irtihal ettiğine göre muhtemelen doğumu on yedinci yüzyılın ortaları ya da sonlarıdır. Şeyh Mehmed Sırrî Efendi 1142 / 1729-30 yılında vefat ettikten sonra yerine oğlu Abdülfettah Efendi Remlî Tekkesi'nin meşihatını üstlenmiştir.⁸ Dîvânını 1115 / 1703 tarihinde tamamlayan Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, dîvânda iki yerde tarih düşmüştür:

amdüli llâh *biñ yüz on üç pencüm-ı mâh-ı receb*

Şub-ı şâdık açılıp almadı gön lümde melâl (103/4)

...

Tıfl-ı dile Sırrîyâ bu oldu ilhâm

Târîi vü nâmı *Mürşid-i Dervîşân* (152/2)

Mürşid: 544

Dervîşân: 571

+ -----

1115

Remlî Tekkesi'nin arkasındaki bahçeye defnedilen Şeyh Mehmed Sırrî Efendi'nin kabri tahrip edilmiştir.⁹

⁸ Ramazan Muslu, *a.g.e.*, s.402.

⁹ Mustafa Özdamar, *Dersâadet Dergâhları*, Kırk Kandil Yayınları, İstanbul, 1994, s.120.

2.TARİKATI

Mehmed Sırrî Efendi, birçok şiirinde Kâdirî oldğunu dile getirmektedir.¹⁰ Kâdirîlik, Abdülkâdir Geylanî'nin (ö.1166-67), XII. yüzyılda, Bağdat'ta kurduğı bir tarîkattır.¹¹ Mehmed Sırrî Efendi, Abdülkâdir-i Geylânî'yi rehber almakta ve ondan himmet istemektedir:

Reh-i Hâkda sen eger kâdirîyeseñ ey Sırrî
Pîre uy kim ola tâ rehberün ' Abdu'l-kâdir (49/9)

İslam tarihinin en eski tarîkatlarından birisi olarak kabul edilen Kâdirîlik, XIII-XV. asırlar arasında Osmanlı İmparatorluğu dışındaki Müslüman ülkelerde gelişimini farklı kolları sayesinde gerçekleştirmiştir. Anadolu'ya XV. asırda, İstanbul'a ise XVII. asırda girebilmiştir.¹²

Kâdirîlikte tarîkat sembollerini ihtiva eden birkaç değişik türde tac vardır. Bunlardan en çok bilineni, "Bağdat " olarak adlandırılan taçtır. Bu taçın tepe kısmında "besmele-i şerif" in ondokuz harfini sembolize eden on dokuz tıgılı ve yedi renkli "Kâdirî gülü " bulunur.¹³ Şeyh Sırrî Efendi bu "Kâdirî gülü"nden şöyle bahseder:

O tâc-ı heft berk üzre muraşşâc -i gül işâretdür
Ki her dervîşi heft iklîme sulţân kâdirîyüz biz (65/4)

Kâdirîlik, tarîkat ayinlerindeki zikir tarzlarından "cehri" ve "kıyamî" usûlü benimsemiştir. Kıyam zikrinde yan yana dizilip karşılıklı saflar oluşturulur. Adım atılmadan bel hizasına kadar eğilip doğrularak dizler üzerinde yaylanarak veya beden ile başı sağa sola döndürerek sağlanan, belli bir ahenk içindeki hareketlerle zikredilir.¹⁴

¹⁰ Bkz. 55, 56, 57, 65, 147 no'lu şiirler.

¹¹ Abdülkâdir-i Geylanî ve Kâdirîlik hakkında bilgi için bk. Sarı Abdullah, *Semerâtü'l-fuâd fi'l mebde-i ve'l mead*, İstanbul, 1288 s.145.

¹² Ramazan Muslu, *a.g.e.*, s.374.

¹³ Ramazan Muslu, *a.g.e.*, s.375.

¹⁴ Ramazan Muslu, *a.g.e.*, s. 375.

Şeyh Mehmed Sırrî cehri yapılan zikri aşağıdaki beyitte şöyle ifade eder:

Celî zikriyle girmeyen semâ' a

Ṭavâf-ı ' arş-ı Raḥmânın ne bilsün (123/4)

Nakşibendîlik hariç tutulursa diğer tarîkatlarda olduğu gibi, Kâdirîlikte de musikiye önem verilmiştir. Bu önem Kâdirîliği Anadolu'ya yayan Eşrefoğlu Rûmî ile damadı ve halîfesi Abdurrahman Tırsî'nin (ö.1519) musikîşinas hatta bestekâr olduğu yolundaki kuvvetli rivâyetlerden kaynaklanmaktadır.¹⁵ Şeyh Sırrî Efendi de musikî terimlerini ve musikî aletlerinin adlarını şiirlerinde kullanmıştır:

Biz meykeş-i pey-der-pey-i ḥumḥâne'-i ' aşkuz

Bâ- zemzeme-i nây ü def u nağme-i şeştâ (5/2)

Dîvânda, Hüseyni, Arazbâr, Bûselik, Acem, Nevâ, İsfahân, Beyâtî, Muhayyer, Sabâ, Usûl, Evc, Beste-nigâr, Ruhavi Evfer, Uşşak, Çar-gâh ve Nehrîz olmak üzere on altı makam adı yer almaktadır. Bu makam adlarının, ilahilere başlık olarak verildiği düşünüldüğünde bu ilahilerin bestelenmiş olduğu sonucu ortaya çıkar.

Kâdiriyye'yi Anadolu'ya XV. yüzyılda, Hacı Bayram-ı Veli'nin müridi iken onun emri üzerine Eşrefoğlu Rûmî getirmiştir.¹⁶ Kâdiriyye, İstanbul'da ilk defa Rûmiyye kolu ile temsil edilmiştir.¹⁷ Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, Kâdirî tarîkatının bir kolu olan Rûmiyye'ye mensuptur. Aşağıdaki beyitte bunu açıkça ifade eder:

Rûmiyyem gâhî ' Arab gâhî ' Acemde gerdişem

Gâh olur sultân Bedev Aḥmedle biter her işüm

Geh Ḥicâz u geh Yemen ḥâkine düşer cünbişüm

Geh uyup pîr-i hevâya dönüp ayağum başum

¹⁵ Ramazan Muslu, *a.g.e.*, s.376.

¹⁶ Nihat Azamat, "*Kâdirîye*", DİA, C. 24, İstanbul, 2001, s. 132.

¹⁷ Reşat Öngören "*Rûmiyye*", DİA, C: 35, TDV Yay., İstanbul 2008, s.241.

Mâil-i hüsn-i ezel ‘ aşıklar içre sāmīyem

Ḳâdirīyem celvetīyem gülşenī bayrāmīyem (118/2)

Rûmîlik, İsmail Rûmî’ye (ö.1643) nispet edilen bir Kâdirîlik koludur. İsmail Rûmî, Bağdat’a gidip, burada Abdulkâdir-i Geylânî soyundan gelen Kâdirî Âsitanesi postnişini Feyzullah Efendiye intisap etmiştir. Ardından Mısır’a geçerek Abdulkâdir-i Geylânî’nin oğlu Abdurrezzak koluna bağlı İbrahim Burhaneddin’in halîfesi Ahmed Mısırî’den Kâdirî hilafeti almıştır. Bu nedenle Osmanlı Devleti dâhilindeki bütün Rûmî şeyhleri, Ahmed Mısırî’ye bağlı olup İstanbul’daki Kâdirîhâne postnişini tarafından kendilerine verilen icâzetnâmelerin tamamı bu kolun silsilesine göre düzenlenmiştir.¹⁸

3.TEKKESİ

Kâdirîliğin XVIII. Asırda İstanbul’da kurduğu ilk tekkelerden biri, Şehremini’ndeki Remlî Tekkesi’dir. Ereğli Mahallesi, Saray Meydanı Caddesinde faaliyet göstermiştir. Mehmed Sırrî Efendi, bu tekkenin kurucusu ve ilk şeyhidir.¹⁹ Vefatına kadar bu tekkede şeyhlik yapan Mehmed Sırrî Efendi’den sonra oğlu Şeyh Abdülfettâh Efendi, Remli Tekkesi’nin ikinci sırada meşihatını üstlenmiştir.²⁰ Şeyh Sırrî Efendi, bu tekkeyi isim vermeden “*ulu dergâh*” tabiriyle zikreder:

Fâriğem âlâyiş-i efkâr-ı ‘ izz u câhdan

Rişte-i ümmîdi kaç‘ itdüm gedâ vü şâhdan

Kısmetüm ta‘ yîn olunmuş bir ulu dergâhdan

Mâsivâdan el çeküp kırtuldum âh vâhdan

Zâhir u bâtın murâdum isterem Allâhdan

Ben ledünnî sırrın aldum şemme vechu ’llâhdan (122/1)

¹⁸ Ramazan Muslu, *a.g.e.*, S.391.

¹⁹ Ramazan Muslu, *a.g.e.*, s.401.

²⁰ Ramazan Muslu, *a.g.e.*, s.402.

XVII. yüzyılın sonlarında Fatih'te Kubbe Tekkesi'ni kuran Süleyman Efendi, İsmâil Rûmî'nin Rumeli'deki halifelerinden Osman Karadâği'den gelen silsileye mensuptur. 1180'de (1766) Rifâiyye tarîkatına intikal eden bu tekkenin önemi, XVIII. yüzyılda Fatih Şhremini'ndeki Remlî Tekkesi ile Altımermer'deki Sinek Şeyh Halil Efendi Tekkesi'nin şeyhlerini yetiştirmiş olmasından gelir. Remlî Tekkesi 1775-1839 yılları arasında Sa'diyye tarîkatının kontrolüne geçmişse de tekrar Rûmiyye'ye bağlanmış ve son dönemlere kadar faaliyetini sürdürmüştür.²¹

Gönül erleri haftanın her Çarşamba günü bu tekkede mukabele, zikir ve sohbetler yapmışlardır.²² Sırrî Efendi'ye göre, bu tekke gül harmanıdır.

Şahın-ı tekve hirmen-i güldür bize

Döndü gülşen içre zâkir bülbüle (138/3)

XVIII. asırda bu tekkede Kâdirîliği temsil eden şeyhler sırasıyla şunlardır:

- 1- Şeyh Mehmed Sırrî (ö.1142/1729-30)
- 2- Şeyh Abdülfettâh Efendi (ö.1157/1774-75)²³
- 3- Mustafa Efendi (ö.1189/ 1775-76)
- 4- Kolancı Şeyh İbrahim Sabri Efendi (ö.1221/1806)²⁴

Çok güzel bir bahçesi olan bu dergâhın avlusundaki şeyh kabirleri, sonradan tahrip edilmiştir.²⁵

²¹ Reşat Öngören, *a.g.e.*, s.241.

²² Mustafa Özdamar, *a.g.e.*, s.120.

²³ Remlî Tekkesi'nin ikinci sırada meşihâtını üstlenmiştir. Şeyh Mehmed Sırrî Efendi'nin oğludur.(bkz.Ramazan Muslu, *a.g.e.*, s.402).

²⁴ Ramazan Muslu, *a.g.e.*, s.402

²⁵ Mustafa Özdamar, *a.g.e.*, s.120

4. ESERLERİ

Kaynaklarda eserlerinden bahsedilmeyen Şeyh Sırrî Efendi'nin Dîvân'ından başka, şimdiye kadar tespit edebildiğimiz ve müstensih tarafından Dîvân'ının sonuna eklenen eserleri şunlardır:

4.1. Dîvân-ı Mürşid-i Dervîşân

Şeyh Mehmed Sırrî Efendi'nin en önemli eseri elimizdeki dîvândır. Yapı Kredi Sermet Çifteler Araştırma Kütüphanesi, No: 15/1 numarada kayıtlı olan dîvân, 58 varaktan ibarettir. Tasnif numarası ise 1-566-45479'dur. Nesih hattı ile yazılmıştır. Şimdiye kadar dîvânın başka nüshasına rastlanmamıştır. Dîvân 58 varaktan ibarettir. Dîvânın ilk sayfasında "Dîvân-ı Sırrî" ibaresi ve hemen yanında "Yâ Kebikeç" ifadesi yazılıdır.

Şair, dîvâna besmele ile başlar. İlk şiiri kısa mesnevi daha sonra münâcât, naat, medh-i çâr yâr-ı güzîn ve bir sakinâmeden sonra harf sırasına göre şiirleri devam eder. Sonda ise rubaiyyat başlığı altında dört tane rubai ve akabinde de nâm u tarih u dîvân bölümünde, dîvânın tamamlama tarihine bir beyitle 1115 tarihini düşerek dîvânına, Dîvân-ı Mürşid-i Dervîşân adını verdiğini belirtir:

Tıfl-ı dile Sırrîyâ bu oldu ilhâm

Târîhi vü nâmı *Mürşid-i Dervîşân*

Mürşid: 544

Dervîşân: 571

+ -----

1115

Hemen altında ise müstensih Abdullah Sorgucuzade'nin adı, müntesibi olduğu Kâdirîlik tarikatına övgü ve müridi olduğunu söylediği şairimiz Şeyh Mehmed Sırrî Efendi'ye yaptığı dua vardır.

Şiirlerin son harflerine göre; şiir sayısı şöyledir: Elif: 13, be:3, te: 7, peltek s:2, cim:4, ha:3, h:1, dal:5, zel:1, r:18, ze:10, sin:2, şm:2, sad:3, dad: 3, tı:2, zı:2, ayın:1, gaym:2, fe:2, kaf: 3, kef: 5, lam:12, mim:10, nun:6, vav:1, he:12, lam-elif:1, ye:6

Müstensih Abdullah Sorgucuzade, yer yer aynı beyti ya da aynı mısrayı, bazen de sadece bir kelimesini varak kenarına yazmıştır.²⁶

4.2. Tarîkatnâme ve Nesâyih-i Mürşid-i Dervîşân

Bu Eser, Yapı Kredi Sermet Çifteler Araştırma Kütüphanesi, No: 15/1 arşiv numarasıyla kayıtlı bulunan Dîvân-ı Mürşid-i Dervîşân adlı mezkur divânın sonunda bulunmaktadır. Eser bir risâle mahiyetinde bulunup 58-a / 71-a varakları arasındadır. 15/2 numarada kayıtlı bu eserin tasnif numarası 45480'dir.

4.3. Tarîk-i Ta'bir ve Terbiyenâme-i Dervîşân

Tarîk-i Tabîr ve Terbiyenâme-i Dervîşân, mezkur dîvânın sonunda, Tarîkatnâme ve Nesayih-i Mürşid-i Dervîşân adlı risâleden sonraki eserdir. Eser bir risâle mahiyetinde bulunup 71-a / 81-a varakları arasındadır. 15/3 numarada kayıtlı bu eserin tasnif numarası 45481'dir.

4.4. Risâle-i Tahkîk

Bu eser, yine bu mezkur dîvânın sonunda yer almaktadır. Eser bir risâle mahiyetinde olup 81-a / 85-b varakları arasındadır. 15/4 numarada kayıtlı bu eserin tasnif numarası 45482'dir.

²⁶ Şeyh Mehmed Sırrî, *Dîvân-ı Mürşid-i Dervîşân*, Yapı Kredi Sermet Çifteler Araştırma kütüphanesi, No: 15/1, 45. Ve 47. Vr.

5. EDEBİ KİŞİLİĞİ

Mehmed Sırrî'nin sanatkârlığı ve edebiyatımızdaki yeri hakkında kaynaklarda şimdiye kadar herhangi bir bilgiye tesâdüf edemedik. Bundan dolayı elde bulunan bilgilerden ve mevcut divândan yola çıkarak şairin edebi kişiliği hakkında kısaca bilgi verebiliriz.

Şair, şiirlerinde Sırrî mahlasını kullanmıştır. Bu mahlası kimi zaman “ey” gibi bir hitap ile kimi zaman da “âsî, bî-çare, gâfil, âciz, bî-kes, bende, âşık, miskin, nâ-çâr, derd-mend” gibi sıfatlarla beraber kullanır.

Mehmed Sırrî Efendi, Aziz Mahmud Hüdâyî, Niyazî-i Mısrî, Karabaş-ı Veli Şeyh Mustafa Manevi ve halk şairi Âşık Sırrî gibi birçok şairden etkilenmiş, hem üslup hem de şekil bakımından onlar gibi şiir yazmaya çalışmıştır. Ayrıca edebi kişiliğinin şekillenmesinde bir tesiri olduğunu düşündüğümüz XVIII. yüzyıl mutasavvıf şairi Şekûrî'nin²⁷ bir ilâhisine nazire yazmıştır:

Kıl şekûrîveş bunı vird-i zebân

Rabbenâ yâ Rabbenâ fâğfirlenâ (14/6)

Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, mutasavvıf bir şair olduğu için onun şiirlerindeki ana temâlar; din, tasavvuf, Allâh ve Peygamber sevgisidir. Mehmed Sırrî Efendi, bir tekkede şeyhlik yaptığından olsa gerek bazen bir mürşid edasıyla didaktik bir tavır takınarak Yunusvari bir edayla tasannusuz bir şekilde, içten gelen ifadelerle ve sade bir dille, duygularını ortaya koyar:

Cânüñ bedenüñdeyken ‘ aqlüñ üzerüñdeyken

Bu fırsat elüñdeyken yalvar güzel Allâha (131/4)

Tarîkâta girmek isteyen kişinin öncelikle şeriata uyması, sonra da bir mürşidin elinden tutması gerekir. Çünkü mürşid, salikleri Hakk’a vasil eder. Bu yüzden Şeyh

²⁷ Menekşe Gültekin, Şekûrî Divânı, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 2009, s.77.

Mehmed Sırrî Efendi, bir tarîkâta ve bir kâmil insana bağlanmanın öneminden bahseder. Bu nasihatleri içeren beyitler şiirlerinde sık sık görebilir:

Vuşlat-ı yâr ister iseñ Sırriyâ

İttiba^ç -ı şeyhdür aña medâr (45/7)

Bunların dışında kendisinin çaresiz, asi, günahkâr bir kul oluşundan duyduğu ıstırabı dile getiren, af ve gufran isteyişini anlatan, Hz.Peygamberden şefaathçi olmasını dileyen şiirleri de vardır:

Elimüz boş yüzümüz kıra günahkârlaruz

Umaruz bize şeff^ç ola Nebiyy-i muhtâr (48/6)

Sırrî Efendi şiirlerinde pek çok musikî terimi, musikî aleti ve makam adı kullanmış, bazı şiirlerini bestelemiştir. Bundan hareketle onun şairliğinin yanında musikîşinas olduğu da ortaya çıkar. Tasavvufî görüşlerini yaymada şiiri, bir araç olarak kullanan Sırrî Efendi, klasik şiirin mazmunlarından da faydalanmıştır. Gül ile bülbül, şem ü pervane mazmunları onun şiirlerinde yer bulur:

Bâğa bakdum her ne varsa cümle mest-i hüsn-i gül

Bülbül-i gülzâr mest ü hâr hem ağıâr mest (26/2)

Şeyh Mehmed Sırrî Efendi'de engin bir hoşgörü ve insan sevgisi olduğu görülebilir. Çünkü O, ümmetin kurtulması yolunda kendini fedâ etmeye razıdır:

Ey Erhamü'r-Râhimîn ç Aliyyü'l-Aç lâ

ç Afv eyle ç uşâtı yakmasun nâr-ı cezâ

Mağzî ise nâra girmegüm ç ilmünde

Bu ç abdüni eyle anlara cümle fedâ (150/1)

5.1. Dil ve Üslup

Şeyh Mehmed Sırrî, şiirlerinde genelde sade bir dil kullanmıştır. Fakat şairin mutasavvıf olması, tasavvufî kavramları çokça zikretmesini kaçınılmaz kılmıştır. Eser, bu kavramlarla fikrî ve felsefî yoğunluk kazanmıştır. Mutasavvıf şairlerin pek çoğunun ortak vasfı olan sehl-i mümtenî Sırrî Dîvânı'nda da en belirgin ögedir. Şiirler, söylenmesi kolay gibi görünür ancak anlam ve deyişi taklit edilmeye çalışıldığında bunun zor olduğu görülür:

‘ Aşkla halk-ı cihāna göre dīvānelerüz

Kūy-ı cānāna varup gör ki ne cānānelerüz (69/1)

Şair, hem beyitlerle hem de dörtlüklerle şiirler yazmış, farklı nazım biçimleri denemiştir.²⁸ Dörtlüklerle ve hece ile yazdığı şiirler sadeliği ve güzelliği ile göz doldurur.

Aç gözüni ey nāyim yalvar güzel Allāha

Ẓıkr ile olup dā'im yalvar güzel Allāha (131/1)

Fakat yine de şair hece ölçüsüne çok itibar etmemiştir. Sadece onsekiz şiirinde hece ölçüsüne başvurmuştur. Bazı şiirleri aruz kusurlarıyla dolu olsa da aruz ölçüsünü kullanmaktan vaz geçmemiştir. Bu yüzden bazen edebi sanatlarla yüklü, dörtlü tamlamalarla kurulu, sanatlı bir dili tercih etmiştir.

Mey şun bize sākī bizüz ol kıavm ki derler

Rindān-ı kemer-beste-i humhāne-i şahbā (5/30)

Şeyh Mehmed Sırrî'nin iyi derecede Arapça bildiğine; yazdığı şiirleri delalet eder. Dîvāndaki şiirlerinden bazıları Türkçe kaleme alınmasına rağmen ikinci mısraları Arapçadır. Bu tarz şiirlerini, mülemma şiirler olarak adlandırabiliriz:

²⁸ Bkz. 13/118/122 nolu şiirler.

Ḥaḫ ḫapusun bekle ey dil kalma lec

Ḳad velec men yeltezim bâbü'l-ferec (34/1)

Şairin, kelimelerin farklı yazılışlarını tercih ettiği görülür. Mesela ümîd kelimesini beş ayrı yerde şeddeli tercih ederek, ümmîd şeklinde kullanmıştır.

Serde sevdâ-yı temâşâ dilde ümmîd-i vişâl

Fıkr-i dūr-â-dūr ile ḫayrân olan añlar bizi (143/4)

Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, her ne kadar XVIII. asrın ilk yarısında yaşamış olsa da, Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan eylegil, tapşur-, olğör, irgür, eyleyügör, virmegil ve olğıl gibi bazı sözcükleri de kullanmıştır:

Genc-i rızıkdan eylegil her dem

Bu faḫîr-i ḫazîn derûnını şâd (41/7)

Şair, ‘‘onlar’’ zamiri yerine, eski Anadolu Türkçesinde yer alan ‘‘olar’’ sözcüğünü kullanır:

Olaruñ uyduğı nedir dirseñ

Muḫbir-i lâ ilâhe illâ hû (128/4)

Ayrıca şair, günümüzde -dır, -dir, -dur, -dür, -tır, -tir, -tur, -tür şeklinde kullanılan ekin yerine, bu ekin –durur şeklindeki eski halini kullanmıştır:

Oldurur iki cihānuñ mefḫurı

Sırr-ı a‘ ḫam baḫr-ı cūduñ gevheri (119/3)

Şair, yaşadığı dönem itibariyle dil ve üslupda başarılıdır. Mecaz ve mazmun yönünden şiirleri zengindir, denilebilir.

5.2.Edebi Sanatlar

Şairler, şiirlerinde anlatımı canlı tutmak, zenginleştirmek, kalıcı kılmak ve anlatıma güzellik katmak için söz sanatlarına sıkça başvurmuşlardır. Söz sanatları, dolaylı anlatımı sağladığından Şeyh Sırrî'nin pek itibar etmediği bir yoldur. Çünkü şair, yer yer öğretici bir amaç güttüğünden daha çok doğrudan anlatımı tercih etmiştir. Şeyh Mehmed Sırrî Efendi dolaylı anlatımı sağlayan söz sanatlarını gayr-i ihtiyari de olsa kullanmıştır.

5.2.1.Nida

Söze doğallık ve güzellik katmak için birisine/birilerine hitap etmeye nida denir.²⁹ Sırrî Efendi, “ey, yâ, ” gibi seslenme edatlarını kullanarak nida sanatı yapmıştır. Seslendiği genellikle Allâh, Hz. Muhammed ve kendisidir. Bu sanat, çok şiddetli his ve heyecanları ifade etmek için başvurulan bir sanattır.³⁰

Ey ki sensin Hâlık-ı yektâ-yı her arz u semâ

Yerde gökde her ne varsa cümle şeydâdür saña (2/1)

...

Halk-ı ‘ âlem bî-vefâdur devlet-i dünyâ gibi

Bezî-i cân it Sırriyâ sırr-ı haqîkat bundadır (52/6)

5.2.2.Tecahül-i Ârif

Nükte için bir şeyi bilmezlikten gelmek veya bilmez görünmek bir sanattır. Buna tecahül-i ârif denir.³¹ Şeyh Sırrî, genellikle sözü söyleyenin kendisi olduğunu bilmezlikten gelerek bu sanatı yapar.

²⁹ Menderes Coşkun, *Sözün Büyüsü, Edebî Sanatlar*, Dergah yay., İstanbul, 2012, s.206.

³⁰ Numan Külekci, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, Akçağ Yay., Ankara, 1995, s.163.

³¹ Menderes Coşkun, *a.g.e.*, s.197.

Sāḫī saḫarī devrini қаṭṭ eyleme bizden

Bilmezse n'ola rūz u ŧebi қаvm-ı sukārā (5/34)

...

Yoḡsa iḥsānūña bir māniṭ mi var

Rabbenā yā Rabbenā fāḡfirlenā (14/4)

5.2.3.Tekrîr

Manayı kuvvetlendirmek maksadiyle, aynı kelimeyi veya kelime gruplarını birkaç defa tekrarlamaktır.³² Şeyh Sırrî, şiirindeki lirizmi artırmak ve anlamı vurgulamak için bu sanata başvurmuştur.

Ben köhne zamān köhne vü ḡam sinede köhne

Bu köhneleri tāze ider köhne-i ŧahbā (5/44)

...

Kimini kibr u kimini tersā

Kimini eşḡıyā kimini saṭid (42/4)

5.2.4.İstiare

Bir kavramın herhangi bir bakımdan benzediği başka bir kavramla adlandırılmasına istiare denir.³³ Şair, bir kavramın anlam değerinden yaralanmak için bu sanatı kullanmıştır. Bilindiği gibi gül, Hz. Muhammed'in remzidir. Şeyh Sırrî, şiirlerinde 'gül'ü istiareli olarak Hz. Muhammed yerine kullanır:

Ol Server-i gül faḫr-ı rusul ḫürmetiyçün

Hep ümmet ile ḡıl bizi maḡfūr Ḥudāyā (7/4)

...

³² Numan Külekci, *a.g.e.*, s.189.

³³ Menderes Coşkun, *a.g.e.*, s.65.

‘Andelîb-âsâ idersem n’ola âh

Ben gül-i bâğ-ı vefâye ‘âşıkam (119/1)

5.2.5.Hüsn-i Talil

Söze güzellik kazandırmak maksadiyle, herhangi bir hususu, asıl sebebi dışında gerçek olmayan bir sebepten dolayı meydana geliyormuş gibi izâh etme sanatıdır.³⁴ Şeyh Sırrî’nin ustalıkla kullandığı bir söz sanatıdır. Meselelere sebep olarak gösterdiği örnekler hayranlık uyandırır. Mesela ona göre, sabahleyin öten horozlar, hep tenbih için feryad ederler:

Mest-i h̄âb-ı ğaflet olma kim h̄urûsân-ı seher

Hep seni tenbîh için feryâd iderler bi-h̄isâb (19/4)

...

Dağ itdi dilin lebûnle lâle

Hayretle saçın dağıtdı sünbül (101/4)

5.2.6.İstifham

İfadeyi güzelleştirmek, bir fikri vurgulamak, söze nezaket, doğallık ve içtenlik katmak, dikkat çekmek, bir fikrin muhatap tarafından düşünülmesini ve kabul edilmesini sağlamak gibi sebeplerle soru sormak bir sanattır. Bu sanata istifham adı verilmiştir.³⁵ Şeyh Mehmed Sırrî, bu sanatı, üzüntü, hayret ve acziyet gibi duygularla sorulan sorular vasıtasıyla kullanır.

Nâ-kâm komağ bendeñi lâyıq mı kapañda

Ey ekrem u ey erham u ey a‘taf u eshâ (5/24)

...

³⁴ Numan Külekci, *a.g.e.*, s.143.

³⁵ Menderes Coşkun, *a.g.e.*, s.195.

Senüñ ‘aybüñ var iken ğayre nuşh itmek nedir Sırrî

Çıķup ilhâddan kıl ittihâd içre münâcâtı (142/6)

5.2.7. Tezat

Manaca birbirinin karşıtı iki düşünce, duygu ve hayalin bir ifadede toplanmasıdır.³⁶ Şeyh Sırrî, bir fikri zıddı ya da mukabiliyle anlatarak anlamı daha tesirli hale getirmiştir. Birinci örnekte ağlamakla gülmek; ikinci örnekte yakın ve ırak sözcükleri tezât teşkil etmektedirler:

‘Âşıkun budur reh-i ‘aşk içre hâli yârla

Dâ’imâ ağlar gözi bir lahza ansız gülemez (67/2)

...

Hem-‘ inân-ı ihtiyârün şeyhe teslim eylegil

‘Aşk yolunda beğâyet şeyhe yakındur ırâķ (92/4)

5.2.8. Teşbih

Bir kavramın herhangi bir özellik bakımından kendisinden daha üstün veya daha meşhur başka bir kavrama benzetilmesine teşbih denir.³⁷ Şairin en çok kullandığı söz sanatlarından biridir. Şair ilk beyitte, zahiri görüntünün insanı yanılttığını belirterek, bu görüntüleri, tavus kuşunun görüntüsüne; ikinci beyitte ise, Allâh’a yalvaran dervişin feryadını, bülbülün feryadına benzetir.

Naķş-ı zâhirle ķanâ‘ at itme gel tavus gibi

Ğayre bakma mülk-i tende Şâni‘ ün şun‘ ma baķ (94/3)

...

³⁶ Numan Külekci, *a.g.e.*, s.83.

³⁷ Menderes Coşkun, *a.g.e.*, s.43.

Esmā-yı Hakkı yād it ğam-dīde dili şād it
Bülbül gibi feryād it yalvar güzel Allāha (131/2)

5.2.9.Telmih

İfade içinde tarihî, dinî, menkıbevî, ilmî, edebî veya kültürel bir olay veya bilginin tamamını çağrıştıracak bir kelime kullanmaya telmih adı verilir.³⁸ Şeyh Mehmed Sırrî, dîvân boyunca Hz. Yakub'un gece gündüz ağlaması, Hz Eyyub'un sabrı, Hz.Nuh'un uzun ömür yaşaması, Hz.Lokman'ın hikmet sahibi olması, Hz. Süleyman'ın taht sahibi olması, Mecnun'un çöllere düşmesi ve miraç gibi olayları telmih eder.

Mısr-ı dilde Yūsuf-ı maḫsūda irdük Sırriyā
Rüz u şeb Ya' kûbveş giryān olan añlar bizi (143/6)

...

Hakkā ey 'āşık budur yolların eshel akrebi
Kim bunuñ ğayrında lâzım şabr-ı Eyyüb 'ömr-i Nūh (36/2)

5.2.10.Tenâsüb

Edebiyatta anlam güzelliği ve bütünlüğü oluşturmak için birbiriyle ilişkili ve uyumlu kavramları bir arada kullanmaya tenasüp adı verilir.³⁹ Tenâsüb sanatını şair, sıklıkla kullanmıştır. Aşağıdaki beyitlerde aşk ile ilgili mefhumlar; bağ, gül, bülbül, gülzar gibi birbiriyle ilişkili sözcükler zikredilmiştir:

Bāğa baḫdum her ne varsa cümle mest-i ḫüsn-i gül
Bülbül-i gülzār mest ü ḫār hem aġyār mest (26/2)

...

³⁸ Menderes Coşkun, *a.g.e.*, s.135.

³⁹ Menderes Coşkun, *a.g.e.*, s.43.

Ey gülşen-i hüsne ruhları gül

Ve'y 'aşık-ı zārūñ oldı bülbül (101/1)

5.2.11.Mübalğa

Herhangi bir şeyi olduğundan fazla veya az göstermeye abartma veya mübalğa denir.⁴⁰ Şair bu sanatı, anlatımı etkili kılmak için ustalıkla kullanmıştır.

Şehr-i 'aşkuñ cāmi'inde okusam tā ki ezān

Ditrer ol şayt u şadādan künbedine asmān (124/1)

...

Hecrūñe şabr eyle hep cismle cān oda yanar

Āh u zār eyler isem cümle cihān oda yanar (58/1)

5.2.12.İştikak

Aynı kökten türetilmiş kelimelerin bir ifade içinde kullanılmasına iştikak denir.⁴¹ Aşağıdaki ilk beyitte, kalb, kaleb, kalıb sözcükleri arasında; ikinci beyitte ise, Ahmed, Mahmud ve Muhammed sözcükleri arasında iştikak vardır.

Ḳaleb-i ḳalbūñi vir şeyhe degiışsün ḳālībun

Ḳalb-i pāk ile saña mümkün ola tā intifa' (87/4)

...

Maḳbūl-ı Şamed Aḫmed-i Maḫmūd u Muḫammed

Ol seyid-i emced o melāz-ı dil-i şeydā (7/3)

⁴⁰ Menderes Coşkun, *a.g.e.*, s.160.

⁴¹ Menderes Coşkun, *a.g.e.*, s.247.

5.3.Deyimler

Sırrî Efendi, şiirlerinde anlatımı ilgi çekici ve akıcı hale getirmek için yer yer deyimleri kullanmıştır. Ayrıca Türkçe'ye tasavvuf kültürüyle kazandırılmış olan deyimler de dîvânda bolca yer almaktadır. Şairin kullandığı başlıca deyimler şunlardır:

Aklını almak, akla gelmek:

Fıkr-i dūr-ā-dūr vaşl-ı yārla Mecnūnveş

‘ Aklını Leylî alur bir daḫi ‘ akla gelemez (67/3)

Aklını başına toplamak:

Neden bel bağladuñ bu bî-vefā mekkāre suflāya

Başuña cem‘ idüp ‘ aqlün gel andan irtikā iste (129/2)

Bağrını dağlamak:

Dervîş odur çoğ ağlaya aḫarşu gibi çağlaya

Bağrın muḫabbet dağlaya zıkr-i ebed sübhān olur (61/2)

Başını top etmek:

Başın top idemez meydān-ı ‘ aşka

Erenler ile pādāş olmayanlar (60/3)

Baş ve can vermek:

Olmayan derd-i derūnı cümle sırdan bî-ḫaber

Baş u cān virmeyen cānāna olmaz āşinā (16/2)

Bel bağlamak:⁴²

Ḳulluğa bel bağlayup vaḫt-i seḫer bî-dār olān

Bendeḡi Ḥaḫda olur Seyyid-i ‘ Ālî-cenāb (19/3)

⁴² Ayrıca bkz.: 129-2 no‘lu şiir.

Boş durmak:⁴³

Taḫvāya çalış Sırrı boş ṭurma şaḫın zinhār
Taḫvāda olanı Ḥaḫ peygāmbere āl itmiş (75/6)

Ders olmak:

Tevḥīd-i Ḥaḫḫı ders it boş ṭurma şaḫın ey dil
Sırrına irişünce ol saña olur vā' iz (86/2)

Diz çekmek:

Cevr-i cānān zevkdür aḡyārdur diz çek dilā
Sālīk-i ehl-i taḫammüldür bu yolda kār-sāz (71/3)

Eli boş olmak:

Elimüz boş yüzümüz kara günahkārларuz
Umaruz bize şefī' ola Nebiyy-i muḫtār (48/6)

El (ayak) çekmek:⁴⁴

Yūf Rüstem ü Dārāsına bu köhne cihānūñ
El çek rah-ı aşḫa ayaḡ el ey dil-i şeydā (5/51)

Gama düşmek:

Nār -ı ḡama düşdüm ḫanı ol şems-i sa'ādet
Kim zerresinūñ pertevi biñ mihrden azvā (5/18)

Gönül vermek:⁴⁵

Şaḫın ey Sırrı dünyā devletine göñlüñi virme
Göñül virenlerūñ hep itdi dünyā dīnini yaḡmā (9/7)

⁴³ Ayrıca bkz.: 86-2 no'lu şiir.

⁴⁴ Ayrıca bkz.: 87-3/ 109-2/144-4 no'lu şiirler.

⁴⁵ Ayrıca bkz.: 89-2 no'lu şiir.

Gözünü açmak:⁴⁶

Zîr-i pây idüp hevâ-yı nefsüñi aç gözünü
İmtisâl-i emr-i Hâk iden bulur hüsñü'l-meâb (19/5)

Gözü ağlamak:

‘Âşıkun budur reh-i ‘aşk içre hâli yârla
Dâ'imâ ağlar gözi bir lahza ansız gülemez (67/2)

Gözünden kanlar dökmek:

‘Aşk ile gözümde kanlar dökdüğüm
Bize himmet eyle şeyh ‘Abdu'l-kâdir (56/2)

Kan ağlamak:

Eyzan
Kan ağlayı ağlayı
Bulduk rāh-ı Mevlâyı
Hem ‘arş-ı mu‘allâyı (97/5)

Kendi kendini bitirmek:

Şefâ‘ at umarem maşşerde senden bilürem zîrâ
Günahkârem bitürdüm kendi kendüm yâ Resûlu'llāh (140/4)

Küle dönmek:

Derd-i ğam-ı ‘aşkun ile
Yandı dilüm döndi küle
Âh seni görmez mi ola
Âh dilâ vâh dilâ (15/2)

⁴⁶ Ayrıca bkz.: 24-6/ 44-5/ 131-1 no'lu şiirler.

Nasihat tutmak, Söz tutmak:⁴⁷

Țut sözün hem izinden ayrılma
Bul haķıķatla ma'rifetden eğer (50/7)

Nutka gelmek:

Dürd̄isini deryāya ger efşān idelerdi
Biñ nāle ile nuṭka gelürdi bun-ı deryā (5/7)

Şeytana uymak:

Uymadık şer'ine biz faḥr-ı cihānün hergiz
Nefs ü şeytāna uyup ḥileye olduķ ber-dār (48/2)

Şişeyi taşa çalmak:

Tā ezel medhūş-ı ḥüsn-ı dilber u mest-i meyem
Nār u bād-ı āb u ḥākümle anun taḥm̄iriyem
Ben güzeller şāhinün 'uşşāķınün serdāriyem
Țaşa çalmış şīşe-i 'ārın o 'āşık Sırriyem
Zāhir u bāṭın murādum isterem Allāhdan
Ben ledünnī sırrın aldum şemme vechu'llāhdan (122/6)

Varlığı terk etmek:

Yanmayan faķr āteşine hiç ğınā kesb idemez
Varlığın terk itmeyen sulṭāna olmaz āşinā (16/5)

Yol bağlamak:

Ḥaķ yolun bağladı düzd-ı māsivā
Țıl meded bir dem bize yā Ze'l-Meded (43/6)

⁴⁷ Ayrıca bkz.: 49-8 no'lu şiir.

Yüzü kara olmak:

Elimüz boş yüzümüz kara günahkârlaruz
Umaruz bize şefî' ola Nebiyy-i muhtâr (48/6)

Yüzü olmamak:

Ehl-i fakruz sen Ğanî vü Muğnî bî-çünsün
Bed-fi' âlüz yüzümüz yok itmege ' arz-ı niyâz (72/2)

Yüz suyu dökmek:

Ğonçe-i maksûda irdün zıkr eyle
Yüz şuyunu yere dökme şebnemün (99/3)

Yüz sürmek:

Biñ şevkle yeşrib tûrına yüzümü sürsem
baḥḥâ taşına ḥasret ile başımı kıoysam (112/1)

5.4. Atasözleri

Sırrî Efendi, Dîvân'da Türkçe atasözlerinin yanı sıra bazı Arap atasözünü de Arapça olarak kullanmış. Bu durum, Sırrî'nin şiirde atasözü kullanma hususunu önemseydiğini göstermesi açısından önemlidir. Sırrî, “*Meseldür, kim meseldür,*”, ya da Arapça olarak “*fi'l-mesel*” gibi ifâdelerle alıntı yapmıştır. Şairin kullandığı başlıca atasözleri şunlardır:

Tiz açılmadı diyü terk eyleme
Fî'l-mesel men daḳḳa vellece velec (34/2)
...
Lütf kııl a' mâle ta' liḳ eyleme es' âdumuz
Kim meseldür şem' a ḥâcet ḳalmaz olduḳda şabâḥ (35/4)

İKİNCİ BÖLÜM

DÎVÂNIN ŞEKİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

A. DÎVÂNIN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1. Vezin

Şeyh Mehmed Sırrî, hem aruzla hem heceyle şiirler yazmıştır. Tespit edilen 152 şiirin 134 tanesi aruz, 18 tanesi hece vezniyle yazılmıştır. Aruz vezniyle yazılan şiirlerin kalıpları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün	65
Mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün	13
Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün	14
Mef‘ülü mefâ‘ilü mefâ‘ilü fe‘ülün	8
Fâ‘ilâtün mefâ‘ilün fâ‘ilün (fâ‘ilün)	8
Müstef‘ilâtün	2
Mefâ‘ilün mefâ‘ilün fe‘ülün	7
Müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün	1
Mef‘ülü mefâ‘ilün mef‘ülü mefâ‘ilün	2
Mef‘ülü fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün	2
Mef‘ülü mefâ‘ilü fe‘ülün	1
Müstef‘ilâtün müstef‘ilâtün	4
Müstef‘ilün fe‘ülün	2
Mef‘ülü mefâ‘ilün mefâ‘ilün fe‘ül	3
Mef‘ülü mefâ‘ilün mefâ‘ilün fa‘	2

Şeyh Sırrî Efendi'nin aruzun hece veznine yakın kalıplarını tercih ettiği gözden kaçmamaktadır. Tasavvuf Edebiyatının genel temâyülü üzere tasavvufi bir söyleyişin hâkim olduğu dîvânda aruzun heceye yakın kalıplarında nadiren hatalarla karşılaşılırsa da, diğer aruz kalıplarıyla yazılan şiirlerde daha çok aruz hatası ile karşılaşmıştır. Şair, aruzun hece veznine benzeyen kalıplarını ustalıkla kullanmış lakin diğer kalıplarda bu başarıyı gösterememiş ve bu kalıpları da az tercih etmiştir.⁴⁸ Öyle ki

⁴⁸ Hatalar için bkz: 12, 15, 21, 27, 46, 47, 62 no'lu şiirler.

bazı şiirleri aynı anda hem aruz ölçüsüne hem hece ölçüsüne uymaktadır.⁴⁹ Bu durumdaki şiirleri aruz ölçüsüyle gösterdik.

Dîvândaki şiirlerin 1 tanesi beşli, 9 tanesi yedili, 4 tanesi sekizli, 3 tanesi onbirli, 1 tanesi ondörtlü hece vezniyle yazılmıştır. Dört mefâ'ilün ve dört müstef'ilün kalıplarıyla yazılan şiirlerin büyük bir bölümü musammat gazel türünde olup bölünüp hece ile yazılmış gibi telakki edilerek kıtalar halinde yazılabilir.

2.Kafiye ve Redif

Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, mutasavvıf bir şair olduğu için vezin konusunda olduğu gibi kafiye konusunda da oldukça serbest davranmıştır. Çünkü onun için estetik kaygı ikinci plandadır. Dini-Tasavvufî Türk Edebiyatı şairleri, çoğunlukla tam kafiye tercih eder.⁵⁰ Şiirlerinde en çok tam kafiye yer veren Sırrî Efendi, yarım kafiye ve zengin kafiye yer vermiş, böylelikle şiirlerine ahenk ve akıcılık kazandırmıştır. Bazen sadece redif kullanarak şiirde ahengi sağlayan şair, göz için kafiyeden çok, kulak için kafiye tercih etmiştir.

Sırrî Dîvânı'nda bulunan 152 şiir, 84 farklı ses ve hece ile kafiyelenmiştir. Şair, Divanı'nda "-â" hecesi ile biten kafiye 30 kez yer vermiştir. Bunun yanında şiirlerin 44'ü "-ân", 24'u "-âr", 13'ü "-âh" hecesiyle olmak üzere, şairin en çok kullandığı diğer kafiyeler durumundadır.

Divan'da dikkat çeken bir başka husus da, şairin şiirlerinin çoğunu kafiye ve redifle oluşturmasıdır. 152 şiirin 135'i kafiye ve redifle, 54'ü sadece kafiyeyle, 28'i ise sadece redifle yazılmıştır. Bunun yanında şiirlerin 99'u tam kafiye, 39'u yarım kafiye ve 29'unda zengin kafiye kullanılarak ahenk sağlanmıştır.

Sırrî Dîvânı'nda kafiyeli kelimeler, daha çok Arapça ve Farsça sözcüklerden

⁴⁹ Bkz. 25, 60, 107, 108, 109, 110, 111 no'lu şiirler.

⁵⁰ Abdurrahman Güzel, *Dini-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*, Akçağ Yay., Ankara, 2009, s.189.

oluşmaktadır. Buna karşılık Türkçe kafiyeli kelimeler daha azdır. Bazen biri Arapça biri de Türkçe iki kelime kullanarak kafiye oluşturmuştur:

Ravza-i pāk-ı şefî' u'l-müznibîne zâ'ir it

Hâcıyân-ı ka'be-i vuşlatla rûhum eyle **hâc** (31/4)

Nâ'il eyle h'ân-ı luţf-ı vaşluña her 'âşıkı

Eksilür mi ni' metüñ ger toysa andan cümle **ac** (31/5)

Şair, bazen aynı şiirde aynı sözcüğü kullanarak kafiye tekrarı yapmıştır. 2/1-7, 5/9-10-16-23, 10/3-15, 39/8-9, 39/3-11, 42/5-11, 46/1-5, 71/1-4, 72/2-5, 73/3-5, 76/3-7, 88/1-7, 141/1-4 şiirlerinde kullanılan sözcükler, hem anlam hem de yazılış bakımından iki defa tekrar edilmiştir.

Mısra ortalarında birtakım ses ve hecelerin kafiyelendirilmesine iç kafiye denilmektedir.⁵¹ Şeyh Mehmed Sırrî Efendi bazı şiirlerinde ahengi arttırmak için iç kafiyeye başvurmuştur:

Dervîş odur çoğ **ağlaya** aķarşu gibi **çağlaya**

Bağrın muħabbet **dağlaya** zıkr-i ebed sübhân olur (61/2)

Dünyâyı görmek **sevgilü** cümle günâhlardan **ulu**

Dervîşi sevmeyen **delü** dâ'im işi tuğyân olur (61/3)

3.Nazım Şekilleri

Şeyh Sırrî, şiirlerinde hem beyit hem dörtlüğü tercih etmiştir. Bunların yanı sıra üçlü ve altılı mısralı şiirlere de yer vermiştir. Dîvânda en çok gazel vardır. Şair, yaşadığı

⁵¹ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2008, s. 39

yüzyıl olan 18.yüzyılın bir özelliği olarak beyitlerle yazdığı şiirlerde müseddes, terki-i bend ve rubai nazım şekillerini de kullanmıştır.

Dîvân 102 gazel, 20 kaside, 16 ilâhî, 4rubai, 3 mesnevi, 2 müseddes, 2 terki-i müseddes, 1 terki-i bend ve 1 tarih ihtiva etmektedir.

4.Nazım Türleri

Şeyh Mehmed Sırrî, bir mürşid edasıyla gönlüne doğanları, tasannusuz, içten bir dille aktarmıştır. Şekil açısından kurallara çok bağımlı kalmayan şair, dîvânın büyük kısmında ilahi adını verdiği şiirler vücûda getirmiştir.

O, tasavvufi düşüncesini yaymada ilahi nazım türünü araç olarak kullanmıştır. İlahi nazım türü, divânın büyük yekünunu teşkil etse de ara ara farklı türler de kullanmıştır. Bu türler arasında, münacat (İ/ 2, 6, 39,), na't (İ/3, 7, 12, 27, 37, 73, 101), ramazâniye (İ/13, 25, 127), çehâr yâr-ı güzîn (İ/4), sakînâme (İ/5), nasihatnâme (İ/16, 98, 108, 109, 110), tarîkatnâme (İ/49, 50, 52, 54) gibi türler bulunmaktadır.

B.DÎVÂNIN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

1. Allâh

Mutasavvıf bir şair olan Mehmed Sırrî Efendi, Dîvânına tevhid ve münacâtla başlayarak Allâh'ı sık sık isim ve sıfatlarıyla zikretmiştir. Şeyh Sırrî'de Allâh kavramı, "Hak, Rab, Hüda, Hâlık, Bari " gibi kelimelerle ifade edilmiştir. Bu kelimeler tek başlarına kullanıldığı gibi " Mün'im-i bî-illet, Mezîd-i nimet, Mâlik-i mülk-i dü-cihân " gibi tamlamalarla da bir arada kullanılmıştır.

Şeyh Sırrî, İslâm dininin genel ilke ve prensiplerine bağlı, ehl-i sünnet çizgisinde, samimi bir müslümandır. Hamd ve şükürün ancak Allâh'a olacağını, Allâh'ın ezeli ve ebedi olduğunu, hikmetini fehm etmede aklın aciz kaldığını söyler.(2/2) Yine

Allâh'ın birliğini bildirmek için insanları yarattığını dile getirir.(2/3) Allâh'ın Âlim olduğunu, her şeyi bildiğini, kullarına da ancak O'nun bildirdiğini söyler.(2/6)

Allâh, arzı ve semayı yaratmış, yerde ve gökte her ne varsa O'na şeydadır:

Ey ki sensin Hâlık-ı yektâ-yı her arz u semâ

Yerde gökde her ne varsa cümle şeydâdür saña (2/1)

Şairin Allâh'a yakarışı ve yalvarışı samimidir. Çaresiz, aciz, fakir, dertli, avâredir. Günahlarının ve hatalarının çok olduğunu, O'nun kapısına gitmeye utandığını fakat Kerim olan Allâh'ın onları affedeceğini, zaten gidecek başka kapısı olmadığını samimi bir şekilde dile getirir:

Senüñ kapuñdan özge kapuya hiç ilticâmuz yok

İki ' âlemde senden gayrıdan aşlâ ricâmuz yok (130/7)

Yüce Allâh'a niyazda bulunarak gayra muhtaç etmemesini talep etmektedir:

Gayre muhtâc itme kapunda birüz bî-çâreyüz

Yâ İlâhî ehl-i fakrüz ' âciz u avâreyüz(68/1)

Allâh, derd çeken gönüllerin sevgilisi, iki cihan mülkünün sahibidir:

Ey yâr-ı dil-i derd-keşân eşfağ-ı a' taf

Ve'y Mâlik-i mülk-i dü-cihân Vâhid-i yektâ (6/2)

Allâh, kimine lütuf edip kendine yakın kılar, kimini de kahr ile cezalandırır. Lütuf ettiğinde çelik bile mum gibi erir. O, kahrettiğinde ise demir dahi erir:

Yed-i lütfuñda oldı âhen mûm

Nâr-ı qahruñla yandı gâhî hadîd (42/8)

Allâh'ın isim ve sıfatlarının zaman zaman farklı noktalarına dikkat çekilen eserde, tüm isim ve sıfatların kullanıldığı farklı beyitleri tahlil etmek daha geniş bir çalışmanın konusu olabilecektir.

Divânda geçen Allâh'ın isim ve sıfatları şu şekilde sıralanabilir: Allâh, Rahmân, Rahîm, Kerîm, Mün'im-i bî-'illet, Mezîd-i ni'met, Mu'în, Hâlık, Rabb, Kadîm, Mukaddes, Ze'l-'Atâ, Ehad, Bâri, Bedî, Hüdâ, Hakk, Sâni'-i bî-'illet, Hayy, Kân-ı Kerem, Mâlik, Cemâl, Kayyûm-ı Te'âlâ, Kâdir-i Kayyûm-ı Ganî, Vâris-i Evfâ, Mâlik-i mülk-i dü-cihân, Vâhid-i yektâ, Mevlâ, Samed, İlâh, Celâl, Perverdgâr, Âli-Cenâb, Ğıyâse'l-müsteğîsîne'l-ğıyâs, Muğîs, Ze'l-Minen, Mubdî, Mu'îd, Hakîm, Halîm, Vâhid, Ferd, Samed, Ze'l-Meded, Melâze'l âcizîn, Settâr, Ğaffâr, Cebbâr, Hayy, Kâdir, Müste'âz, Melâz, vahdet, Vâhib, Ğanî, Muğnî, Şeh, Sultân, Kadîm, Karîb, Mükemmil, Hayy-ı lâ-yezâl, Zül-celâl, Kerîm, Ferd-i Ehad, Vehhâb, Fettâh, Samed, Hannân, Akdes-i Sübhân, Bekâ-yı lâ-yezâl-i Hakk, Zât-ı akdes, Aliyyü'l-Âlâ

2. Melekler

Nurdan yaratılmış olan melekler dişi ve erkek değildirler; yemezler, içmezler, uyumazlar. Hâlleri başka yaratılmış varlıklara benzemez. İlâhi emirlerin gerçekleştirilmesinden sorumludurlar. Daima tesbîh ve zikir içindedirler.⁵² Şeyh Mehmed Sırrî, "Melek" kavramı için "Melek, Melâyik ve Sürüş" kelimelerini kullanmıştır.

Sırrıyla her dem gir bezm-i cûda

Bunda melâyik gelür şuhûda (111/4-4)

⁵² İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Kapı yay, İstanbul, 2008, s.303.

Melekler, arş tavafındadır ve tevhid halkasında sema halindedirler. Bu şekliyle onlar, semâ yapan bir mevlevî dervîşine benzemektedir.

‘Arş tavvâfından âgâh iseñ idüp ittibâ‘

Halka-i tevḥîde gir kııl ol melâyikle semâ‘ (87/1)

Melekler, şeref sahibi varlıklardır. Mehmed Sırrî Efendi de, Onlar gibi şeref sahibi olmayı dilemektedir:

Daḥi rûḥ-ı ḳudusle âşinâ vü hem-‘ inân eyle

Tavâf-ı ‘arşa mazhar kııl şeref-yâb it sürüş-âsâ (10/13)

Ramazan ayında şeytanların zincire vurulduğuna, sevabların çokça yazıldığına telmihte bulunarak bu ayda meleklerin gökten indirildiğini söyler.

Sen gelince ḥınn u şeytân gitdiler

Yerlerine hep melâyik geldiler (13-8)

Yine meleklerin makamlarının sabit olduğunu, insanların çıktığı makamı meleklerin göremediğini ve fehmedemediğini söyler.

Nice añlar bizi ke‘l-en‘âm olan bî-‘aql-ı hûş

Ya‘ni bu bezm-i fenâda ola ḳaşdı ‘ayş u nûş

Şâhid-i ma‘nâya varduḳ biz idüp terk-i nuḳûş

Biz o rûḥuz seyrümüz görmez bizim her bir sürüş

Biz o derrüz ḳadrümüz bilmez bizim gevher-furüş

Bu fenâda baḥr-ı bî-pâyân olan añlar bizi (144-2)

...

Beḳā bi'llāha mazḥar olmışam Sırrî fenāda ben

Melek ma' nāmı fehm itmez göründüm şüretâ insân (126/7)

Allâh ile peygamberleri arasında elçilik ifâ etmesi ve Allâh'ın emir ve vahiylerini tebliğe memur mukarreb dört melekten biri de Cebrâildir.⁵³ Cebrâil, peygamberlerle münasebet sağlayan melek olarak, Şeyh Sırrî Dîvânı'nda şöyle yer almaktadır:

İndi bu ayda resûle Cebra'îl ile kitâb

İzzet-i dâreynle İslâmı kıldı kām-yâb (20/1)

3.Kitaplar

Şeyh Mehmed Sırrî, semavi kitapları Kur'an dışında ismen zikretmeden anmış. Ve dört kitapda da Allâh'ın, nasuh tevbesini⁵⁴ emrettiğini ifade etmiştir:

Vaşl-ı cānān isteyen cānāne kılsun bezl-i rûḥ

Dört kitâbda Ḥaḳ buyurmuşdur budur ḳavl-i naşûḥ (36/1)

Kitap sözcüğünü esasen Kur'an-ı Kerim'in yerine kullanır. Amelinin Kur'ana uygun olmasını Allâh'tan niyaz eder:

Muvâfiḳ eyle a' mālüm kitâba

Meded eyle meded sulṭānum Allâh (135/4)

Bazen kitap kelimesini kullanmasındaki kasıt âyetlerdir.

⁵³ İskender Pala, *a.g.e.*, s.84.

⁵⁴ "Nasuh tövbesi yapanlar, tövbe edip ölünceye kadar tövbesinde duranlardır. Bunlar geçmişteki eksiklerini tamamlar ve bir daha günaha dönmeyi hatırdan bile geçirmezler, zelle ve sürçmeler müstesna. İşte tövbede istikamet budur. Günahların sevaplarla değiştirilip hayırlarda müsabaka edenler bu tür tövbe sahipleridir."Gazalî, İhyâ, IV, 78.

İndi bu ayda resûle Cebra'îl ile kitâb

‘ İzzet-i dâreynle İslâmı kıldı kâm-yâb (20/1)

Şeyh Mehmed Sırrî, daha çok Kur’ân’ın furkân sıfatı üzerinde durmaktadır. “doğru ile yanlış ayırt etme, Hak ile bâtılı ayıran hakikatlı bilgi”⁵⁵ anlamlarına gelen furkân kelimesini kullanmıştır:

Ey tarîkat tâlîbi gel sırr u ‘ irfân bizdedür

Ve’y haqîkat râğîbi esrâr-ı Furkân bizdedür (54/1)

Bazen Furkan kelimesini Kur’an-ı Kerim için kullanır:

Hudâ çün fezkurûnî didi Furkân-ı Kerîminde

‘ İtâ’ at eyleyüp emr-i Haqqa dâ’im di hû Allâh (136/4)

Asıl zenginlik, Kur’an âyetlerini okuyup anlamaktır. Çünkü her bir harfinde yüz binlerce hazine var:

Dilâ âyât-ı Qur’ânı oğu fehm it odur devlet

Ki bir harfinde var her âyetün yüz biñ dürr-i yektâ (9/6)

Kur’an âyetiyle Hz. Ebubekir’in medhedildiğini belirtir:

Evvelîn Bûbekr-i şiddîk-i taqiyy-i bâ-vaqâr

K’âyet-i Qur’ânla şânında Haq kıldı şenâ (4/3)

Kur’an-ı Kerim ifadesi yerine kütüb-ı kavim ifadesini kullanarak O’nun şariat kitabı olduğunu ve âlimlerin onu daha iyi anlayacağını ifade eder:

⁵⁵ İskender Pala, *a.g.e.*, s.159.

Zāhir ü bâḫın-ı şerī' at-ı Hāḫ
Kütüb-i ḫavmde mü'eddādūr (46/8)

...

Kütüb-i ḫavmi añlamak ḫatı güç
Şūfī-yi 'ālim anda dānādūr (46/9)

Ramazan ayını, Kur'ân'ın kendisinde indirilmesi sebebiyle taltif etmektedir:

Sende nāzil oldu Ḳur'ân-ı 'azīm
Sende mebzül oldu iḫsân-ı kerīm (13/3)

4. Âyetler

Dîvânda, âyetler ya bütünüyle veya kısmen iktibasla ya da telmih yoluyla verilmiştir. Ayetler bizzat anlamlarını ifade edecek şekilde kullanılmış, teşbîh unsuru olarak kullanılmamıştır.

Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, şiirinde besmeleyi hayırlı bir işe başlarken zikretmenin feyzine işareten dîvânın ilk beytinde kullanmıştır.

*Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*⁵⁶

Fâtiḫ-i ebvâb-ı iḫsân-ı kerīm (1/1)

“Beni hatırlayın ki ben de sizi hatırlayayım” mealindeki âyeti iktibas ederek şöyle der: Hak ehli, Hakk'ın emrine imtisal eder ve Allâh'ı zikreder:

Hudâ çün *fezkurūni*⁵⁷ didi Furḫân-ı Kerîminde

'İtâ' at eyleyüp emr-i Hāḫḫa dâ'im di hū-Allâh (136/4)

⁵⁶ “Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm: Rahmân ve Rahîm Allâh'ın adıyla” (Neml,30)

⁵⁷ “Fezkuruni ezkürküm: O halde beni anın, ben de sizi anayım.” (Bakara, 152)

...

Dā'im it zıkr-i Ḥaḫḫı kim *fezkurūnī* didi Ḥaḫ
Sırriyā zākirūn yeri cinān-ı 'āliyāt (24/7)

...

Eyżan
Olmaḫ dilersen̄ ehl-i Ḥaḫ
Ḳur'āndan alıgör sebaḫ
Kim *fezkurūnī* didi Ḥaḫ (100/5)

Dîvânda zikredilen âyetlerden birisi de “ev ednâ”⁵⁸ âyetidir. Müfessirler, bu kelimeyi Allah'a yakınlık olarak yorumlamışlardır.⁵⁹ Bu âyet, Mirâc gecesinde Allâh ile Peygamberimizin arada vasıta olmaksızın görüşmelerini anlatır.⁶⁰

Maḥbûb-ı Ḥudâ maẓhar-ı esrâr-ı *ev ednâ*
Ol *sümme denâ* şâhibi yâr-ı *fete-dellâ* (7/2)

...

'İlm-i esmâ sırrına maḥrem olaldan Sırriyâ
Maẓhar-ı zât-ı şifâtem sırr-ı *ev ednâ* benem (115/5)

Hz. Muhammed'in âlemlere rahmet olarak gönderilmesini “rahmeten-li'l-
'âlemîn”⁶¹ tabiriyle diğerk pek çok şairde olduğu gibi temihte bulunarak, O'ndan ceza gününde şefaate etmesini istemektedir:

Şâh-ı taḫt-ı lî-ma' allâh ol emîn
Kim vücûdı *rahmeten li'l-'âlemîn* (1/4)

⁵⁸ “Sümme dena fetedella, Fekâne kâbe kavseyni ev ednâ: Sonra (Cebrail ona) yaklaştı ve (aşağıya doğru) sarktı. Onunla arasındaki mesafe, iki yay kadar, yahut daha az kaldı.”(Necm, 8/9)

⁵⁹ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç kitapevi, İstanbul, 2004, s. 332.

⁶⁰ İskender Pala, *a.g.e.*, s.46.

⁶¹ “Ve mâ erselnâke illâ rahmeten li'l âlemîn: (Ey Muhammed!) biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.” (Enbiyâ, 107)

...

Merḥamet kı̄l ümmete ey *rah̄meten li'l-‘ālemīn*

Qıl şefā‘ at müznib-i ‘āşīlere rūz-ı cezā (3/4)

...

Ey ḥabīb-i Ḥaḳ ki zātūñ *rah̄meten li'l-‘ālemīn*

Hulḳuñı vaşf eyleyüp şānında Ḥaḳ kı̄ldı medīḥ (37/2)

Bir beytinde de şair, geceleyin yürüme anlamına gelen⁶² ve Hz.Peygamber’in, ramazan ayında miraca çıkışını hatırlatan isrâ⁶³ âyetini iktibas etmiştir. Şaire göre; Hz. Muhammed, Allâh’ın sırdaşıdır:

Nūr-ı ezeli sırr-ı Ḥudā şāhib-i *isrâ*

Ol gevher-i aşfâ-yı yem-i şafvet-i Mevlâ (7/1)

...

Bundadır ümmete Sırr-ı *isrâ*

Merḥabâ geldi mübârek ramazân (127/10)

Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, irci’î emrine mutmain olduğunu ve Hz.Peygamberin hürmetine, artık o kulların arasına girmeyi Cenab-ı Hak’tan istemektedir.

*İrci’î*⁶⁴ hem *fed hulî*⁶⁵ sırrıyla ‘âşık Sırriyi

Nūr-ı evvel ḥürmetiyçün ser-te-ser nūr eylegil (106/6)

...

Ḥiṭâb-ı irci’îyle muṭma’inn-i feyz-i aḳdes kı̄l

Dil-i Sırrıyla dâ’im anı eyle şāhid-i ma‘nâ (10/15)

⁶² İskender Pala, *a.g.e.*, s.239.

⁶³ “Subhânellezî esrâ bi abdihi leylen minel mescidil harâmi ilel mescidil aksallezî bâreknâ havlehu li nuriyehu min âyâtinâ, innehu huves semîul basîr: Kulu Muhammed’i geceleyin, Mescid-i Haram’dan kendisine bazı âyetlerimizi göstermek için, etrafını mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ’ya götüren Allah, her türlü noksan sıfatlardan münezzehtir. Şüphesiz ki her şeyi hakkıyla işiten, hakkıyla gören O’dur.” (isrâ,1)

⁶⁴ “İrci’î ilâ rabbike râziyeten marziyye: Hem hoşnut edici, hem de hoşnut edilmiş olarak Rabbine dön.” (Fecr 28)

⁶⁵ “fed hulî fi ibadi: Kullarımın arasına gir.”(Fecr, 29)

Şair, “ her şeyin en iyisini Allâh bilir. ” mealindeki âyete şu şekilde telmihte bulunmaktadır:

Çururur vakt-i seher ey Sırrı sũkũ'l-‘arĩfin

‘Arif iseñ hağ budur *vallâhũ a‘lem bi’s-şavâb*⁶⁶ (19/6)

Şeyh Sırrĩ Efendi sabırla ilgili üç farklı âyete telmihte bulunmuştur. Sabır üzere olanların mükâfatının büyük olacağını bizlere şu şekilde hatırlatır:

Şâbır ol emr-i Hađđa kim Hağ buyurdu ey gũñũl

Dergehũmde şâbirũn ecri muveffĩ *bĩ-hisâb*⁶⁷ (20/5)

...

Rũtbe-i abdâla irerler bu ayda şâ’imũn

Zĩkr u fikr u şabr u şũkr ile bulur *hũsnũ’l-meâb*⁶⁸ (20/4)

...

Necâta *işbirũ*⁶⁹ remz itdi dãnâ

Anı şũkrãnla şayd eyle cãnâ (110/5)

Cenab-ı Hak, hazır ve nâzır olduğu için kulun duasına cevap verir. Âyetine aşığıdaki beyitteki gibi telmihte bulunmuştur:

Hağ didi *ud‘ũni estecib lekũm*⁷⁰

Mađlabũñ hâşıl olunca eyle lec (34/3)

⁶⁶ Kur’an muhtelif yerlerde zikredilen bir ifade. (Nisa, 25; Enam, 58; Yusuf, 77)

⁶⁷ “innemâ yüveffe’s-sâbirũn ecrâhum biğayrı hisâb: Sabredenlere mükâfatları hesapsız ödenecektir.” (Zũmer/10.)

⁶⁸ “Ellezĩne âmenũ ve amilũ’s-sâlihâti tũbâ lehum ve husnu’l-meâb: Onlar ki, iman etmişler ve salih ameller işlemişlerdir, ne mutlu onlara, varacakları yer de ne güzeldir!” (Ra’d, 29)

⁶⁹ “Yâ eyyuhellezĩne âmenusbirũ: Ey iman edenler! Sabredin”(Âli imran, 200)

⁷⁰ “ud’uni estecib lekum: Bana yalvarın, dua edin ki size karşılık vereyim.” (mu’min 60)

Sırrî Efendi, “Yâ ‘ibâdı fettaḳûn”⁷¹ âyetindeki maksadın Allâh’ın zâtına mazhar olmak, O’nu bilmek olduğunu ortaya koyar. Bu fermanla fermanber olmayı temenni eder.

Yâ ‘ibâdî fetteḳûn ile bizi fermân-ber it

Uçmağa lâyıḳ ‘amellerden müyesser ḳıl cenâḥ (35/2)

...

Yâ ‘ibâdî fetteḳûn’den ta‘arrufdür murâd

Sırr-ı zâta mazhar itmekdür bu şan‘atdan ğaraż (80/2)

Allâh’ın dört semavi kitapta da nasuh tövbesini emrettiğine telmihte bulunur:

Vaşl-ı cânân isteyen cânâne ḳılsun bezl-i rûḥ

Dört kitâbda Ḥaḳ buyurmuşdur budur *ḳavl-i naşûḥ*⁷² (36/1)

Sırrî Efendi, “semme vechu’llâh”⁷³ âyetini, âlemin yok olduğunu idrâk noktasındaki âşğın her yerde Allâh’ın cemalini müşahede edeceğine işareten şiirinde zikretmiştir:

Ḳıble-gâḥı *semme vechu’llâh* olan ‘âşıkların

Çeşm-i Ḥaḳ bînâlarına görünür dîdâr-ı Ḥaḳ (93/2)

...

Tâ ki nûr-ı *fe semme vechu’llâh*

Ola ‘aynında tûtiyâ-yı şuhûd (39/10)

...

⁷¹ “Ya ibâdi fettekun: Ey kullarım! benden korkun” (zumer 16)

⁷² “Yâ eyyuhâllezîne âmenû tûbû ilâllâhi tevbeten nasûḥâ: Ey iman edenler! Samimi bir tevbe ile Allah’a dönün.” (Tahrîm 8)

⁷³ “Ve li’llâhi’l-meşriku ve’l-mağrib fe eynemâ tüvellû fe semme vechu’llâh: Bununla beraber, doğu da Allah’ın, batı da Allah’ındır. Artık nereye dönerseniz dönün, orası Allah’a çıkar.” (Bakara, 115)

Gāh süryānī vü geh ‘imrānī geh ‘āqil u gāh
Leylīnūñ dīvānesi olup enīs-i āh vāh
Gāh cismem geh mücerred geh gedāyem gāh šāh
Semme vechu ‘llāhdur geh ka‘ bedür baña penāh
Māil-i ħüsn-i ezel ‘āşıklar içre sāmīyem
Ḳādirīyem celvetīyem gülşenī bayrāmīyem (118/3)

Dünyada hayatındaki musibet ve meşakkatler geçicidir. Çünkü “Allāh güçlükten sonra kolaylık ihsan eder.”⁷⁴ Bu nedenle şair zorluk anlamındaki “usr” ile kolaylık anlamındaki “yusr” kelimelerini kullanmıştır.

Bilüp ***yestrīn*** ‘***usrī*** pür-sürür ol
Gönül şabr eyle şabr eyle şabūr ol (110/2)

Sırrī Efendi, fenâfillah mertebesinde mânâ âleminde, bir an içinde arş-ı âlâyı gezebilmek için per-i kudsi talep etmektedir:

Per-i ḳudsi virüp ḳıl mürğ-ı lā-hüte dili hem-dem
K’ide ***lemḫü’l-başar***⁷⁵ içinde cevlān ‘arş-ı a‘ lāyı (145/3)

Hız. İsa’nın, âmâları iyileştirmesi ve Allāh’ın izniyle ölüleri diriltmesi âyetine telmihte bulunması ise şu şekildedir:

Ol neş’e ile oldı yeri ***ekmehu vü ebraşa***⁷⁶
‘İsāya o neş’eyle idi mürdeyi iḫyā (5/9)

⁷⁴ “Fe inne meâl usri yusra..İnne meâl usri yusra: Demek ki, zorlukla beraber bir kolaylık vardır. Evet, zorlukla beraber bir kolaylık vardır. ” (İnşirah, 5-6)

⁷⁵ “ Ve lillahi ğaybūs semavati vel ard ve ma emrus saati illa ke lemḫil besari ev hüve akrab: Göklerin ve yerin gaybını bilmek Allah'a aittir. Kıyametin kopuşu yalnız bir göz kırpması veya daha az bir zamandan başkası değildir.” (nahl,77)

⁷⁶ “ve übrüül ekmehe vel ebrasa ve uhyil mevta Biiznillāh: Anadan doğma körü ve alacalıyı iyileştiririm ve Allah’ın izniyle ölüleri diriltirim.” (Al-i İmran, 49)

Şair, Hz. Ali için âyet geldiğine telmihte bulunmuştur.

Rükn-i râbi‘ bâb-ı ‘ilm-i tâlib-i gâlib ‘Alî
Şân-ı gâlîsinde geldi *hel etâ*⁷⁷ velâ-fetâ (4/6)

Ey Cin ve insan âleminin padişahı (Hz.Muhammed), senin tatlı dudaklarınla insanlara şifa geldi:

Ey ki sensin şeh-i ‘âlem mülk-i cinn u unâs
Leb-i şîrînüñ ile geldi *şifâu’n-lin-nâs*⁷⁸ (73/1)

Aşağıdaki beyitte de ‘ke’l-enam’’âyetine şu şekilde telmihte bulunmuştur:

Nice añlar bizi *ke’l-en’âm*⁷⁹ olan bî-‘aql-ı hüş
Ya‘ni bu bezm-i fenâda ola kaçdı ‘ayş u nüş
Şâhid-i ma‘nâya varduğ biz idüp terk-i nuķuş
Biz o rûhuz seyrümüz görmez bizim her bir sürüş
Biz o derrüz kıadrümüz bilmez bizim gevher-furüş
Bu fenâda baħr-ı bî-pâyân olan añlar bizi (144/2)

Şair, *menn u selvâ*⁸⁰ âyetine telmihte bulunarak ilâhi aşkın, kudret helvasından ve bildircin etinden daha güzel olduğunu şu şekilde ifade eder:

⁷⁷ “Hel etâ ale’l-insâni hînun mine’d-dehri lem yekün şey’en mezkûrâ: Gerçekten insan üzerine dehirden (zamandan) öyle bir müddet geldi ki o zaman o, anılmaya değer bir şey değildi.”(İnsan, 1)

⁷⁸ “Summe kulî min kuli’s-semerâti feslukî subule rabbiki zululâ (en), yahrucu min butûnihâ şarâbun muhtelifun elvânuhu fihi şifâun linnâs(i), inne fi zâlike le âyeten li kavmin yetefekkerûn: Sonra meyvaların hepsinden ye de, Rabbinin (sana) kolay kıldığı yollara gir, diye ilham etti. Onların karınlarından renkleri çeşitli bir bal çıkar ki, onda insanlar için şifâ vardır. Şüphesiz ki bunda düşünen bir millet için, büyük bir ibret vardır.” (nahl, 69)

⁷⁹ “Ve lekad zere’nâ li cehenneme kesîran minel cinni vel insi, lehum kulûbun lâ yefkahûne bihâ ve lehum a’yunun lâ yubsîrûne bihâ ve lehum âzânun lâ yesmeûne bihâ, ulâike kel en’âmi bel hum edallu, ulâike humul gâfilûn: Andolsun ki, cinlerden ve insanlardan birçoğunu cehennem için yarattık. Onların kalbleri vardır, fakat onunla gerçeği anlamazlar. Gözleri vardır, fakat onlarla görmezler. Kulakları vardır, fakat onlarla işitmezler. İşte bunlar hayvanlar gibidirler. Hatta daha da aşağıdırlar. Bunlar da gafillerin ta kendileridir.” (Araf, 179)

⁸⁰ “nezzelnâ aleykumu’l menne ves-selvâ: Üzerinize de kudret helvası ve bildircin indirdik.” (tâhâ, 80)

Dil-i ‘aşıklar hep kıl sivā-yı ‘aşkıdan meslûb

Ki ‘aşkıñ haq budur kim menn u selvādan dañi eclā (9/2)

5. Hadisler

Hadisler, Sırrî Dîvânı’nda ya lafzî ya da manevî iktibasla kullanılmıştır. Şeyh Sırrî Efendi, diğér mutasavvıf şairler gibi divânında, Allâh’ın kuluna yakınlığına işaret eden, aradaki muhabbeti izhâr eden hadislere daha çok yer vermektedir.

“Lî-ma‘ allâh” “ Benim Allâh ile öyle anlarım olur ki ne bir mukarreb melek ne de gönderilmiş bir nebi, öyle bir yakınlığı elde edebilir” mealinde rivayet edilen hadisten alınmadır.

Şâh-ı taht-ı ***Lî-ma‘ allâh***⁸¹ ol emîn

Kim vücûdı rahmeten-li’l-‘âlemîn (1/4)

...

Küntü kenzen sırrına irgür bu Sırrî bendeñi

Lî-ma‘ allâh sırrı ile irdi ol remze hûş (79/5)

Ma‘ rifet bir perdedür tevħîd-i zât erbâbına

Lî-ma‘ allâh ile ref’ ider anı ahrâr-ı Haq (93/4)

...

Tâc-ı taht-ı ***Lî-ma‘ allâh*** serveri

Şeh-suvâr-ı iştifâya ‘aşıkam (119/4)

...

Lî-ma‘ allâh remzini tıyuran

Rehber-i lâ ilâhe illâ hû (128/22)

⁸¹ “Allâhla beraber olduğum öyle anlar var ki, ona en yakın melekler ve hatta gönderilen nebîler dahi erişemez” Aclunî, *Keşfü’l-Hâfâ ve Muzîe’l-İlbâs Amma’ş- Tehere Mine’l Ehâdis-i ala Elsineti’n- Nâs*, c. II, Matbaatü’l- Fünûn, Halep, c. II, s. 173, Hadis no: 2159

“Men aref” sırrı olarak tabir edilen, “Kendini bilen Rabbini bilir.” mealindeki “Men arefe nefsehu fekad arefe Rabbehu” hadis-i şerifini Sırrî Efendi de dîvânın birkaç yerinde tekrar eder:

Püte-i ‘aşkuñ içinde albümüz âl eyleyüp

Men ‘aref⁸² sırrına mazhar ıl bizi yâ Ze’l-‘Atâ (2/5)

...

Küntü kenzen sırrına hep vâıf it ‘uşşâuñı

Men ‘aref sırrıyla Sırrî bendeñi ıl ber-murâd (40/5)

...

Men ‘aref câmından olduksa cihânda cür‘ a-keş

âl-i ‘aşkuñ âşikâre vü nihâñı sendedür (59/2)

...

Bi-aberdür **men ‘aref** sırrından âgâh olmayan

İster ise amısın mâr esbımı şîr eylemiş (76/8)

...

Eyżan

Nefs ârzûsuñ unutduk

Men ‘aref sırrın bildik

Görüp Hâı Hâ didik (97/4)

...

Evvelâ nefsimi bildüm şoñra bildüm anı ben

Men ‘aref sırrında buldum küfr ile îmânı ben

ikmeti ol sırdan aldum neylerüm Lomânı ben

a amu eşyâda zâhir neylerüm bürhânı ben

Zâhir u bâtın murâdum isterem Âllâhdan

Ben ledünnî sırrın aldum şemme vechu ‘İllâhdan (122/4)

⁸² “Men aref: Kim nefsinı bilirse Allâh’ı bilir.” şeklindeki hadisin baş tarafıdır.” Aclûnî, Keşfü’l-hafâ, II, 262, hadis no: 2532.

...

Men ‘aref’ sırrına res̄ide kılan

Küntü kenzen maḳāmına yetüren (128/21)

Hüsn-i Mutlak olan Allâh’ın kâinatı kendisini bildirmek üzere âlemi yarattığını, bunu idrâk etmek için Hak ehlinden buna aşına olanların anladığını vurgulamaktadır:

Cümle mevcûdâta evvel ‘aşkı buldı ehl-i Hâḳ

Küntü kenzi⁸³ fehm idenlerdür bu sırra âşinâ (8/2)

...

Küntü kenzen sırrına hep vâḳıf it ‘uşşâḳuñı

Men ‘aref sırrıyla Sırrı bendeñi kııl ber-murâd (40/5)

...

Küntü kenzen sırrınuñ her ḫâl ü şanı sendedür

Lî- ma‘ allâh remzinuñ şerḫ u beyânı sendedür (59/1)

Aşağıdaki beyitte küntü kenzen sırrına ermeyi Allâh’tan dilemektedir:

Küntü kenzen sırrına irgür bu Sırrı bendeñi

Lî-ma‘ allâh sırrı ile irdi ol remze ḫ̄âş (79/5)

Bir başka beytinde bu sırra vakıf olduğunu ve Hakkı zikretmenin kendisine marifet aynası olduğunu ifade etmektedir.

Küntü kenzen sırrına vâḳıf olaldan Sırriyâ

Ma‘ rifet mir’âtı olmuşdur saña ezḳâr-ı Hâḳ (93/5)

...

⁸³ “Ben bilinmeyen bir hazine idim, bilinmek istedim, bilineyim diye âlemi yarattım.” Aclunî, *a.g.e.*, 1351, s. 132, Hadis no: 2016.

‘Allemü’l-esmādan aldum **küntü kenzen** sırrını
Nūr-ı Vaḥdetle müdām ol sırra yār u hem-demem (121/2)
...
Ḳalb-i ‘ārif **küntü kenzen** sırrınūñ ‘ummānidurur
Dürr-i güftār ḥükm-i āṣār anuñ bürhānidurur
Her ne dirse cümle vaḥy-i mülhem-i seccānidur
Ḥaḳ mazāhirde zuhūr itmek Ḥaḳḳıñ iḥsānidur
Zāhir u bāṭın murādum isterem Allāhdan
Ben ledünnī sırrın aldum ṣemme vechu ’llāhdan (122/3)
...
Men ‘aref sırrına resīde kılan
Küntü kenzen maḳāmına yetüren (128/21)

Şair, sabırsızlık yüzünden teessür göstermemek için, “Sabır kurtuluşun anahtarıdır.” Hadisine telmihte bulunmuştur.

Emr-i Ḥaḳḳa şābır ol itme ceza‘
Fi’l-ḥadīs **eş-şabru miftāhu’l-ferec**⁸⁴ (34/4)

Sırrı Efendi, sabrı telkin etmekten de geri durmamaktadır. Çünkü sonucunda büyük mükâfat vardır.

Efzal-ı eşher bu mehdür efzal-ı a‘ māl-ı şavm
Ḥaḳ didi **eş-şavmü lī eczī bihi ni’me’s-şevāb**⁸⁵ (20/2)

⁸⁴ “es-sabru miftahu’l-ferec: Sabır kurtuluşun anahtarıdır.” Muhammed b. Abdurrahman es-Sehavi, *Makasidu’l Hasene, Daru’l kütubi’l Arabi*, 1985, c.1, s.418

⁸⁵ “es-savmu lī ve Ene eczī bih: Oruç sırf Benim rızam için tutulur, onun mükafatını da bizzat Ben takdir eder, veririm.” İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte-Hadis Ansiklopedisi*, n. 3137, Akçağ Yayınevi, Ankara, 1998, n. 3107.

Bir beytinde de Hz. Peygamberin,“Ölmeden evvel ölüñ.” Hadisine telmi h yapmıştır:

Ölmeden evvel ölüñ didiği faħru’l-enbiyā⁸⁶

Kim ĥayāta varanuñ olur beķāsı pür fütūĥ (36/3)

şeyh Mehmed Sırrı, "Âlimin âbide üstünlüğü, benim, sizden en basitinize olan üstünlüğüm gibidir." Haidisine telmihte bulunarak âlimlerin âbidlerden üstün olduğunu belirtir:

Fıķh lâzım řalâĥa didi resûl

‘**Ulemā ‘âbidînden evlādür**’⁸⁷(46/2)

İnsanoğlunun aç gözlü olduğunu aşağıdaki hadise telmihte bulunarak açıklar:

Faħr-ı ‘âlem buyurur **aç gözi toprak toyurur**⁸⁸

Ķabre varınca olar ĥırř-ı menâdan maĥzûz (85/6)

Sırrı Efendi, “**Kenz-i lâ-yefnâ**”⁸⁹ hadisini kendisi için de bitmez tükenmez bir hazine olarak görür:

Kenz-i lâ-yefnâ benüm genc-i firāvānumdurur

‘İlm-i esmā tâ ezel her derde dermānumdurur

Ĥalka-i zikre girüp devr iden öz cānumdurur

Dā’im Âllah hū diyen cān içre cānānumdurur

Zāhir u bâtın murādum isterem Allāhdan

Ben ledünnî sırrın aldum şemme vechu ’llāhdan (122/2)

⁸⁶ “ölmeden evvel ölüñ”:Aclunî, *a.g.e.*, c.II, S.350, Hadis No:2669

⁸⁷ “Âlimin âbide üstünlüğü, benim, sizden en basitinize olan üstünlüğüm gibidir”Tirmizi, İlim 19, (2686).

⁸⁸ “Açgözü toprak doyurur.”Buhari, *Rikak*,6436.

⁸⁹ “Kanaat tükenmez bir hazinedir.” Mehmet Yılmaz, Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 91

Şeyh Sırrî Efendi, peygamberimizin hadisinden hareketle fakirlikle iftihar ettiğini, onda asıl zenginliği bulduğunu belirtir.

Biz ğinādan faḫra varduḫ anda olduḫ aĝniyā
Anuñ için **faḫr-ı faḫrı**⁹⁰ didi faḫru'l-enbiyā
Faḫrı bilmez faḫr odına yanmayan ehl-i riyā
Biz vücūdı bezl idüp olduḫ dirildük şāniyā
Mıṣr-ı dilde Yūsuf-ı maḫsūda irdük Sırriyā
Rūz u şeb Ya'ḫūbveş giryān olan añlar bizi (144/6)

Şeyh Sırrî Efendi, "Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine tabi olursanız hidayete erersiniz." Mealindeki hadise telmihte bulunarak Hz. Peygamberin ashabıyla övündüğünü belirtir:

Anlaruñ şānında ol sulṫān-ı 'ālem faḫr idüp
Didi **aṣḫāb-ı gūzīndūr nucūm-ı ihtidā**⁹¹ (4/2)

Hz. Peygamberin "Seni hakkıyla bilemedik." Hadisine şöyle telmihte bulunmuştur:

Geçüp 'ilm-i rusūmdan **mā-'arefnāk**⁹² oḫıyānı hep
Maḫām-ı ma'rifetde ehl-i 'irfān eyledi cānā (18/6)

Hz. Peygamberin Hz. Ali'yi övdüğüne şu hadisle telmihte bulunmuştur:

Rūkn-i rābi' bāb-ı 'ilm-i tālib-i ğālib 'Alī
Şān-ı ğālīsinde geldi hel etā **velā-fetā**⁹³ (4/6)

⁹⁰ "Yoksulluk benim övüncümdür, ben onunla övünürüm." Mehmet Yılmaz, *a.g.e.*, s. 49

⁹¹ "Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidayet bulursunuz." Acluni, *a.g.e.*, c.1, Hadis No:132

⁹² "Seni tesbih ve takdis ederiz, seni hakkıyla bilemedik ey Ma'rûf." Zeynü'd-dîn Muhammed Münâvî, *Fezû'l-kadîr Şerhi Câmi'i's-Sagîr*, I-VI, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 1938, C:II, s.410.

6. Peygamberler

Haber getiren; Allah'ın buyruklarını insanlara haber veren, resûl, nebî anlamlarında kullanılır.⁹⁴ Şeyh Sırrî Dîvânî'nda peygamberler, gerek kavram olarak, gerekse has isimleriyle en çok geçen unsurlardandır. Onların kıssalarına dair telmihler de oldukça önemli sayılabilecek sayıdadır.

6.1. Hz.Âdem

Yaratılan ilk insan ve ilk peygamber. Künyesi Ebû'l-Beşer olup kendisine suhûf verilmiştir. Çiftçilerin ve çiftçiliğin ilk öğreticisidir.⁹⁵ Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, Hz. Âdem'i, ilk insan ve ilk peygamber oluşu gibi sebeplerle ele almıştır.

‘ Abd-i hâş it Sırriyi Âdemle hâtem hâkîçün

Pür-günâhem ‘ âşiyem estağfiru 'llâhu'l-‘ aẓîm (120/8)

6.2. Hz.Nûh

Hız. Nûh, en uzun ömür süren insanlardan biridir.⁹⁶ Nûh Peygamber, 1000 veya 950 yıl yaşadı. Bu nedenle ‘ ‘ Nûh ömrü ‘ ‘ deyimi halk arasında yaygınlaşmıştır.⁹⁷ Nûh Peygamber, Dîvân'da uzun ömrü sebebiyle anılmaktadır:

Hâkka ey ‘ âşık budur yolların eshel akrebi

Kim bunuñ ğayrında lâzım şabr-ı Eyyüb ‘ ömr-i Nûh (36/2)

⁹³ ‘Lâ seyfe illâ Zülfikâr ve lâ fetâ illâ Ali: Kılıç dediğın Zülfikâr, yiğit dediğın de Ali gibi olur."Aclûnî, *a.g.e.*, c. II, s. 363.

⁹⁴ İskender Pala, *a.g.e.*, s.370.

⁹⁵ Mustafa Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, C. 2, Ankara, 1993, s. 229.

⁹⁶ Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, İstanbul, 1998, s.514

⁹⁷ İskender Pala, *a.g.e.*, s.361.

6.3. Hz.Yusuf ve Hz.Yakûb

Hz. İbrâhîm'in torunu ve İshâk peygamberin oğlu olan Yakûb peygamberin 12 çocuğundan Yusuf ve Bünyamîn bir hanımından, diğerleri de öteki hanımından dünyâyâ gelmişlerdi. Yusuf'u kıskanan kardeşlerinin onu kuyuya atmaları üzerine, Hz.Yakûb, Yusuf'un hasretiyle *Beytü'l-ahzen* (hüzünler evi) denilen kulübesinde yıllarca ağlamış ve bu yüzden gözleri kör olmuştu. Yıllar sonra oğlu Yusuf, babasına gömleğini göndermiş ve gözleri açılmıştır. Ömrünün sonunda Yusuf'un yanında rahat bir hayat sürmüştür.⁹⁸ Sırrî Efendi, baba ve oğul olmaları hasebiyle Hz. Yakûb ve Hz. Yusuf'tan birlikte bahsederek Hz. Yakub'un çok ağlamasına telmihte bulunmuştur:

Mısr-ı dilde Yûsuf-ı maḫsûda irdük Sırriyâ

Rûz u şeb Ya'ḫûbveş giryân olan añlar bizi (143/6)

6.4. Hz. Eyyûb

Sabır timsâli olan Peygamber. Çok zengin olduğu, Şam taraflarında birçok emlâke sahip bulunduğu ve dünya saadetine mâlik olduğu için Allâh onu imtihan etmek istedi. Malı ve mülkü elinden gitti. O, şükretti. Evlatları birer birer öldü. O, sabretti.⁹⁹ Türlü sıkıntılarla imtihan edilen Eyyûb Peygamber belâsı arttıkça sabrının artırması ile bilinmektedir.¹⁰⁰ Eyyûb Peygamber, *Dîvân*'da sabrı sebebiyle anılmaktadır.

Canana kavuşmak isteyen, bezl-i ruh kılsın. Çünkü Hakka ulaşmanın en kısa ve en kolay yolu budur. Bu yapılmadığı takdirde İnsanda, Hz. Eyyub'un sabrı gerek:

Vaşl-ı cānān isteyen cānāne ḫılsun bezl-i rūḫ

Dört kitâbda Ḥaḫ buyurmuşdur budur ḫavlı-i naşûḫ (36/1)

⁹⁸ İskender Pala, *a.g.e.*, s.478.

⁹⁹ İskender Pala, *a.g.e.*, s.143.

¹⁰⁰ Ağâh SırrıLevend, *Divan Edebiyatı*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1984, s. 116,118.

Haḳḳa ey ‘āşık budur yolların eshel aḳrebi

Kim bunuñ ğayrında lâzım şabr-ı Eyyüb ‘ömr-i Nüh (36/2)

6.5. Hz. Hızır ve Hz.Musa

Hızır Aleyhisselâma, Allâh tarafından; Mûsâ Aleyhisselâmın bile bilmediği özel bir ilim (ledün ilmi) verilmişti ki, Mûsâ Aleyhisselâm, onu öğrenmek için, uzun bir yolculuğu göze almıştı.¹⁰¹ Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, Hz. Hızır ve Hz. Mûsa’dan Ledün ilmini öğrenmek için çektiği sıkıntılar dolayısıyla bahsetmiştir. Ledün ilmi ancak, Allâh’tan ilham gören mürşidin feyziyle bilinebilir.¹⁰²

Sırrî Efendi ledün ilmine vakıftır. Hızır ve Musa peygamberler de bu yüzden ona hayrandır:

Derūnum Hızır ‘ilminde niçe biñ Hızır olur ḥâzır

Tecellî-yi dilüm tūrında Mûsâlar olur ḥayrân (126/4)

6.6. Hz.Lokmân

Dâvûd Aleyhisselâmın devrinde yaşamıştır. Kendisi Mısır Nub kabilesine mensubdu. Medyen ve Eyke halkındandı.¹⁰³ Eski Araplar arasında da ünlü olan Lokmân’ın bir peygamber veya nebî olduğu hakkında tefsirlerde rivayetler vardır. Anlatılanlara göre; O, Hikmet ve Hekimliğin pîri ve sembolü olarak bilinir.¹⁰⁴ Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, Lokman Aleyhisselâm’dan sahip olduğu hikmetleri dolayısıyla bahseder.

Men aref sırrından hikmeti alan Sırrî’nin, Lokman’ın hikmetlerine ihtiyacı kalmamıştır:

¹⁰¹ Mustafa Asım Köksal, *a.g.e.*, s. 107.

¹⁰² İskender Pala, *a.g.e.*, s.286.

¹⁰³ Mustafa Asım Köksal, *a.g.e.*, s. 29-84

¹⁰⁴ İskender Pala, *a.g.e.*, s.290.

Evvelâ nefsümi bildüm şoñra bildüm anı ben
Men ‘aref sırrında buldum küfr ile ĩmānı ben
Hikmeti ol sırdan aldum neylerüm Loğmānı ben
Hağ kamu eşyāda zāhir neylerüm bürhānı ben
Zāhir u bātin murādum isterem Allāhdan
Ben ledünnī sırrın aldum şemme vechu ‘llāhdan (122/4)

6.7. Hz.Süleymân

Hz. Süleymân, Davud peygamberin oğlu olan peygamber. On iki yaşında babasının yerinetahta geçmiştir. Hem padişah hem peygamberdir. Babasının vefatından sonra ve onun vasiyeti üzerine Kudüs’teki yarım kalmış olan Mescid-i Aksa’yı inşaa başladı. Yedi senede tamamladı.”¹⁰⁵ Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, Hz. Süleymandan tahtı dolayısıyla bahsetmiştir:

Nāil-i mirkāt-ı vuşlat eyle ‘aşık Sırrıyı
Yeter ol devlet baña taht-ı Süleymân istemem (116/6)

6.8. Hz.İsâ

İsrailoğullarının son peygamberi. Kendisine ‘İncil’ indirilmiştir. Hz. Meryem’den babasız dünyaya gelmesi, çok sıkıntılar yaşaması, dünya malı olarak hiçbir şeye değer vermeyip tecrit olması, ölüleri nefesiyle diriltmesi, âmâ ve cüzamlıları Allâh’ın izniyle iyileştirmesi gibi özellikleriyle edebiyatta yer almıştır.¹⁰⁶

Şeyh Sırrî Efendi de Hz. İsâ’ya, ölüleri nefesiyle diriltmesi, âmâ ve cüzamlıları Allâh’ın izniyle iyileştirmesi gibi mucizeleriyle telmihte bulunmuştur:

¹⁰⁵ İskender Pala, *a.g.e.*, s.411.

¹⁰⁶ İskender Pala, *a.g.e.*, s.235.

Ol neş'e ile oldı yeri ekmehu vü ebraşa
‘İsāya o neş'eyle idi mürdeyi ihyā (5/9)

...

Çırtar o şafā-baḥşuñ ile kayd-ı sivādan
Üftāde vü şeydā dili kııl hem-dem-i ‘İsā (5/40)

6.9. Hz.Muhammed

Doğaldır ki son peygamber Hz.Muhammed, kendisinden en çok bahsedilen peygamberdir. Şeyh Mehmed Sırrî, Hz. Muhammed'i umumiyetle; ‘’ mahbûb-ı Hüda, şâh-ı enbiya, nûr-ı ezeli, sırr-ı Hüda, sahib-i isrâ, server-i gül, makbûl-ı Samed, mefhur-ı âlem, Şafi-i ümmet, hatem-i risalet, mebde-i saadet, rahmet-i dü-âlem, fahr-ı ibn-i Âdem, seyyid-i muazzam, hayrû'l-enbiya ...’’ vb. sıfatlarla zikretmektedir.

Nûr-ı evvel Âḥmed-i mürsel kerîmü'l-hulksün
Fazlı ekme cûdı eşmel ḥaşmet-i her dü-şerā (3/3)

Hz.Peygamberin, alemlere rahmet olarak gönderildiğini, O'ndan hesap gününde şefaet etmesini, merhamet kılmasını talep etmektedir:

Merḥamet kııl ümmete ey raḥmeten-li'l-‘âlemin
Kııl şefā'at müznib-i ‘âşîlere rûz-ı cezā (3/4)

Şeyh Sırrî, Hz. Muhammed'e âşık ve sâdık bir mü'mindir. Bu aşkını O'nu tasvir ederek şu şekilde dile getirmiştir:

Ey kaşı fetḥ âyeti alnı kamer vechi melîḥ
Ve'y şaçı sünbül yüzi gül tal'atı şubḥ-ı şabiḥ (37/1)

Bir başka beytinde; Ahmed, Taha, Yasin, Mahmud ve Mustafa isimlerini de kullanarak ona olan sevgisini dile getirir:

Ey ki sensin mazhar-ı levlāk-ı maḥbūb-ı Ḥudā
Aḥmed-i Ṭāhā vü Yāsīn ü Muḥammed Muṣṭafā (3/1)

Bir beyitte de O’nu, bütün peygamberlerin şahı olarak tanıtır. O, peygamberlerin en hayırlısı olduğu gibi, ümmeti de en hayırlı ümmettir. İşte bu en hayırlı ümmet için cennet süslenmiştir:

Muḳtedā vü muḳtefā vü müctebā vü murtażā
Müntekā bī- mişl-i hemtā şāh-ı cümle enbiyā (3/2)
...
Sen ki ḥayrū’l-enbiyāsın ümmetūñ ḥayrū’l-ümem
Anlar için zeyn olındı cennet-i ḥuld-ı fesīḥ (37/4)

Peygambere altı na‘t,¹⁰⁷ yazan Mehmed Sırrî Efendi, Hz. Peygamberi, Ezeli nur, Allâh’ın sırdaşı, İsrâ’nın sahibi, saf denizin en temizini olarak tavsif eder:

Nūr-ı ezeli sırr-ı Ḥudā şāhib-i isrā
Ol gevher-i aşfā-yı yem-i şafvet-i Mevlā (7/1)

Bir başka beytinde Hz. Peygamber için ‘gül’ benzetmesi kullanmıştır. Allâh’tan, O gülün hürmetine bizi O’na ümmet kılmasını ve bizi affetmesini dilemektedir. Gül mefhûmu onun simgesidir. Şair, O’nu, yüzü, yanağı, kokusu, ten rengi dolayısıyla hep güle benzetmiştir.¹⁰⁸ O, güzellik bağının eşsiz gülüdür.

Ol Server-i gül faḥr-ı rusul ḥürmetiçün
Hep ümmet ile kıl bizi mağfūr Ḥudâyā (7/4)

¹⁰⁷ Na‘t: (D/3, 7, 12, 27, 37, 73),

¹⁰⁸ Selami Turan, ‘‘Müzeyyel gazelde gül’’, *göl kitabı gül kültürü üzerine incelemeler*, Isparta Belediyesi Yay., Isparta 2005, s.30-37.

Yine O’nu, gönlün tabibi, Allâh’ın sevgilisi olarak nitelendirmiş ve O sevgili hürmetine kendi amel defterindeki seyyiatın affedilmesini talep etmektedir:

Yâ Rab o ʃabīb-i dil olan yâr-ı Hakkıyçün
Hem âl-i ahibbâsı içün ey Ğani Mevlâ (7/8)

...

Bu ‘abd-i günahkâra meded eyle ‘inâyet
Kıl defter-i a‘mâl-i bedin afvla imzâ (7/9)

Bütün âyet ve hadisleri O’ndan işittiğimizi fakat gönlün gaflet uykusundaiken onları işittiğini bu yüzden de kıymetini bilemediğini belirtir:

İşitdük cümle âyât u eḥādîşi o serverden
Velîkin ḥ‘âb-ı gafletde işitdi dil añı cem‘â (9/5)

Cenab-ı Hak, Kur’anda, Hz.Peygamberi övmüş zira insanoğlu O’nu medhetmekte acizdir.

Kur’anla medḥüñ eyleyüp dir
Zî-ḥalk-ı ‘azîm-i Haḫ Te‘âlâ (12/3)

...

Medḥüñde ne diye bilsün insân
Kim mâdiḥüñ ola Rabb-i A‘lâ (12/4)

Şair, saadetin mebdesi son peygamber Hz muhammed’den şafaat diler:

Ey mebde-i sa‘âdet
Ve’y ḫatem-i risâlet
Ve’y ma‘den-i semâḫat
Kıl ümmete şefâ‘at (27/1)

7.Dört Halife

Dört halife ve ehl-i beyt sevgisi tasavvufî metinlerde çok yaygın bir şekilde görülmektedir. Mehmed Sırrî Efendi de, ‘medh-i çehâr yâr-ı güzîn’ başlıklı müstakil bir kaside ile dört kapı açarak, dört halifenin de ismini ayrı ayrı, halifelik sıralarına göre zikrederek, Onları, Allâh’tan en çok korkan, en saf, en temiz kişiler olarak tasvir edip, Onlara olan sevgisini dile getirmeye çalışmıştır:¹⁰⁹

Çâr yâr-ı bâ-vağâr-ı etķiyâ vü enķiyâ

Ya’ni Bûbêkr u ‘Omer ‘Oşmân ‘Aliyyü’l-Murtażâ (4/1)

Hz. Peygamberin onlarla iftihar ettiğini ve onların hidayet yıldızları olduğunu söylediğini şöyle belirtir:.

Anlarûñ şânında ol sultân-ı ‘âlem fahr idüp

Didi aşhâb-ı güzîndür nucûm-ı ihtidâ (4/2)

Dört halifenin de Kur’an ve sünnet üzere içtihad ettiğini her birine dua ederek şöyle dile getirir.

Cümlesi Qur’ân u sünnet üzere kıldı ictihâd

Her birine feyz-pâş-ı nûr ola Hâķdan rızâ (4/7)

7.1.Hz.Ebubekir

Dört büyük halifenin birincisidir. Adı Abdullah’tır. Ashab-ı kiram ve aşere-i mübeşşerenin en üstünüdür. Peygamberimizin islam’dan önce ve sonraki dönemde en yakın dostu oldu. Kureys’in ileri gelenlerinden olan Ebu Bekr, Müslümanlığı kabul eden dördüncü kişidir. Mi’rac hadisesini duyduğu zaman hemen inandığı için Sıddîk lâkabını almıştır.¹¹⁰ Gerçekten bütün vadiğini Allah yolunda sarfetmekte tereddüt

¹⁰⁹ Farsça, dört seçkin dost anlamında zincirleme bir tamlama. İlk dört halife: Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer , Hz. Osman , Hz. Ali. Bütün tarikatlar bu dört sahabeye dayanır. Bkz. Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s.140.

¹¹⁰ İskender Pala, *a.g.e.*, s.131.

göstermeyen Hz. Ebû Bekir, ölmeden önce ölmenin sırna ermiş bir sahabî-i celîl idi.¹¹¹
Kur'an-ı Kerim'de kendisinden övgüyle bahsedilmiştir.(Tevbe/ 4.41).¹¹²

Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, İlk halife olarak Hz.Ebubekir'i zikreder, âyetle sena edildiğini, vakar sahibi ve takvalı bir zat olduğunu dile getirir:

Evvelîn Bûbekr-i şiddîk-i taqiyy-i bâ-vaqâr
K'âyet-i Qur'anla şânında Hâk kıldı şenâ (4/3)

7.2.Hz.Ömer

İslâm'ın ikinci halifesi olup hayatında cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Mekke'li Hattab'ın oğludur. Kırkıncı kişi olarak Müslüman olmuştur. O'nun İslâm'ı seçmesiyle birlikte artık İslâm, açıktan açığa söylenir. Doğruluk ve adaletiyle herkesi hayran bıraktı ve İslâm'a hizmet etti.¹¹³

Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, halifelik sırasına göre, ikinci sırada Hz. Ömer'i zikreder. O, dinin adalet kılıcı, temiz bir kişidir. Çünkü Allâh tarafından medhedilmiştir:

Şâni-i erkân-ı dîn şemşîr-i 'adl u dâd 'Ömer
İbn-i Hattâb ol naqiyyü'z-zât-i memdüh-ı Hudâ (4/4)

7.3.Hz.Osman

İslâm'ın üçüncü halifesi olup hayatında cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Beşinci Müslümandır. Ticaretle uğraşan zengin bir zat idi. Peygamberimizin kızı (Rukiyye ve Ümmü Gülsüm) ile evlendiği için "Zî'n-nureyn (iki nur sahibi)" ünvanıyla anılır. 656 yılında 82 yaşındayken Kur'an okurken şehit edildi. İslâm tarihinde Kur'an-ı

¹¹¹ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s.210.

¹¹² İskender Pala, *a.g.e.*, s.131.

¹¹³ İskender Pala, *a.g.e.*, s.367.

Kerim'i çoğalttırıp önemli merkezlere göndermesiyle önemli bir hamle yapmıştır. Utangaç, hayâ ve hilm sahibi bir kişidir.¹¹⁴

Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, Hz. Osman'ı şöyle tarif eder: İki nur sahibi, saf ve temiz bir kimsedir, haya sahibi ve yumuşak huylu biridir. O, Kur'an şehididir:

Rükn-i şâliş ya' ni zî'n-nüreyn-i ' Oşmân-ı zekî
Câmi' u'l Kur'an şehîd-i pâk zî-hilm-i hayâ (4/5)

7.4.Hz. Ali

Dört büyük halifenin sonuncusu, Hz. Muhammed'in amcazadesi ve damadıdır. Soyu anne ve baba tarafından Peygamber soyuyla birleşir. İslâm dinini kabul eden ilk dört kişiden biridir. Lâkabı esedü'llah (Allah'ın aslanı), el-Galib (üstün gelen) ve haydar (aslan) dır. Hayattayken cennetle müjdelenen on kişiden biridir.¹¹⁵

Son sırada, Hz. Ali'yi zikreden Mehmed Sırrî Efendi, "Lâ seyfe illâ Zü'l-fikâr ve lâ fetâ illâ Ali" (Zülfikar'dan başka kılıç, Hz. Ali'den başka yiğit yoktur)¹¹⁶ sözüne, şiirinde telmihte bulunmuş, hem âyet hem de hadislerde iltifat gören Hz. Ali'yi bu yönleriyle övmüştür:

Rükn-i râbi' bâb-ı 'ilm-i tâlib-i gâlib ' Alî
Şân-ı gâlîsinde geldi hel etâ velâ-fetâ (4/6)

¹¹⁴ İskender Pala, *a.g.e.*, s.364.

¹¹⁵ İskender Pala, *a.g.e.*, s.18.

¹¹⁶ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s.390.

8.Sûfiler

Tasavvuf yolunda olan samimi dindar kişilere sûfi denir.¹¹⁷ Sufiler aşkın gönül işi olduğunu ve Allah'a ancak aşkla ulaşılabileceğini söylerler.¹¹⁸

8.1. Abdülkâdir-i Geylânî

Soyunun baba tarafından Hz. Hasan, anne tarafından Hz. Hüseyin'e ulaştığı kaydedilir.¹¹⁹ Başta İbn Teymiyye olmak üzere pek çok tasavvuf tenkitçisinin takdirini kazanmış, bir mutasavvıftır¹²⁰ Kâdiriyye tarikatının kurucusudur.¹²¹ Şeyh Sırrî Efendi'nin kendisine müstakil olarak şiirler yazdığı, ona derin hayranlık duyduğu bir şahsiyettir. Sırrî'ye göre O, kutbul aktab, cümle pirânın serveri, cümle âşıkın rehberidir. Bu yüzden ondan himmet istemektedir:

Reh-i Hâkda sen eger kâdiriyeñ ey Sırrî
Pîre uy kim ola tâ rehberün 'Abdu'l-kâdir (49/9)

Abdülkâdir Geylânî'ye Gavs-ı A'zam lakabı verilmiştir.¹²² O, meşayihin büyüğü, velayet bağının gülüdür. Biz de o'nun bülbülleriyiz, ağlayıp inleriz:

Gül-i bâğ-ı velâyet şeyh 'Abdu'l-kâdire şeydâ
Anuñ bülbülleriüz zâr u nalân kâdiriüz biz (65/2)

Abdülkadir-i Geylânî'ye, hitabetinin son derece etkili olması ve karşılaştığı kimseleri hemen tesiri altına alması sebebiyle "el-bâzü'l-eşheb" (avını kaçırmayan şahin) ünvanı verilmiştir.¹²³ Aşağıdaki beyitte Sırrî, şeyhini bu lakabıyla zikr etmiştir:

¹¹⁷ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s.577.

¹¹⁸ İskender Pala, *a.g.e.*, s.364.

¹¹⁹ Nihat Azamat, *a.g.e.*, s. 132.

¹²⁰ Süleyman Uludağ, "Abdülkâdir-i Geylânî", DİA, C. I, İstanbul, 1997, s. 234–239.

¹²¹ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s. 234–239.

¹²² Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s.226.

¹²³ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s. 234–239.

Bāzü'l-eşheb p̄irimüz ol p̄ir ile tedb̄irimüz
Dünyevî hem uhrevî tevfiķ-i sübhān bizdedür (54/2)

8.2. Ahmed-i Bedevî

Ebü'l-Fityân Ahmed b. Ahmed b. İbrâhîm el-Fâsî et-Tantâvî el-Bedevî (ö. 675/1276) Kuzey Afrika ve Mısır'ın en büyük velisi olarak kabul edilen mutasavvıf, Bedeviyye tarikatının kurucusudur. Milâdî 692 yılında Arabistan'da çıkan karışıklıklar üzerine Fas'a göç eden bir aileye mensuptur. 596'da (1200) Fas'ta doğdu. Yüzünü Afrika bedevileri gibi örttüğü için el-Bedevî, cesur ve atılgan bir genç olduğu için de el-Attâb ve Ebü'l-Fityân lakaplarıyla tanındı. Bedevi'nin Kuzey Afrika ve özellikle Mısır'ın dinf-tasavvufî hayatında derin izleri olduğu gibi tasavvuf tarihi içinde de önemli bir yeri vardır.¹²⁴ Sırrî Efendi, Ahmed-i Bedevî'yi şöyle anmıştır:

Rūmīyem gāhī ' Arab gāhī ' Acemde gerdişem
Gāh olur sultān Bedev Aḥmedle biter her işüm
Geh Hicāz u geh Yemen ḥākine düşer cünbişüm
Geh uyup p̄ir-i hevāya dönüp ayağum başum
Māil-i ḥüsn-i ezel ' aşıklar içre sāmīyem
Kādirīyem celvetīyem gülşenī bayrāmīyem (118/2)

8.3.Hallâc-ı Mansûr

Şatahât ihtivâ eden sözleri sebebiyle Bağdat'ta asılarak öldürülen, cesedi yakılıp külü Dicle'ye dökülen Hallâc (ö. 309/922) sözleriyle, ölümüyle sûfilerce bir sembol olmuş, bu yüzden de “dâr” sözü, çok defa “dâr-ı Mansûr” şeklinde söylenmiş

¹²⁴ Mustafa Kara, “Ahmed el-Bedevî”, DİA, C. II, İstanbul, 1989, s.47-48.

yahut Mansûr'la beraber anılagelmiştir.¹²⁵ Şeyh Sırrî de Mansûr'u eriştiği “Ene’l Hak” mertebesi sebebiyle şiirinde anmaktadır:

Bu sır Manşûrî ber-dâr eyleyen ağıyârı yâr iden

Bu sırdur varı var iden bu sırla dirilür her cân (126/6)

Mansûr, Allâh aşkının bir timsalidir. Mansûr'la beraber, ifşa ettiği sırrı dile getiren “Ene’l Hak” sözü de iktibas edilmiştir:

Tecellî-yi cemâluñ kıldı cânâ cismümi süzân

Ene’l Hâk nâlesiyle oldı cân anuñ içün nâlân (126/1)

8.4.Hâtem-i Tâî

Cahiliye döneminin cömertliğiyle ünlü şairi. Tay kabilesinin reisidir. Babası Abdullah, o henüz çocukken ölmüş, kendisini zengin ve cömert bir kadın olan annesi Guneyye (Inebe) bint Afif yetiştirmiştir. Hâtem çocuk yaşlarından itibaren cömertliği ve misafirperverliğiyle tanınarak "Cevad" (Ecved) lakabıyla anılmıştır. Bu özelliği darbimesel haline gelmiştir.¹²⁶ Cömertliğiyle meşhur bu zat, edebiyatta bu özelliğiyle yer almıştır.¹²⁷ Şeyh Sırrî Efendi, Hâtem-i Tâî’yi cömertliği vesilesiyle anmıştır:

Yâ İlâhî h̄ân-ı luḡ u ni‘ metüñ mebzül iken

Zîr-i bâr-ı Hâtem-i devr-i zamân olmağda güç (33/2)

8.5.İbrahim Edhem

Adı İbrahim b. Edhem’dir. İbrahim Edhem diye şöhret bulmuştur. Babası Belh

¹²⁵ Abdülbaki Gölpınarlı, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1977, s.83.

¹²⁶ Süleyman Tülüçü, “*Hatem-i Tai*” DİA, C.16, İstanbul, 1997 sayfa: 472-473

¹²⁷ İskender Pala, *a.g.e.*, s.198.

sultanlarındandır. Edhem gençliğinde tahta çıkmışsa da kısa zamanda sultanlık yolunu terk etmiştir. Edebiyatta daha çok dervîşliği sultanlığa tercih edişi ve menkıbeleriyle ele alınır. Bir şehzade olduğu halde dünya nimetlerini fakr u fenâya vermesi ve inzivâ içinde, kanaat köşesinde kendini mesut hissetmesi dolayısıyla övülür.¹²⁸ Sırrî Efendi, bu meşhur mutasavvıfın adını zikrederek onun gib, tacı, tahtı terk etmek gerektiğini söyler:

Tâc u tahtın terk iden bu ‘âlemün

Şânisidür şimdi İbn-i Edhemün (99/1)

...

Terk-i cân it İbn-i Edhem gibi devlet bundadır

Gir tarîk-i Hâkka gâfil ‘izz u rif at bundadır (52/1)

Masivâyı vahdet hazinesine değiştirip, fena yolunda İbrahim edhem gibi fakirliğiyle mağrur olduğunu şöyle dile getirmiştir:

Mâsivâ mülkini genc-i Vaħdete tebdîl idüp

Faħr-ı faħrumdur fenâ yolunda İbn-i Edhemem (121/4)

8.6.Niyâzî-i Mısırî

Halvetiyye'nin Mısriyye kolunun kurucusu, mutasavvıf şair. 12 Rebûlevvel 1027'de (9 Mart 1618) Malatya'nın Aspozi kasabasında doğdu. Asıl adı Mehmed'dir. Şiirlerinde, ilim tahsili için bir süre Mısır'da kaldığından "Mısırî" mahlasıyla "Niyâzî" mahlasını kullanmış, bu ikisinin birleşiminden meydana gelen Niyâzî-i Mısırî, Mısırî Niyâzî ve Şeyh Mısırî diye tanınmıştır.¹²⁹ Diyarbakır- Mardin yoluyla Bağdat'a gitti. Burada, büyük âlimlerin, evliyanın ve Seyyid Abdülkadir Geylani'nin kabrini ziyaret ederek bereketlendi. Bağdat'ta dört sene ilim tahsil etti. Tahsilini tamamlayan Niyazi Mısri, Kahire'ye gitti. Şeyhuniyye denilen yerde,

¹²⁸ İskender Pala, *a.g.e.*, s.133.

¹²⁹ Mustafa Aşkar, "Niyazi-i Mısırî", DİA., c. 33, İstanbul, 2007, s. 166-167.

Kâdiriyye tarîkatı büyüklerinden olan bir zatın dergâhında misafir kaldı ve talebe oldu.¹³⁰ Mısrî, sır âleminin pîridir. Sırrî'ye bu yönüyle tesir etmiştir.

‘ Aşkla ben Sırrîyem

Ol şadefûñ dürriyem

Sırda bugün Mısrîyem

Çağırırem dost dost (22/5)

9. Mitolojik ve Tarihi Şahsiyetler

9.1.Leyla İle Mecnun

Mesnevilere de konu olan bir aşk hikâyesinin kahramanıdır. Bir rivâyete göre Mecnûn, şair Kays b. Mulavvahel- Amiri'nin (öl.698) lakabıdır. Ve bu hikâye onun şiirlerinin yorumundan doğmuştur. Ancak onun Emevî ailesinden olup amcasının kızı Leyla'yı seven bir genç olduğunu ileri sürenler de vardır. Kays aşk yüzünden aklını kaybedince kendisine Mecnûn lakabı verilir, daha sonra da bu lakab adının yerini alır.¹³¹

Mecnun deliliği dolayısıyla Sırrî'ye teşbih konusu olmuş, şair kelimeyi tevriyeli biçimde kullanarak hem kendi deliliğini mevzu bahis etmiş hem de bu benzerlikten hikâye kahramanını telmih etmiştir:

Fikr-i dūr-â-dūr vaşl-ı yârla Mecnûnveş

‘ Aqlımı Leylî alur bir dâhî ‘ aqla gelemmez (67/3)

...

Düşme kayd-ı şâna Sırrî kadruñ añlar ehl-i derd

‘ Âkil iseñ setr-i hâl it nâmuñı Mecnûna dağ (94/5)

¹³⁰ Kenan Erdoğan, *Niyâzî-i Mısrî Dîvânı*, Akçag Yay., Ankara, 1998.

¹³¹ İskender Pala, *a.g.e.*, s.289

9.2.Rüstem ve Dârâ

Şeyh Mehmed Sırrî, kahramanlık, yenilmezlik ve acı kuvvetin sembolü olan İran'ın ünlü kahramanı Rüstem¹³² ile ihtişam ve ululuk sembolü olarak ele alınan Dârâ¹³³ isimlerini sembol olarak kullanmıştır:

Sırr-ı 'Abdu'l-Ḳâdirî ḳadrine irdüm bu gice

Tâc-ı taht-ı mülk-i 'irfâna bugün Dârâ benem (115/3)

Şair, olağanüstü başarıları ve kahramanlığıyla edebiyat literâtüründe sıklıkla kullanılan Rüstem ve Dârâ'nın, olanca güçlerine rağmen bir kadehi içmeye kadir olmadıklarına vurgu yapmaktadır:

O ğâliyenüñ 'ıtrda yoḳ nefḩa-i pâki

Nüş itmedi bir cur'asını Rüstem ü Dârâ (5/5)

Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, Rüstem ve Dârâ'nın olanca meziyet ve güçlerine rağmen fani olduklarını, bu yüzden dünyadan el ayak çekmek gerektiğini şöyle ifade eder:

Yûf Rüstem ü Dârâsına bu köhne cihânüñ

El çek rah-ı 'aşḩa ayağ el ey dil-i şeydâ (5/51)

10. İbadet İle İlgili Mefhumlar

İbadet: Boyun eğmek, kulluk etmek ve itaat etmek anlamında Arapça bir kelimedir.¹³⁴ Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, İslamın şartlarından bazılarını şöyle ifade etmektedir.

¹³² İskender Pala, *a.g.e.*, s.382.

¹³³ İskender Pala, *a.g.e.*, s.106.

¹³⁴ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s.293.

10.1. Hacc Ve Kâbe

Hacc, zengin ve sağlıklı bir Müslümanın, ömründe bir defa yapacağı malî ve bedeni bir ibadettir. Bütün mü'minlerin kıblesi kâbeyi tavaftır.¹³⁵ Tasavvufî olarak Hakk'a ermek için yapılan manevi ve ruhsal yolculuk. Gönül (kalp) Kâbe (Beytullah) olup, onun imarı Hac'dır.¹³⁶ Şeyh Sırrî'nin hacca gidemediğini şiirlerinden anlıyoruz. Hacca gitmek ve Kâbe'ye varmak için çok büyük bir iştiyak duyduğunu birkaç siirinde dile getirmiştir.

Sa'yla şavâf iderek ol beyt-i şerîfi

Lebbeyk u sa' deyk diyü na' rezen olsam (112/2)

Gerçekte Kâbe'yi görmediğini, bu yüzdende kâbeye kavuşan hacılarla, en azından rûhunun hacı olmasını talep eder:

Ravza-i pâk-ı şefî' u'l-müznibîne zâir it

Hâciyân-ı ka'be-i vuşlatla rûhum eyle hâc (31/4)

10.2. Namaz

Bu kelime Farsça olup, Arapçası "salâh"tır. Namaz, İslâm'ın temel şartlarından biridir. Allah âşık olan devamlı namazdadırlar. Yani, namazın dışında da, sanki namazın içinde imiş gibi Allah'ı tefekkür hâlinindedir.¹³⁷ Beş vakit namaz, ergenlik çağına girmiş akıllı her kadın ve erkek üzerine farz olan bedeni bir ibadettir. Namaz, dinin direği, mü'minin miracıdır.¹³⁸ Sırrî Efendî, namaz kavramını 'tâat' sözcüğüyle ifade ederek, Allâh'tan namaza muvaffak olmayı ve namazının makbul olmasını niyaz eder:

¹³⁵ Abdurrahman Güzel, *a.g.e.*, s.142

¹³⁶ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı yay., İstanbul 2001, s.150

¹³⁷ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s.463.

¹³⁸ Abdurrahman Güzel, *a.g.e.*, s.141.

Rızık-ı pāk u t̄ā' at-ı maḳbūle maḫhar ḳıl bizi
Ḳıl bize yā Rab müyesser dünyada ḫayrū'l-ḫayāt (23/2)
...
Sırriyi t̄ā' ata muvaffıḳ ḳıl
Çü saña bende hep muṭi' le ' āş (78/5)

10.3.Oruç

Her yıl ramazan ayında bir ay oruç tutmak, her müslümanın üzerine farzdır. Oruç, Allâh rızası için yapılan bedeni ibadetlerin en önde gelenlerinden biridir.¹³⁹ Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, ramazana has üç ayrı ilâhi yazmıştır. Bunlardan ilki, ramazanın gelişyle (İ/13) biri, istikbaldeki ramazana tazim (İ/25), diğeri de ramazanı medih (İ/127) ile ilgilidir. Ayrıca orucun faziletlerini anlatan bir ilahisi (İ/20) var.

Şeyh Sırrî Efendi, oruç için ‘savm ve sıyam’ kelimelerini kullanmıştır. Şair, her müslüman gibi ramazanın gelişinden mutludur. Çünkü Kur’an-ı Azim bu ayda indirilmiştir. Ayrıca en faziletli amel olan oruç da bu ayda tutulur.

Efzal-ı eşher bu mehdür efzal-ı a' māl-ı şavm
Ḥaḳ didi eş-şavmü lî eczî bihi ni'me's-şevāb (20/2)

Şair, oruç ayında, geceleri zikir ve tesbihle, gündüz namazla, Kur'an okumayla, oruç tutarak ve sabırla ihya edilmesi gerektiğini ifade eder:

Gicesi hep zikr u tesbîḫ ü ḳıyām gündüzi
Şamt u şavm u şabr u Ḳur'ân-ı ' azîme iştiḫāb (20/3)

Allâh'ın bu mübarek ayı, namaz ve oruç ayı kıldığını ve bu ayın ikram ayı olduğunu şöyle belirtir:

¹³⁹ Abdurrahman Güzel, *a.g.e.*, s.142.

Hağ anı kıldı meh-i şavm u kıyām
Māhiler içre budur māh-ı kirām (127/5)

Bu ayda oruçlu olan kişiler, zikirle, tefekkürle, sabırla ve şükürle abdal rütbesine çıkabilir:

Rütbe-i abdāla irerler bu ayda şā'imūn
Zıkr u fikr u şabr u şükr ile bulur ħüsnü'l-meāb (20/4)

Bu ayda cinler ve şeytanlar gider yerlerine melekler iner ve yeryüzünü nurla doldururlar:

Sen gelince ħınn u şeytān gıtdiler
Yerlerine hep melāyik geldiler (13/7)

11. Tasavvuf İle İlgili Mefhumlar

Tasavvuf; lügat manası itibariyle; ‘‘ Gönlünü Allâh sevgisine bağlama’’; ıstılahi manada ise; ‘‘ Zühd ve takva ile ruhu temizleyip Hakk’ın ahlakı ile ahlaklanmak; kendi varlığını Hakk sevgisinde eriterek mâsivâdan ilgiyi kesmek ve bu hal içinde onun emir ve yasaklarına tam bir uyuşla sonsuz mutluluğa ermek’’tir.¹⁴⁰

Dîvândaki tasavvufî atmosferi aktarmak geniş çaplı bir çalışmayı gerekli kıldığından burada yalnızca Şeyh Mehmed Sırrî Efendi’nin mensûbu olduğu Kâdirî tarikatının bakış açısını ortaya koyacak bazı unsurlar kısaca analiz edilecektir. Bu yüzden dîvândaki bazı tasavvufi kavramlar, başlıca şu başlıklar altında incelendi:

¹⁴⁰ Abdurrahman Güzel, *a.g.e.*, s.161

11.1. Âşık

Seven. Dîvân edebiyatında şair daima âşıktır. Bu yüzden her şey, sonuçta aşk ile ilgili görünür.¹⁴¹ Sırrî Efendi, hakiki mânâda bir Hak ve Peygamber aşığıdır. Bu sebeple, aşığın izzet sermayesinin Hz peygamberin kelâmı olduğunu ifade eder:

Kelâm-ı Muştafâdur ‘âşıka sermâye-yi ‘izzet
Dile bir kuvvet ihsân it k’ide esrârın istîfâ (9/4)
...
Ġam degüldür cânımı etsem tebâh
Rûh-ı ‘âlem Muştafâya ‘âşıkam (119/2)

Sırrî Efendi, âşık olmaktan memnundur ve hep bu halde kalmayı dilemektedir. Zira aşığın maksadı, Allâh’a kavuşmaktır:

Sırrîyi hep ‘âşıkânüñ eyle
Me’nûs-ı cemâlüñ eyle cem‘â (12/9)

Âşık avare olur, gönlü yaralı olur. Derd ile âh u zar ağlar, gözyaşı döker. Şair, Böyle âşıklığın hallerini anlatırken aslında çoğu zaman tecrit sanatı yaparak kendinden bahseder.

Tennûr-ı ‘aşk içinde nâr-ı şevke yana yana âh
Dil-i ‘âşıqda yâ Rab şabra tâkat kalmadı bi’llâh (130/1)

Bu dünyada âşıklarla aşına olmayı, ahiretde de onlarla haşrolmayı istemektedir.

Ķıl bizi ‘uşşâkuñ ile âşinâ dünyâda hem
Âhîretde daħi ‘uşşâkuñla haşr it ey Ĥudâ (8/6)

¹⁴¹ İskender Pala, *a.g.e.*, s.37.

11.2. Aşk, Muhabbet

Müfrit muhabbet, aşırı sevgi anlamına gelir. Tasavvufta, sevginin son mertebesi, sevginin insanı tam olarak hükmü altına alması, varlığın aslı ve yaratılış sebebi. Sûfiler sevgiyi (hub, muhabbet) genellikle çeşitli kısımlara ayırırlar. Çogu kez de en tepeye aşkı koyarlar, aşkı sevginin en mükemmel şekli sayarlar.¹⁴²

‘Aşkuñı vir baña yâ Rab ğayrı ihsân istemem

Râziyem hâlât-ı ‘aşka özge bir şân istemem (116/1)

Muhiddin Arabî dışında bütün mutasavvıflar aşkı ikiye ayırır: Mecazi aşk, Hakiki aşk. Mecazi (insanî) aşk, hakiki (ilahî) aşka giden yolda bir deneyiş, belki bir duraktır. Hakiki aşka erişmek için mecazi aşk şart değildir. Çünkü sûfiye, Allâh ile bir olma zevkini tattıran şey hakiki aşktır.¹⁴³ Şeyh Sırrî Efendi, hidayet yolunun, aşk nuruyla âşıklara açıldığını ve mevcudatta her şeyden önce aşkın var olduğunu ifade eder:

Nûr-ı ‘aşk ile açıldı ‘âşıka râh-ı hüdâ

Ser-te-ser ehl-i haķıķat ‘aşka itdi iktidâ (8/1)

Sırrî Efendi, aşk ateşine düştüğünü ve bu ateşte yandığını, aşka uyup döne döne Allâh dediğini söyler.

Allâhı añup döne döne hû diyelüm gel

‘Aşka uyalum cümleye yâ hû diyelüm gel (102/1)

Şair, Allâh’a âşıktır. Bu hâlimden memnundur. Bir an olsun bundan ayrılmak istemeyen şair, ebede kadar aşka iktida etmeyi şöyle talep eder:

¹⁴² Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s.50.

¹⁴³ İskender Pala, *a.g.e.*, s.38.

Yâ İlâhî bir nefes ‘aşkuñdan āyırma bizi
Fazluñ ile tā ebed ‘aşkı bize kı1 muḳtedā (8/4)

Kalbinde aşk dışında bir şey bulunmamasını o aşkın daim olmasını ister. Çünkü bu zevke dünya ve ahretin muadil olmadığını ifade eder.

İlâhî kı1 bizi ‘aşkuñla dâ’im vâlih-i şeydâ
O zevke olamaz zîrâ mu‘âdil dünya vü uḫrâ (9/1)

Bütün peygamber ve velilerin aşk yolunda gittiklerini ve kurtuluşun aşk ile olabileceğini şöyle ifade eder:

Enbiyâ vü evliyâ ‘aşka uyupdur ser-te-ser
‘Aşka uy nūr-ı hidâyet ister iseñ Sırriyâ (8/7)

Aşk yoluna giren kişinin öncelikle dünya ve mal sevgisini gönlünden uzak tutması gerektiğini belirtir:

Râh-ı ‘aşka girmek isterseñ gerekdür evvelâ
Ḥubb u māl u ehl u evlādün dilüñden dūr ola (141/1)

Şeyh Sırrî’ye göre, cismin fenası, rûhun bekâsı aşk ile mümkündür. Aşk yolunda gitmek zor ve zahmetlidir:

Hep şebân rûz oldı fikr-i vuşlat-ı dildâr ile
Rûzlar târ-ı şeb oldı hecr ile ekdâr ile
Zehr nûş itdük pey-â-pey bezm-i aḡyâr ile
Râh-ı ‘aşk içre neler çekdük dil-i nâ-çâr ile
Çâk çâk idüp libâs-ı şabrı şevḳ-ı yâr ile
Ten ḳabâsından geḳüp ‘üryân olan añlar bizi (144/3)

11.3. Cezbe

Sûfilere göre cezbe kulun beşeri özelliklerden çekilip ilâhî özellikleri kazanarak, vahdet tecellilerini müşahade etmesidir.¹⁴⁴ Şeyh Sırrî Efendi, bu kelimeyi cezbe-i didar, cezbe-i Rahman tamlamalarıyla beraber kullanır:

Hubb-ı dünyâ âlüne aldanmağı görme ‘ aceb

Ol felâketden hâlâşa cezbe-yi Raḥmân gerek (98/3)

11.4. Dört kapı

Tasavvufta, dört kapı da denilen dört mertebe vardır: 1- Şerî'at. 2- Tarîkat. 3- Hakîkat. 4-Ma'rifet. Şeriat, baba mesabesinde olup dinin inanç, ibâdet ve muamelât esaslarının tümünü oluşturur. Birinci kapıyı gerçekleştirmek, şerîati yaşamaktır. Tarîkat anadır. Şerîat bilgilerini oluş bazında tahakkuk ettirmektir. Ma'rifet oğuldur. Bilgi-amel tevhide bütünlüğünün sonucudur. Hakikat ise torun olarak varılacak zirve noktasıdır. Her kapının on makamı vardır. (Şerîatin namaz, oruç, hac, zekât vs. gibi; tarîkatın tövbe, inâbe, müçâhede, hırka giyme vs. gibi). Dört kapının ayrı ayrı on makamı, toplam kırk makam eder. Bu dört kapının bir başka ifade edilmiş tarzı da şöyledir: Şerîat farz, tarîkat vâcib, ma'rifet sünnet, hakikat nâfiledir.¹⁴⁵ Dört kapıyı şiirlerinde sıklıkla zikreden Sırrî Efendi şerîat, tarîkat, hakîkat ve ma'rifeti bazen birlikte zikretmiştir.

Sırrî Efendiye göre, marifet ve hakikat sınırlarına tarîkatda vâkıf olunur:

Ṭarîḳatde anı kıl ma'rifet esrârına vâkıf

Ledün 'ilminden ide tâ ḥaḳîḳat künhün istiḳşâ (10/9)

¹⁴⁴ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s.129.

¹⁴⁵ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s.172.

11.4.1. Şeriat

Şeriat, tasavvufta dört kapı olarak tâbir edilen dört kavramın ilkidir. Şeriat, Kur'an-ı Kerim'e, ehâdis-i nebeviyyeye ve ehl-i sünnet imamlarının içtihadlarına dayanan ve medreselerde okunan bütün usul ve fûrû'u ile İslam dinidir.¹⁴⁶ Bu merteye yerine getirilmeden diğer mertebelere ulaşamaz.¹⁴⁷ Sırrî Efendi, Allâh'ın şerîatı'nın Kur'an-ı kerim olduğunu şöyle belirtir:

Zâhir ü bâtın-ı şerî'at-ı Hâk

Kütüb-i şerî'atde mü'eddâdür (46/7)

Şair, şerîat kavramını kullandığı bir başka beytinde, hakikat yoluna girmek için önce şerîat yolundan geçmek gerektiğini ifade etmiştir.

Bil şerî'atde hâkîkat remzini

Var hâkîkat sırrına 'irfâna gel (109/4)

11.4.2. Tarîkat

Tarîkat, Arapça yol anlamına gelen bir kelime olup, tasavvuf terminolojisinde şeyh denilen bir öğretmen nezâretinde, mürîd veya tâlibin Allâh'a ulaşma, yani sürekli Allâh tefekkür ve bilincini kazanma konusunda, takip ettiği usûle veya metoda denir.¹⁴⁸ Dört mertebenin ikincisi olarak tarîkat, dinde daha az takvâ cihetine ağırlık verenlerin yaşadığı ve ulaştığı inceliklerdir.¹⁴⁹ Dîvân'da tarîk-ı müstakîm, tarîk-i Hak, tarîk-i aşk gibi tabîrler hâlinde geçen tarîk kelimesi, daha ziyade lügat anlamı ile kullanılmıştır.

Gir tarîk-i müstakîme rehber-i tevhîd ile

Düşme havf u haşyete pîr-i tarîkat bundadür (52/5)

¹⁴⁶ Mahir İz, Mahir İz, *Tasavvuf*, Kitabevi Yay., İstanbul, 1990, s.10.

¹⁴⁷ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s.412.

¹⁴⁸ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s.627.

¹⁴⁹ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s.412.

Şair, tarîkâta girmek isteyen müridleri, kendi tarîkatına davet eder. Çünkü esrâr-ı furkânın kendilerinde olduğunu söyler:

Ey tarîkat t̄alibi gel sırr u ‘ irfân bizdedür
Ve’y haq̄ikat rāḡibi esrâr-ı Furkân bizdedür (54/1)

11.4.3. Hakikat

Hakikat, bir şeyin aslı ve esâsı, mâhiyeti; gerçek, doğru, sadâkat, doğruluk, bağlılık, kadirbilirlik mânâlarına gelir. Dört mertebenin üçüncüsü olarak hakikat, şeriat ve tarîkat aşamalarını geçen kişinin, dini, takvâ ve verâ derecesinde titizlikle uygulaması sonucu vardığı aşamanın adıdır.¹⁵⁰ Âşıklar, zikrin devamıyla hakikat yolunu bulur:

Devâm-ı zikre buldı haq̄ikat yolunu ‘ uşşâk
Sırât-ı müstaq̄ime reh-nümâdür nûr-ı zikru’llâh (136/2)

Hakikat yolundaki kemalat, ancak kendi kusurunu görüp, başkalarının kusurunu görmemekle elde edilir:

Dilersen bulsun râh-ı haq̄ikatda kemâlâtı
‘ Uyüb-ı halkı görme ‘ aybıñı gör kıl riyâzâtı (142/1)

Şeyh Sırrî, hakikat ehlienden olmak için Allâh’a niyaz eder. Çünkü hakikat râhına süluk etmek, mertçe mâsivâdan el çekmeyle olur:

Girmek istersen haq̄ikat yoluna
Mâsivâdan el çeküp merdâne gel (109/2)

¹⁵⁰ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 412.

Sırrı, hakikat güneşinin nuruna mazhardır. Bu nûra mazhar olanlar cemâlu'llâhı seyretmektedir:

Biz haqîkat şemsinûn envârına mazharlaruz

Rûz u şeb tâ şubha dek eflâkla seyyâreyüz (68/6)

11.4.4. Marifet

Ma'rifet, şerîat, tarîkat ve hakîkatten sonra gelen en son mertebedir. Dîni, takvâ cihetiyle titiz bir şekilde yaşamının, manâ açısından kişide ifâde ettiği bilgi planındaki sonuca ma'rifet denir. İlim ile ma'rifet bir imiş gibi görünmesine karşın, aralarında ince bir fark vardır: İlimin zıttı cehil iken, ma'rifetin zıttı inkârdır. İlim kesbî iken, ma'rifet vehbîdir.¹⁵¹ Ma'rifet, hakikat yoluyla bulunur ve fenâfillah mertebesinde, Hakda fena olmaktan geçer:

Bulunur râh-ı haqîkatle fezâ-yı ma'rifet

Hem fenâ bulmaqladur Haqda ricâ-yı ma'rifet

Cismden 'ârî olanuñdur 'ulâ-yı ma'rifet

Ger dilerseñ ola dil 'âlem-nümâ-yı ma'rifet

Çeşm-i qalbün rûşen itsün tûtiyâ-yı ma'rifet

Nûr-ı hikmetle görüp yârı ola tağ üsti bâğ (89/6)

Makamları geçen ma'rifet ehli, artık birçok vasfı elde etmiş ve hakiki tevhide ulaşmıştır.

Evşâf ile çok 'ilme irer ma'rifet ehli

Tevhîd-i haqîki ile cânâna ulâşur (62/2)

¹⁵¹ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s.412.

Sırrî Efendi, küntü kenzen sırrına vâkıf olduğundan beri, Allâh'ın, gönlüne tecelli ettiğini ve gönlünün, bu tecellinin bir aynası olduğunu söyler:

Küntü kenzen sırrına vâkıf olaldan Sırriyâ

Ma' rifet mir'âtı olmuşdur saña ez-kâr-ı Hâk (93/5)

11.5. Dünya

Yakın, alçak gibi lügat anlamlarına karşılık, üzerinde yaşadığımız gezegenin adıdır. Tasavvufta, dünya çeşitli şekillerde tanımlanmıştır: 1. Seni Allah'dan alıkoyan her şey. 2. İmtihan yeri. 3. Âhiretin tadası. 4. Geçici, fani yer.¹⁵² Şeyh Sırrî Efendi de dünya kavramını coğrafi değil, tasavvufi manada kullanır.

Halk-ı ' âlem bî-vefâdur devlet-i dünyâ gibi

Bezl-i cân it Sırriyâ sırr-ı hâkîkat bundadır (52/6)

Dünya ile ilgili olarak dervişler: "Yalan dünya", "Yalancı dünya", "Dünya malı dünyada kalır" demişlerdir.¹⁵³ Şeyh Sırrî Efendi, fenâ, mülk-i fâni, devlet-i dünya, masivâ, kesret, kelime ve tamlamalarını bu anlamda kullanır, dünyanın geçiciliğinden, hilelerinden ve hâlinin fenalığından dem vurup ona aldanmamak gerektiğini söyler:

Şakın ey Sırrî dünyâ devletine gönlüni virme

Göñül virenlerün hep itdi dünyâ dînini yağmâ (9/7)

Dünya, ayrıca cadı, yılan, zehir ve fahişeye benzetilmiştir.¹⁵⁴ Dünya bir imtihan yeridir. Ve mü'min için bir zindandır. Bu yüzden Sırrî Efendi, dünyanın malından ve mülkünden el çektiğini söyler:

¹⁵² Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s.174.

¹⁵³ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s.174.

¹⁵⁴ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s.174.

Dervîş iseñ ey Sırrı sen dünyâyı bil dâru'l-miñen
Kâfirânı cennet bilen kim mü'mine zindân olur (61/5)

11.6. Hankah

Hankah, Farsça tekke mânâsında bir kelimedir. Tekkenin büyüğüne denir.¹⁵⁵ Şeyh Sırrî Efendi, bu sözcüğün eş anlamlıları olan tekke, dergâh ve asitâneyi de kulanır. Hankah, zikir yeridir.

Muķîm-i ħânķâh-ı ehl-i zikrüz
Bize ey ķutb-ı Rabbânî meded ķıl (104/2)
...
Şaĥn-ı tekye ħirmen-i güldür bize
Döndü gülşen içre zâkir bülbüle (138/3)

Sırrî, hankahı aşk mekânı olarak görmekte ve buranın kapısında bir hizmetçi olmayı lütuf olarak saymaktadır.

Anı ħuddâm-ı bâb-ı aşķa ilĥâķ eyleyüp lütf it
Mülâzım ķayd olunsun âsitân-ı aşķa ol şeydâ (10/7)

Hankahı bir irfan mektebi, şeriatın öğretildiği bir mekân olarak görmektedir.

Kemâle sa'y idüp mekteb-i irfân-ı aşķ içre
Ki şer' i Aĥmedî esrârın itsün cümle istifâ (10/8)

¹⁵⁵ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s.252.

11.7.Mürşid

Şeyh, mürşiddir; rûh ile meşgul olur, mürebbîdir. Kendisine intisap eden müridin bütün hususiyetlerini, kabiliyetlerini göz önünde bulundurarak, herkese ayrı ayrı yol gösterir.¹⁵⁶ Her şeyden önce kendisinin bir mürşid olduğunu ‘‘Dîvân-ı Mürşid-i Dervîşan’’ ismini, dîvânına ad koymasından anlıyoruz. Sırrî Efendi, mürşid, pir, şeyh terimlerini farklı yerlerde aynı mânâyâ gelecek biçimde kullanır. Tarîkat ehli olmak öncelikle bir mürşid-i kâmile intisabdan geçer:

İriş bir pîre vü bul rāh-ı Hāḫḫı

Çalış fehm itmege esrār-ı nuḫḫı (110/9)

Çünkü mürşid, müridi Hakka ulaştırır. Aksi takdirde mürid, yolda kalır ve zelil olur:

Olmazsa pîrüm ger delîl

Vaşl-ı Hāḫḫa kılmaz sebîl

Yolda kalur ‘ aşık zelil

Āh ğurbetâ vāh ğurbetâ (17/4)

Mürşid, müridin kalbini ve kalıbını değiştirir. Vuşlat-ı yâre ulaştırır.

Vuşlat-ı yâr ister iseñ Sırriyâ

İttiba‘-ı şeyhdür aña medâr (45/7)

Şeyh Mehmed Sırrî Efendi bir mürşittir. Fakat Kendi mürşidi de şeyh Abdulkâdir-i Geylânî’dir.

¹⁵⁶ Mahir İz, *a.g.e.*, s.162.

Dervîş Sırrî andan himmete irdi

Pîrimüzdür sulţân şeyh ‘Abdu’l-kâdir (55/5)

Mürşidin sözleri kişiye Allah yolunda kılavuzluk yapar ve mürşidden hak dersini alan irfana ulaşır.

Mürşidden alan ders-i Hakkı câna ulaşur

Evşâf-ı dil-ârâ ile ‘irfâna ulaşur (62/1)

Mürşidin sohbetine girmek isteyen kişinin, öncelikle nefsini terbiye etmesi gerekir. Çünkü nefsini katletmeyen kişi, Rahmana aşına olamaz.

Sohbet-i pîr ile hem-dem olmak isterseñ eger

Nefsüni qatl itmeyen Raĥmâna olmaz âşinâ (16/4)

11.8. Nefs

Ruh, öz, varlık; İnsanın iç âlemi hakkında kullanılır. Rûh ile nefis aynı şeydir. Ancak insan iyi işlere yönelince rûh; dünya işlerine ve kötü şeylere yönelince de nefis adını alır. Tasavvufta da nefis, kulun kötü vasıfları yerilen huy ve amelleri yerinde kullanılır.¹⁵⁷ Tasavvufun gayesi, nefsi temizleyip, terbiye ederek Hakk’ın rızasını kazanıp ebedî saadete ermektir.

Dil esir-i bend-i nefis ü mâl ü câh

Mekr-i şeytân ile hep olduk tebâh (43/7)

Şeyh Sırrî de o yola giren her yolcu gibi devamlı nefsiyle mücadele halindedir. Nefsi; hevâ-yı nefis, nefis ü şeytan, nefis u inad, esir-i bend-i nefis, ğul-i nefis, nefis-i emare

¹⁵⁷ İskender Pala, *a.g.e.*, s.355.

gibi tamlama ve kelime grupları içinde kullanarak nefsinin esiri olduğunu, ona uyup günah işlediğini ve halinin perişan olduğunu söyleyerek, meded ister:

Hevâ-yı nefisle hâlüm perişân

Meded eyle meded sulţānum Allāh (135/1)

Tevhid gürzüyle, sabah akşam nefsin başına vurup şeytani sıfatlardan arî olunabilir:

Gürz-ı tevhîd ile ur emmāre baş şubh u şām

Pāk ola nefsuñ gidüp cümle şifāt-ı mümķitāt (24/5)

Bütün bunları yapmak için de gayet kavî insan olmak gerektiğini söyler:

Cān benümdür var hevâ-yı nefsuñi terk it didi

Ol hevādan geçmege ğāyet kavî insān gerek (98/2)

11.9. Sâlik, Mürid, Dervîş

Sâlik, bir yola giren ve o yolda giden, bir tarîkatın âdâbını yerine getiren kişi demektir.¹⁵⁸ Mahir İz'e göre; "Mürîd şeyhi tarafından usul ve tarîkat adabını öğrenip seyr-i süluka girerse ona salik denir."¹⁵⁹ Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, dervîş olmanın gereklerini şöyle sıralar:

Dervîş odur çoğ ağlaya aķarşu gibi çağlaya

Bağrın muħabbet dağlaya zıkr-i ebed sübhān olur (61/2)

Sırrî'ye göre sâlik, kalbindeki şüpheleri izale etmedikçe gizli ilimlere vakıf olamaz.

¹⁵⁸ İskender Pala, *a.g.e.*, s.390.

¹⁵⁹ Mahir İz, *a.g.e.*, s.176.

Noḡta-i ŧekkî izâle itmedükçe bî-ta‘ ab

Ser-be-ser esrâr-ı maḡfî sâlike olmaz ‘ ayân (124/4)

Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, ŧiirlerinde bazen sâlik sözcüğü yerine derviş ve mürid kelimelerini de kullanır. Dervişlik ona göre kolay bir iş değildir. Çünkü dervişe bir lokma ekmek ve bir hırka kafidir.

Dervîŧe bir loḡma vü bir hırḡa bes

Mâ‘ adâsıdur anuñ cümle heves (74/1)

11.10. Sa’y

Çalışma, çabalama ve gayret etme¹⁶⁰ anlamlarına gelen sa’y sözcüğünü Sırrî Efendi, Allâh yolunda çalışma, çabalama ve gayret etme anlamlarında kullanmıştır. Ehl-i yakîn olmanın, kemal bulmanın yolunun sa’y ve kuşîŧten geçtiğini söyler. Sa’y eden ikram bulur. Şair bu konuda zaman zaman didaktik bir tavır takınır, saliklere öğütler verir:

Merd iseñ tüt sa‘ y idüp bir kâmilüñ dâmânını

Baḡma mîr-i dehre dervîŧ cümle ‘ izzet bundadür (52/4)

Allâh yolundaki bu çalışma ve çabalamanın zayı olmamasını ve bundaki maksadın ikram görmek olduğunu ŧu ŧekilde ifade etmiştir:

Yâ Rab bu sa‘ yi kûşîŧümüñ zâyi‘ itme kim

Ol bezm-i ḡaŧdan kerem-i ‘ âmmdür ḡarâz (81/3)

¹⁶⁰ Ferit Devellioḡlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1997, s.922.

Hak yolundaki çalışmasına mukabil, Allâh'tan gönlünün pür nur olmasını ve daima şükreden biri olmayı talep eder:

Dilümüz kıl rızâ nūr ile pür-nūr

Yoluñda sa‘yümüz hem eyle meşkūr (53/2)

11.11.Tecrid

Yalnız başına kalmak, tek tek yapmak, soyutlanmak anlamlarına gelen bu sözcük, tasavvufi olarak; kalbi Allâh'tan baska seylerden uzak tutmak,¹⁶¹ dünya ve mâsivâ ile alâkayı kesmek¹⁶² anlamlarına gelir. Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, kalbini masivadan uzak tutmak için dua eder çünkü masiva, kişiyi Allah yolundan uzaklaştırır:

Çâr ‘anaşırdan mürekkeb cismümi vîrân idüp

Rûhumı tecridle yâ Rabb ma‘mür eylegil (106/5)

Şeyh Sırrî, yakın anlamlardaki halvet ve uzleti de kullanır. Halvete ve uzlete çekilmek dervişlerin özelliğidir. Uzlet ile masivadan halas bulunur.

‘Uzlet ile mâsivâdan bulmağ istersenñ hâlâş

Râh-ı Hâğda düzd-ı ağıyâr ile olmaz ihtilâğ (83/2)

11.12.Vahdet-i vücûd

Vahdet-i Vücûd, Allâh'tan başka varlık olmadığının idrakine sahip olmak anlamındadır. Mahir İz'e göre, vahdet-i vücûd; “Beşerin yapısı dışında olan bütün varlıklarda görülen güzellik ve hikmet, onu yaratana düşünmeye gayet tabî olarak sevkeder. İşte o kudret-i mutlakanın yerde ve gökteki varlıklara nisbeti, düşünciyi

¹⁶¹ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 641.

¹⁶² Cemal Kurnaz, *Hayali Bey Divânı Tahlili*, Ankara,1987, s.98.

vahdaniyete götürdüğü gibi, o varlıkların her biri üzerinde Hâlık'ın isim ve sıfatlarının tecellisini düşünmek, vahdet-i vücûd hakkındaki tasavvufî fikri meydana getirmiştir.”¹⁶³ Vahdet-i Vücûd telakkisi Şeyh Mehmed Sırrî tarafından da benimsenmiştir:

Sırriyi ğark eylegil deryâ-yı sırr u vaħdete

Râh-ı ‘aşkuñ içre tâ kim seyr ide senden saña (2/7)

Sırrî Efendi, benliğini Allâh'ın nurunda yok etmeyi diler:

Maħv-ı ifnâ eyle nûr-ı zâtüñ içre zâtümüz

Sırrî göñlü cümle vârlıkdan bula tâ insilâħ (38/5)

Sırrî'ye göre cisim bir perdedir. Ondan kurtulan yârı, açıkça görür.

Sırriyâ bir perdedür bu cism-i cân

Anı ref iden görür yârı ‘ayân (14/5)

11.13. Zahid

Takdir ve tahmin eden, raġbet etmeyen gibi çeşitli anlamları olan bir kelimedir.¹⁶⁴ Şeyh Sırrî Efendi de, zahid sözcüğünü raġbetsiz anlamında kullanır:

Şu zâhid ‘aşkuñ hâlin ne bilsün

Anuñ sırrıyla seyrânın ne bilsün (123/1)

¹⁶³ Mahir İz, *a.g.e.*, s.139.

¹⁶⁴ Ethem Cebecioġlu, *a.g.e.*, s.717.

Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, bir tarîkate ve bir kâmil insana bağlanmanın öneminden sık sık bahseder. Beyitlerde, zahidlere hitab ederek bu doğrultuda öğütlerde bulunur:

Zâhidâ yok va‘ za hâcet Hâkkı sende iste bul

Farğ u cem‘ -i icmâl tafşîl-i ma‘ ânî sendedür (59/3)

...

Bende zâhid şabra tâkat kalmadı

Ehl-i tevhîdi görünce al ele (138/2)

12. Yer Adları

Şeyh Mehmed Sırrî Efendi dîvânında Tûr-ı Sina (58/5) eymen vadisi (115/1) Sinâ (115/1) naka vadisi (129/3) Yemen (118/2) gibi bazı yer adlarını kullanmıştır. Şairin dîvânda özellikle vurguladığı yer adları şunlardır:

12.1.Bağdat

Irak’ın başkenti ve en büyük şehridir. Eskiden Abbasilerin idare merkezi ve İslâm âleminin başkenti idi. Dicle’nin iki sahilinde kurulu olan şehir XVI. asrın ilk yarısında Osmanlı idaresine girmiştir.¹⁶⁵ Bağdat, Sırrî’nin intisap ettiği Kâdirî tarîkatının piri, Abdulkâdir-i Geylânî’nin doğum yeri ve Kâdirî tarîkatının merkezidir. Bu yüzden Sırrî için mübarek bir şehirdir.

‘ Āşık Sırrî varalüm

Bağdâd ilin görelüm

Sırta anda irelüm

Ķâdirîyüz Ķâdirî (147/6)

...

¹⁶⁵ İskender Pala, *a.g.e.*, s.54.

Yüri var ‘aşk Bağdâdında bāzargān-ı ma‘nî ol
Sülûk-ı seyrüni ey Sırrı var Hâkdan Hâka iste (129/6)

12.2.Bathâ

Mekke-i Mükerreme'nin eski adıdır. İslâm Dîni'nin doğup dünyaya yayıldığı şehirdir. İslâm Dîni açısından çok önemli bir yerdir. Her sene Müslümanlar Hac mevsiminde Mekke ve Medine'yi ziyaret ederler.¹⁶⁶

Biñ şevkle Yeşrib tūrına yüzümi sürsem
Batḥâ taşına ḥasret ile başımı kıoysam (112/1)

Sırrî'nin hacca gitmediği siirlerinden anlaşılıyor ama Beytullah'a varma iştiyakında olduğu bir gerçektir. Beytullah da Mekke'dedir.

Sa'yla tavâf iderek ol beyt-i şerîfi
Lebbeyk u sa' deyk diyü na'rezen olsam (112/2)

12.3.Hicâz

Suudî Arabistan'ın batısında, coğrafi plânda Arap Yanması'nı kuzeyden güneye sıradağlar halinde inerek ayıran bir dağ silsilesi vardır. Bu konumu nedeniyle, bölgeye, Hicaz (aynlan) adı verilmiştir. Tasavvufta Mekke olarak değedendirilir.¹⁶⁷ Sırrî Efendi, bu yer adını benzetme maksadıyla kullanmıştır.

Nâr-ı ‘aşk içre dili sūzān olan ‘āşıqlara
Şayfda bād-ı şabā zevkin virür ḥarr-ı Hicâz(66/4)

¹⁶⁶ İskender Pala, *a.g.e.*, s.58.

¹⁶⁷ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s.275.

12.4.Yesrib

Medine-i Münevvere'nin eski adı olup İslâm Dîni'ne kapılarını açan ve yayılmasını sağlayan; Mekkeli müslümanların göç ettiği şehirdir.¹⁶⁸ Medine, bu özellikleri dolayısıyla Sırrî Efendi'nin gitmeye iştihak duyduğu bir yerdir.

Biñ şevkle Yeşrib tûrına yüzümi sürsem

Baḥḥâ taşına ḥasret ile başımı kıoysam (112/1)

Medine toprakları Hz. Peygamber'in kabrinin (Ravza-i mutahhara) bulunduğu yer olması dolayısıyla Sırrî'nin yüz sürmek istediği topraklardır.

‘Uşşâkla ‘azm eyleyüp ol ravza-i pâke

Dîdâr-ı ḥabîb ḥaḳḳı nûr-ı başa itsem (112/6)

¹⁶⁸ İskender Pala, *a.g.e.*, s.482.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÎVÂNIN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

DÎVÂN-I MÜRŞİD-İ DERVİŞÂN

1

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Bismi 'llâhi 'r-raḥmâni 'r-raḥîm

Fâtih-i ebvâb-ı iḥsân-ı kerîm

Ḥamd u şükr ol Mün' im-i bi'- illete

Şükr bâ' iḥdür mezîd-i ni' mete

Ḥabl-i vaşl-ı ' âşık olsun muttaşıl

Ya' ni teslîmât ber-ḥatmi'r-rusül

Şâh-ı taḥt-ı lî-ma' allâh ol emîn

Kim vücûdı raḥmeten li'l- ' âlemin

Rûḥ-ı pâk-ı şaḥb ü âline her ân

Bâd-ı teslîmât-ı Ḥaḳ olsun vezân

Enbiyâ vü evliyâ ervâḥı hem

O şafâya mazḥar ola dem-be-dem

Daḥi cümle ' âşıkîn ü şâdikîn

Anlara mülḥaḳ olalar yâ Mu'în¹⁶⁹

¹⁶⁹Bu şiirde mahlas zikredilmemiştir.

MÜNACĀT

2

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Ey ki sensin Ḥālīk-ı yektā-yı her arz u semā
Yerde gökde her ne varsa cümle şeydādür saña

Şāni' -i bī-' illet-i evvel-i āhirsin ki hep
Ḥikmetün fehm itmede 'āciz 'uqūl-ı aşfiyā

Birliğün bildürmek için ḥalkı ḥalk itdüñ kamu
Hep senüñle yine bildiler seni yā Rabbenā

Nice mümkün kim seni derk ide ḥādiṣ ey Qādīm
Ey Muqaddes saña irer mi 'uqūl-ı māsivā

Pūte-i 'aşkuñ içinde ḳalbümüz ḳāl eyleyüp
Men 'aref sırrına mazhar ḳıl bizi yā Ze'l-'Aṭā

Hem bilen hem ḳullaruña bildüren sensin seni
Sen eḫad bi'z-zātsün Rabbā Bedī' ā Bāriā

Sırrıyı ğark eylegil deryā-yı sırr u vaḫdete
Rāh-ı 'aşkuñ içre tā kim seyr ide senden saña

NA' T-I FAHRU'L-KÄİNÄT ' ALEYHİ EFDALU'Ş-ŞALAVÄT

3

Fä' ilätün Fä' ilätün Fä' ilätün Fä' ilün

Ey ki sensin mazhar-ı levlāk-ı maḥbūb-ı Hudā
Aḥmed-i Ṭāhā vü Yāsīn ü Muḥammed Muṣṭafā

Muḳtedā vü muḳtefā vü müctebā vü murtażā
Müntekā bī- mişl-i hemtā şāh-ı cümle enbiyā

Nūr-ı evvel Aḥmed-i mürsel kerīmü'l-ḥulḳsun
Fazlı ekmel cūdı eşmel ḥaşmet-i her dü-şerā

Merḥamet kıl ümmete ey raḥmeten li'l-'ālemīn
Kıl şefā' at müznib-i 'aşīlere rüz-ı cezā

Ümmetüm diy feyze mazhar kıl bu 'aşī Sırriyi
Ve'sḳnī min keffe cūdın minke ke'sen bi'l-henā

MEDḤ-İ ÇEHĀR-YĀR-I GÜZİN RIDVĀN-I ' ALEYHİM ECMA'İN

4

Fä' ilätün Fä' ilätün Fä' ilätün Fä' ilün

Çār yār-ı bā-vaḳār-ı etḳiyā vü enḳiyā
Ya'ni Bübekr u 'Omer 'Oşmān 'Aliyyü'l-Murtażā

Anlarūn şānında ol sultān-ı 'ālem faḥr idüp
Didi aşhāb-ı güzīndür nucūm-ı ihtidā

Evvelin Būbekr-i şiddīk-i taqīyy-i bā-vaḳār
K'āyet-i Qur'ānla şānında Hāḳ kıldı şenā

Şāni-i erkān-ı dīn şemşīr-i 'adl u dād 'Ömer
İbn-i Haṭṭāb ol naḳīyyü'z-zāt-i memdūh-ı Hudā

Rükn-i şāliş ya'ni zī'n-nūreyn-i 'Oşmān-ı zekī
Cāmi' u'l Qur'ān şehīd-i pāk zī-ḥilm-i ḥayā

Rükn-i rābi' bāb-ı 'ilm-i tālib-i ḡālib 'Alī
Şān-ı ḡālīsinde geldi hel etā velā-fetā

Cümlesi Qur'ān u sünnet üzre kıldı ictihād
Her birine feyz-pāş-ı nūr ola Hāḳdan rızā¹⁷⁰

SAḲİNĀME-İ MEYḤĀNE-İ ŞARĀB-I HAḲĪḲAT

5

Mef' ūlū Mefā' ilū Mefā' ilū Fe' ūlūn

Biz mest-i elestüz bizüz ol vālih-i ḥayrān
Ol ḥüsn-perestüz ki anı görmedi ḥavrā

Biz meykeş-i pey-der-pey-i ḥumḥāne-i 'aşḳuz
Bā- zemzeme-i nāy ü def u naḡme-i şeştā

Ne mey Yemenī vü Medenī Mekkī Ḥicāzī
Şemsī saḥar enfās u semen nefḥa vü sīmā

¹⁷⁰Bu şiirde mahlas zikredilmemiştir.

Bintü'l-‘ineb-i hoş-ḥaseb-i pāk-cibillet
Mestûre-i ‘iffet edeb-i duḥter-i ğadrâ

O ğāliyenüñ ‘ıtrda yok nefḥa-i pāki
Nüş itmedi bir cur‘ asını Rüstem ü Dārâ

Olsaydı muġān cur‘ a-keşi ol mey-i pāküñ
Ḥâṭırlarına gelmez idi Meryem u ‘İsâ

Dürdīsini deryāya ger efşān idelerdi
Biñ nāle ile nuṭṭa gelürdi bun-ı deryâ

Ol neş’e ile irdi iren feyz-i Ḥudāya
Ol feyzi alan ‘āşıka bir dünya vü ‘uqbâ

Ol neş’e ile oldı yeri ekmehu vü ebraşa
‘İsāya o neş’eyle idi mürdeyi ihyâ

Ol meyden içen ölmez odur ‘āşıq-ı şādık
İtmişdür anı Ḥayy-ı ezel tâ-ebed ihyâ

Ol neş’edurur hem temel-i ‘aşk u muḥabbet
Anuñla irer maṭlabına ‘āşıq-ı şeydâ

Ol neş’edurur kañtara-i şehri-ı ḥaḳıḳat
Ol neş’edurur bedreḳa-i sırr-ı tecellâ

Ol neş'edurur egleyen ehl-i h̄alavātı
‘Uzletde anuñla bulunur üns-i dil-ārā

keşretde odur m̄ucib-i cem‘ iyyet-i h̄atır
Vaḥdetde cihān gösterici cām-ı muşaffā

Şems ol şeref ol maṭla‘ ıdur cām-ı cihān-bīn
Ey sākī-yi mihr u qanı ol meşreb-i aşfā

Sākī kerem it şun bize ol āb-ı hayātı
Dil mürdesini luṭfuñ ile eylegil iḥyā

Şād eyle o gül-çehre ile qalb-i ḥazīnüm
Ḥalvetde anuñla beni qıl maḥrem-i Leylā

Nār -ı ğama düşdüm qanı ol şems-i sa‘ ādet
Kim zerresinüñ pertevi biñ mihreden azvā

Derd eskilerin maḥv ider ol āb-ı mu‘ attaq
Hep derdlerüm eskidi yusun anı cānā

Evzā‘ -ı felek kıldı beni süst-i girān ser
Bir ritl-ı girān şun k’ide evzā‘ ını insā

Hālüm o siyeh zülfüñ ile qatı perişān
Bir cām ile vir aña nizām ey dürr-i yektā

Dil teŝne gibi vuşlat ile yandı yağıldı

O āb-ı zülālūñle anı eylegil irvā

Bir reŝfe-i la' lūñle eyā rūḥ-ı revān-baḥŝ

Bu sūḥte-i nār-ı ğamūñ eylegil iḥyā

Nā-kām ḳomaḳ bendeñi lāyık mı ḳapuñda

Ey ekrem u ey erḥam u ey a' ṭaf u eŝḥā

Sensin dili pūr-ḥ'āhiŝ-i vuŝlat filān ey dost

Ol minḥat-i mev'ūde ile ḳıl dili ırzā

Ben rāzıyem ey kān-ı kerem ḥükm-i ḳazaña

Maḳḍıyy-ı merām it beni ey ŝāh-ı tuvānā

Yoḳ cismle cānumda baña ḥükm-i taŝarruf

Sen mālakisün cümlesinūñ ziŝt be zībā

Bir pāre ḥazef gör ne mir'āt-ı sekendür

Ol 'ine k'ola şa' şa' a-i cāmla bīnā

Ol cāmı iden nūŝ görünür saña bī-hūŝ

Çeşm-i dile ammā görünür 'arş-ı mu' allā

Mey şun bize sākī bizüz ol ḳavm ki derler

Rindān-ı kemer-beste-i ḥumḥāne-i ŝahbā

Biz deyr-bütân hâdimi ruhbân-ı Hudâyuz
Zunnâr-ı muhâbbetle miyân-beste-i ğadrâ

Pây-ı hum-ı meyden bizi dūr eyleme hergiz
Biz meykedenüñ eski mülâzımlarıyuz hâ

Sâķī saħarī devrini kaç' eyleme bizden
Bilmezse n'ola rûz u ŧebi kaçvm-ı sukârâ

Bî-çâre vü dervîŧ-i ' abâ-puŧlaruz biz
Bî-çârelere meykededür melce-i me'vâ

Derdi-keŧ-i dirîne-i pîr-i reh-i ' aŧkuz
Derd ehli kuhen-sâleye raħm eyle dil-ârâ

Mescidde içür anlara ŧahbâ-yı raħîķi
Kıl ħırķa vü seccâdeyi âlûde vü rûsvâ

Vaħdetde vü kesretde o nâmûs-ı dili ŧun
Bî-âr olana cümle cihân içre ne pervâ

Dâ'im beni mest-i mey ü medhûŧ-ı cemâl it
Maħv eyle kaçoma kaçyd-ı ta' alluķda Raħîmâ

Tâ neyçeye dek beste kaçıla kaçyd-ı ' anâŧır
Cân u dili ey feyz-res-i rûħ-ı mesîħâ

urtar o řafā-bařıuñ ile řayd-ı sıvādan
ftāde vü řeydā dili çıl hem-dem-i ‘ İsā

Ağyār elemi aldı beni her cihetümden
Ekdārumı def ‘ e şanı ol peyker-i zībā

Cān u dile ‘ arz eyle o řahbā-yı kıdemi
K’itmişdür rakīm ehlini ol mest-i sukārā

Kāfūr-ı civān-ı rāfi ‘ řavr-ı beřeriyet
Pirān-ı kuhen-sāli ider cüst u tuvānā

Ben kōhne zamān kōhne vü ğam sīnede kōhne
Bu kōhneleri tāze ider kōhne-i řahbā

Ey sākī hilālūñle řun ol řems-i řu ‘ ā ‘ ĩ
Kim pertevūñ ol hālede meh reřfe řüreyyā

Yāndı dil-i cān nār-ı ğam-ı firşate şande
Ol cām-ı revān başış-ı yed-i bıkır-ı müberrā

Ol duşter-i rez kim yüzüni görmemiş ağyār
Ol şarfdurur řārife-i mişnet-i dünyā

Ğavĝā-yi cihān derd-i ser oldu bana sākī
Derd-i serüme meyle ‘ ilāc eyle tabībā

Luṭf it yetişür bir dile bir derd-i muḥabbet
Ol derdi ziyād eyle derūnumda ḥabībā

Derd-i digeri cümle vir erbāb-ı ‘uḳūle
Biz tīh-i hevāda dönölüm bī-ser u bī-pā

Yūf Rüstem ü Dārāsına bu köhne cihānūñ
El çek rah-ı ‘aşḳa ayağ el ey dil-i şeydā

Åşuftelerüz māil-i būs-ı leb-i cāmüz
Būs itmezüz ol desti ki keffi ola aḥrā

Erbāb-ı himem eylemez ednāya tenezzül
Dā’im nazarı maṭmaḥı Ḳayyūm-ı Te‘ālā

Bir kerre n’ola ḥāl-i dil-i zārımı şorsañ
Neyler şu ḥazīnüm diseñ ey yār-ı dil-ārā

Tā şubḥa değin āh kılup sebīl ider eşkün
Bī-ḥ‘āb u ḥazīn yolda gözi her gice tenhā

Cismānī şafāsın dükeli kıldı ferāmūş
Rūḥuñdur o nāliş nitekim naḥl u güvārā

Bir cilve-i rūḥānidurur zevḳ aña şimdi
Ref‘ eyle niḳābūñ kerem it eyle tecellā

Ol bezm-i liķā feyzine kıl rūhumı mazhar
Ey sākī-i ekrem kanı ol kevser-i ahlā

Şun şubh u mesā sāğarıñı kesme lebümden
Bu zevke fedā olsa sezā dünya vü uhrā¹⁷¹

TETİMME-İ MÜNĀCĀT-I BĀRĪ-Yİ TE'ĀLĀ

6

Mef'ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe'ülün

Ey Kādir-i Kayyüm-ı Gani vāriş-i evfā
Ve'y Şāni' -i bi' illet ü ey Vāhib-i a' lā

Ey yār-ı dil-i derd-keşān eşfaķ-ı a' taf
Ve'y Mālik-i mülk-i dü-cihān Vāhid-i yektā

Sensin dili āşufte kılan bezm-i ezelde
Ol cilvedür iden anı ālūde vü rüsvā

İşānuña toymaz dü-cihān qahruña doymaz
Qahruñ bilicek luţfuñı dil eyledi melcā

Luţf it dü-cihān ' izzetine kıl beni mazhar
Gel baña benümsün disün ol Aḫmed-i Tāhā

Hem aşl u furū' umda gör ol luţfa sezā var
Hep āl ü ahibbāmı da ey şāhib-i ālā

¹⁷¹Bu şiirde mahlas zikredilmemiştir.

TETİMME-İ NA‘T U ŞALAVĀT

7

Mef‘ülü Mefā‘îlü Mefā‘îlü Fe‘ülün

Nūr-ı ezeli sırr-ı Hudā şāhib-i isrā

Ol gevher-i aşfā-yı yem-i şafvet-i Mevlā

Maḥbūb-ı Hudā mazhar-ı esrār-ı ev ednā

Ol şümme denā şāhibi yār-ı fete-dellā

Maḥbūl-ı Şamed Aḥmed-i Maḥmūd u Muḥammed

Ol seyyid-i emced o melāz-ı dil-i şeydā

Ol Server-i gül faḥr-ı rusul ḥürmetiyçün

Hep ümmet ile kııl bizi maḡfūr Hudāyā

Ol kân-ı kerem meḡhar-ı ‘ālem keremine

Her dem añā teslīm u şalāt eyle hedāyā

Her ‘ıṭr-ı taḥiyyātla kııl ravza-i pākūñ

Pür ‘ıṭr u vesīleyle kııl ol Seyyidi ırzā

Hem ālüne aşḥābüne ezvācuna eyle

Her demde şalātuñla taḥiyyātuñi ihdā

Yā Rab o ṭabīb-i dil olan yār-ı Ḥaḡḡiyçün

Hem āl-i aḥibbāsı içün ey Ğani Mevlā

Bu ‘abd-i günahkâra meded eyle ‘ināyet
Kıl defter-i a‘mâl-i bedin afvla imzâ

Dünyâda vü ‘uqbâda anı luṭfa sezâ gör
Ḥatm eyleyüp encâmını ḥayr eyle Ḥudâyâ

Pây-ı ḥum-ı meyden dili dūr eyleme aṣlâ
Sırrî lebin ol meyle ebed eyle muhallâ

SÜNÜḤÂT-I İLÂHİYYÂT-I ŞEYḤ SİRRİYYÜ’L- KÂDİRÎ ‘AFÂ ‘ANHÛ’R-
RABB’ÜL-BÂRÎ
ḶÂFİYE-İ ELİF

8

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

Nūr-ı ‘aşk ile açıldı ‘āṣıḳa rāh-ı hüdâ
Ser-te-ser ehl-i ḥaḳîḳat ‘aşka itdi iḳtidâ

Cümle mevcûdâta evvel ‘aşkı buldı ehl-i Ḥaḳ
Küntü kenzi fehmi idenlerdür bu sırra āṣınâ

‘aşk-ı bâḳî ḳalmağın pes cümleye āḥirdurur
‘aşka zirâ kimse aṣlâ bulmamışdur intihâ

Yâ İlâhî bir nefes ‘aşḳuñdan ayırma bizi
Fazlũñ ile tâ ebed ‘aşkı bize ḳıl muḳtedâ

Māsivā-yı ‘aşqdan pāk eyle yā Rab albümüz
‘Aşkuñ ile anı me’nūs eylegil yā Ze’l-‘Aṭā

ıl bizi ‘uşşākuñ ile āşinā dūnyāda hem
Āhıretde daı ‘uşşākuñla aşr it ey udā

Enbiyā vü evliyā ‘aşqa uyupdur ser-te-ser
‘Aşqa uy nūr-ı hidāyet ister iseñ Sırriyā

İLĀHĪ

9

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

İlāhī ıl bizi ‘aşkuñla dā’im vālih-i şeydā
O zeve olamaz zīrā mu‘ādil dūnya vü urā

Dil-i ‘āşıqlar hep ıl sīvā-yı ‘aşqdan meslūb
Ki ‘aşkuñ a budur kim menn u selvādan daı eclā

Dimāğ-ı albe yā Rab vir mezā-ı lezzet-i şer‘iñ
Ala tā genc-i sırr-ı ‘aşqdan dil-i gevher ma‘nā

Kelām-ı Muştafādur ‘āşıa sermāye-yi ‘izzet
Dile bir uvvet isān it k’ide esrārın istīfā

İşitdük cümle āyāt u eādīşi o serverden
Velīkin ‘āb-ı gāfletde işitdi dil añı cem‘ā

Dilā āyāt-ı Kur'ānı oqu fehm it odur devlet
Ki bir Һarfinde var her āyetüñ yüz biñ dürr-i yektā

Şaқın ey Sırrı dünyā devletine gönlüni virme
Gönül virenlerüñ hep itdi dünyā dīnini yağmā

KAŞİDE-İ TERBİYE-İ DİL-İ 'AŞK

10

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Elā ey tūti-yi güyā-yı ma' nā eyleyüp inşā
Rumūz-ı 'aşk-ı yarı kıl dile bir vechle imā

Eger ra' nālık idüp şarf-ı zihn itmezse imāya
İşāret birle zıkr it Һüsni-pāk-ı dilber-i ra' nā

O lezzet-küşdan bīhüş idüp medhüş ider anı
Olup Һayrān naқş-ı destgāh-ı mānī-yi ma' nā

O Һayret içre iken āteş-endāz vişāl ol kim
Yaқup ümmīd-i vuşlatla vucūdın eylesün ifnā

Fenādan soñra luғ it bir tecellā-yı cemāl eyle
Һayāt-ı bī-memāta mazhar it kıl 'aşkla ibkā

Cemāl-i bā-kemālünden dili dūr eyleme hergiz
Ki merdūd olmasun bir daғi rāh-ı 'aşqdan aşlā

Anı huddām-ı bāb-ı ‘aşka ilhāk eyleyüp luṭf it
Mülāzım kıyd olunsun āsitān-ı ‘aşka ol şeydā

Kemāle sa‘y idüp mekteb-i ‘irfān-ı ‘aşk içre
Ki şer‘i Aḥmedī esrārın itsün cümle istifā

Ṭarīkatde anı kııl ma‘rifet esrārına vākıf
Ledün ‘ilminden ide tā ḥaḳīḳat künhün istikṣā

Ḥaḳīḳatde olup ḳānī ḳamu ef‘āl u evṣāfi
Olup Ḥaḳ zātı içre zātı da ma‘düm-ı nā-peydā

Anı deryā-yı vaḥdetde şināverlikde ğavvāş it
Yem-i hikmetden ola nāyil-i her gevher-i yektā

Tecerrüd kesb idüp ‘avdet idince aşlına ol rūḥ
Per-i ḳudsī virüp kııl mürġ-ı lāhūte anı hemtā

Daḫi rūḥ-ı ḳudusle āşınā vü hem-‘inān eyle
Ṭavāf-ı ‘arşa mazḫar kııl şeref-yāb it sürüş-āsā

İdüp esrāra vākıf nūr-ı envār içre maḫv eyle
O maḫv içinde sırr-ı Aḥmed ile eyle nūr inşā

Ḥiṭāb-ı irci‘iyle muṭma’inn-i feyz-i aḳdes kııl
Dil-i Sırrıyle dā’im anı eyle şāhid-i ma‘nā

İLĀHĪ

11

Mefā' īlün Mefā' īlün Mefā' īlün Mefā' īlün

Tecellī nūrına yārūñ kamu envārdür şeydā

Dil-i 'āşıklarūñ da āña hep eṭvārdür şeydā

Cemāliyle tecellī itse hāzırdür Celāl anda

Ki her kande zuhūr itse gül āña hārdür şeydā

Egerçī bezm-i vaḥdet 'āşıka vuşlat maḳāmıdür

Velī kesretde baḳsañ yāre hep aḡyārdür şeydā

Luṭufdan ḳahr olur peydā Kahırdan lütuf olur zāhir

Āña her rüz u şebden tār ile envārdür şeydā

Tecelliyāt-ı eṭvārūñ görüp ṭurma şaḳın Sırrı

Gönül ṭurunda dildāre kamu āşārdür şeydā

NA' T U NİYĀZ

12

Mef' ūlü Mefā' īlü Fe' ūlün

Ey mihr-i sipihr-i 'arş-ı a' lā

Ve'y nūr-ı münir-i ferş-i ednā

Derk itmede künh-ı ni' met zātūñ

Hep 'āciz olupdur ehl-i inşā

Ḳur'ânla medhûñ eyleyüp diser

Zî-halk-ı ' azîm-i Ḥaḳ Te'âlâ

Medhûñde ne diye bilsün insân

Kim mâdiḥûñ ola Rabb-i A'lâ

Ey mâh-ı ' ayân ' izz u rif'at

Ve'y şâh-ı cihân-ı cûd u âlâ

Ey râfi' -i 'âr-ı ehl-i maḥşer

Ve'y dâfi' -ı nâr-ı yevm-i teblâ

Ey şâfi' -i müznibân-ı ümmet

Ve'y Râḥim-i ' aşîkân-ı şeydâ

Ḳıl merḥamet ümmet-i za'ife

Feyzûñle idüp ḳamu müberrâ

Sırrîyi hep ' aşîkânûñ eyle

Me'nûs-ı cemâlûñ eyle cem'â

İLÂHÎ İSTİḲBÂL-I TA' ZÎM-İ RAMAZÂN-I ŞERÎF ḤÜSEYNÎ

13

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Merḥabâ ey mâh-ı ümmet merhabâ

Merḥabâ ey mâh-ı raḥmet merhabâ

Merhabā ey māh-ı re‘ fet merhabā

Merhabā māh-ı sa‘ ādet merhabā

Merhabā ehlen ve sehlen merhabā

Sende nāzil oldu Kıur‘ān-ı ‘ azīm

Sende mebzūl oldu ihsān-ı kerīm

Sende hep zeyn oldu cennetü’n-na‘īm

Merhabā māh-ı kerāmet merhabā

Merhabā ehlen ve sehlen merhabā

Leyle-i kıadriñ senüñ bu ümmete

Leyle-i mi‘ rāc bezm-i ‘ izzete

Müznibān irer senüñle rahmete

Merhabā māh-ı semāhat merhabā

Merhabā ehlen ve sehlen merhabā

Sen gelince hınn u şeytān gıtdiler

Yerlerine hep melāyik geldiler

Yeryüzin envār ile tıoldurdılar

Merhabā māh-ı melāhat merhabā

Merhabā ehlen ve sehlen merhabā

Sende merfû' oldı ervâh'dan ' azâb
Tamudan her şeb çıķānlar bî-hisâb

Böyle geldi Hâķ resûlünden hitâb
Merhabâ mâh-ı ' inâyet merhabâ

Merhabâ ehlen sehlen merhabâ

Sende olur merhamet âvâreye
Vâşıl idersün dili dildâreye

Ķıl şefâ' at Sırri-yi bî-çâreye
Merhabâ mâh-ı şefâ' at merhabâ

Merhabâ ehlen sehlen merhabâ

İLĀHĪ NAZĪRE-İ İLĀHĪ-Yİ ŞEKŪRĪ RAĤME'LLĀH

14

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Her nefesde işimiz sehv ü hâķā
Rabbenâ yâ Rabbenâ fâġfirlenâ

RaĤmetüñi derdimize Ķıl devâ
Rabbenâ yâ Rabbenâ fâġfirlenâ

LuĤf-ı cûd-ı raĤmetüñdür bî-şümâr
Ķullara ' afv eyle ey Perverdgâr

Yoğsa ihsānūña bir māni^ç mi var
Rabbenā yā Rabbenā fāğfirlenā

Sırriyā bir perdedür bu cism-i cān
Anı ref^ç iden görür yarı^ç ayān

Çıl şekūrives buni vird-i zebān
Rabbenā yā Rabbenā fāğfirlenā

İLĀHĪ

15

8'li Hece¹⁷²

Āteş-i^ç aşkuñ şanemā
Cism evine virdi fenā
Dil eriyüp aqđı saña
Āh dilā vāh dilā

Derd-i ğam-ı^ç aşkuñ ile
Yandı dilüm döndi küle
Āh seni görmez mi ola
Āh dilā vāh dilā

Pādişahum al elümi
Çurtar o ğamdan dilümi
Bes āña ağıār elemi
Āh dilā vāh dilā

¹⁷² Vezin problemlı.

‘ Aşkladur cisme fenā
‘ Aşkladur rūha beķā
‘ Aşkladur bezm-i liķā
Āh dilā vāh dilā

‘ Aşkdan ayırma bizi
virdüñ aña göñlümüzi
Döndük aña yüzümüzi
Āh dilā vāh dilā

Ķıblesidür ‘ aşıķuñ ol
Ka‘ besidür şādıķuñ ol
Şıdķ sözi şā(dı)ķuñ¹⁷³ ol
Āh dilā vāh dilā

‘ Aşķla Sırrı eridi
Ķalbüni ‘ aşķuñ bürüdi
Ṭayanur ise er idi
Āh dilā vāh dilā

İLĀHĪ MUḤAYYER

16

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Olmayan ‘ aşķında şādık cāna olmaz āşinā
Girmeyen deryā-yı ‘ aşķa kana olmaz āşinā

¹⁷³Metinde “şādıķuñ” Vr’de “şāķuñ” şeklinde.

Olmayan derd-i derūnı cümle sırdan bî-ḥaber

Baş u cān virmeyen cānāna olmaz āşinā

Kāmla dūş olmadıkça feyze irmez bir kişi

‘İlmine maḡrūr olan ‘irfāna olmaz āşinā

Sohbet-i pīr ile hem-dem olmak isterseñ eger

Nefsüni ḳatlı itmeyen Raḥmāna olmaz āşinā

Yanmayan faḳr āteşine hiç ḡinā kesb idemez

Varlığın terk itmeyen sulṭāna olmaz āşinā

Sırriyā şarf it bu meydān içre cümle varūñi

Sırma maḥrem olmayan seyrāna olmaz āşinā

İLĀHĪ ‘ARAZBĀR

17

8’li Hece

Ey çarḥ-ı bî-mihr-i vefā

Hiç virmedüñ ḳalbe şafā

Böyle ḳalursa bu cefā

Āh miḥnetā vāh miḥnetā

Ġam rehzeni urdı yolum

İRmezdin ol yāre elüm

Ḥayli var iken menzilüm

Āh veyletā vāh veyletā

‘ Aşkı baña yâr eyledüm
Râhat dilüm zâr eyledüm
Derdümi düşvâr eyledüm
Âh hayretâ vâh hayretâ

Olmazsa pîrüm ger delîl
Vaşl-ı Hâkka kılmaz sebîl
Yolda qalür ‘ âşık zelîl
Âh ğurbetâ vâh ğurbetâ

Allâh adın yâd iderem
Ġam-ġîn dili şâd iderem
‘ Aşq ile feryâd iderem
Âh hasretâ vâh hasretâ

Cân-ı dilüm cümle fedâ
Bâ-râh-ı merdân-ı Hudâ
Dostdan qalursam ger cüdâ
Âh firqatâ vâh firqatâ

Ey Sırri-yi ġâfil uyan
‘ Aşq aldı destüñden ‘ inân
Bu yola çün olduñ revân
Âh rihletâ vâh rihletâ

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Periṣān kākülün ḥalkı periṣān eyledi cānā
Sivādan ' aql u fikrüm hep o tālān eyledi cānā

Sevādı pertev-i mihr-i ḥaḳīḳat menṣeidür kim
Ḥayāt ābını Ḥaḳ zulmetde pinhān eyledi cānā

Ḥayāt ābı memāta eyleyüp mevti sebep Allāh
Ḳamu a' yānı ezdādıyla tibyān eyledi cānā

Zebān-ı ḳāl-ı ḥāl olmaḳ şuver-ma' nā gerek zīrā
Ledünni ' ilmini Allāh sırdan i' lān eyledi cānā

Seyr idüp enfüsi āfāḳda āfāḳı enfüsde
Merāyāyı biri birine bürhān eyledi cānā

Geçüp ' ilm-i rusūmdan mā-' arefnak oḳıyānı hep
Maḳām-ı ma' rifetde ehl-i ' irfān eyledi cānā

Vucūdunda ḥaḳīḳat şehrini seyr eyleyen ' āşık
' Adem iḳlīmını bi'l-cümle seyrān eyledi cānā

Süleymān-ı zamān itmiş kimisin ḥükm-i zāhirde
Velī bātında sırra anı Selmān eyledi cānā

Şaķın ehl-i fenādan Sırriyā meydān-ı ‘aşķ içre
Ki t̄ir-i āhımı her biri burān eyledi cānā

ḲĀFIYE-İ BĀ İLĀHĪ

19

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Ey gönül ğafletden uyan kıl seherde daķķa bāb
Ḳāri‘ -i bāb-ı Ḥaķ içün var seher hüsñü’s-şevāb

Luḫfa tenbīh-i Ḥudā her şeb ki hel min se’il
Bendegān içre kelīmüm var mıdur dir ol ḫitāb

Ḳulluĝa bel baĝlayup vaķt-i seher bī-dār olan
Bendegī Ḥaķda olur Seyyid-i ‘Ālī-cenāb

Mest-i ḫāb-ı ğaflet olma kim ḫurūsān-ı seher
Hep seni tenbīh içün feryād iderler bī-ḫisāb

Zīr-i pāy idüp hevā-yı nefsuñi a gözüñi
İmtisāl-i emr-i Ḥaķ iden bulur hüsñü’l-meāb

Ḳurulus vaķt-i seher ey Sırrı sūķu’l-‘ārifin
‘Ārif iseñ ḫaķ budur vallāhü a‘lem bi’s-şavāb

Der fazîlet-i şehri-şiyâm kâlallâhu te‘âlâ: “innemâ yuveffe’s-şâbirüne ecrahum biğayri hisâb” yeğulu’llâhu te‘âlâ: “eş-şavmu lî ve enâ eciz u bihi ve kad vuride evvelu ni‘ami ehli’l-cenneti el-‘inabu ve kebidu’l-ğut “

20

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

İndi bu ayda resûle Cebra’îl ile kitâb
‘İzzet-i dâreyne İslâmı kıldı kâm-yâb

Efzal-ı eşher bu mehdür efzal-ı a‘ mâl-ı şavm
Hağ didi eş-şavmü lî eczi bihi ni‘me’s-şevâb

Gicesi hep zikr u tesbîğ ü kıyâm gündüzi
Şamt u şavm u şabr u Qur‘ân-ı ‘azîme iştiğâb

Rütbe-i abdâla irerler bu ayda şâ‘imün
Zikr u fikr u şabr u şükr ile bulur ħüsnu’l-meâb

Şâbir ol emri-Ĥağğa kim Ĥağ buyurdu ey gönül
Derğhemde şâbirün ecri muveffî bî-ğisâb

Şabr ağacın bâğ-ı dilde ġars idendür bî-mirâ
İbtidâ i‘ nâb-ı cennetden yiyen ‘âlî-cenâb

Bağrı yu ide riyâzetle yanan merd-i Ĥudâ
Yiyiser cennâtda ekbâd-ı ħut musteğâb

Fazlũ ile ıl bize tevfiũni yā Rab refi
avmumuz mazā-rızān iun ola bi-irtiyāb

Cũmle ailerle Sırrı bendeni mafũr ıl
Cũmle a'imlere vir urāda hem ayrũ'l-meāb

İLĀHĪ MÜLEMMA'Ī

21

Fā' ilātũn Mefā' ĩlũn Fā' ilũn

(Fā' lũn)

Feth ıl yā mũfettia'l-ebvāb
Minni's-su'ulu minke fethu'l-bāb

Bir sebeble murādum isān it
Bi'l-acil yā mũsebbibe'l-esbāb

Genc-i aybũnden it beni merzũ
Vanini yā Ğani yā Vehhāb

Rāh-ı aıunda aıı ād it
Erini veche seyyidũ'l-abāb

Abdũni ıl muarrĩbinũnden
Ve tukerrim fe inne albĩ zāb

ıl du'ā vu niyāzumı mabũl
Ve ecib kullemā aratu'l-bāb

Sırrıyi ʿ ayn-ı luṭufla hergiz
En tulaḥiz fe inne ʿ ayşī-tāb

ḲĀFİYE-İ TĀ İLĀHİ

22

7’li hece¹⁷⁴

Haḳ yoluna girmiŝem
Ŗıdḳla alıŝmıŝam
Zikri ile coŝmıŝam
ağırırem dost dost

ʿ Aŝḳla mest olmuŝam
Vālih olup ḳalmıŝam
Dostla gōriŝmiŝem
ağırırem dost dost

Leyl u nehār ağlaram
Cigerümi dağlaram
Deryā gibi ağlaram
ağırırem dost dost

Fikr-i ğam-ı yār ile
Miḥnet-i ađyār ile
Cezbe-i dīdār ile
ağırırem dost dost

¹⁷⁴Bazı mısralar 6 heceli.

‘ Aşkla ben Sırriyem
Ol şadefün dürriyem
Sırda bugün Mışriyem
Çağırırım dost dost

İLĀHĪ

23

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Fazlün ile yā İlāhī u‘ fu ‘ anne’s-seyyiāt
Kün lenā ‘ avnen nenelü’l-bāḳiyātu’ş-şālihāt

Rızq-ı pāk ü t̄ā‘ at-ı maḳbūle maḳhar ḳıl bizi
Ḳıl bize yā Rab müyesser dünyada ḥayrū’l-ḥayāt

Ehl-i tevḥidūñle cem‘ it ehl-i tevḥid it bizi
Ehl-i tevḥidūñle cümle maḳhar-ı ḥayrū’l-memāt

Nāil-i luḫf-ı rıza ḳıl bizi hep ḳullar ile
Müslimīn u müslimāt u mü’minīn u mü’mināt

Cümle imān ile ḥatm it anuñ ile ḥaşr ḳıl
Dostlarıñla hem-civār it fi’l-cinānū’l-āliyāt

Maḳhar-ı dīdār-ı i‘ ḳam eyle cümle ümmeti
Sırriyi ḳıl cümlesiyle nāil-i feyz-i necāt

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Gel inābet kı̄l Ḥaḫḫa ey peyrev-i ḫavm-i 'uṣāt
Nāib ol kim eylesün tevvāb-ı maḥv-ı seyyiāt

Soyınur tevbeyle billāh ṣūret-i nār-ı ḡāzab
Tevbe ile mazḫar olur ḫurb-ı Raḥmāna 'uṣāt

Her seḫer vaḫtinde hel min tāyibi diyüp Ḥūdā
Tevbeyle da' vet ider kim tevbedür bābü'n-necāt

Aç der-i cennātı tevḫīd ile kim tevḫīddür
Efzal-ı ezḫār ü ḫayrū'l-bāḫiyātü's-ṣāliḫāt

Gürz-ı tevḫīd ile ur emmāre baş ṣubḫ u ṣām
Pāk ola nefṣüñ gidüp cümle ṣifāt-ı mümḫitāt

Zıkr ile vuṣlat bulur zākir Ḥaḫḫa aç gözüñi
Vech-i Raḥmāna nazār kı̄l fi'l-ḫayātü'l-memāt

Dā'im it zıkr-i Ḥaḫḫı kim fezkurünī didi Ḥaḫ
Sırriyā zākirüñ yeri cinān-ı 'āliyāt

İLĀHĪ ŞABĀ DER MEDĦ U NİYĀZ-I RAMAZĀN-I ŞERĪF

25

5'li hece

Ey mĀh-ı ūmmet
Ve'y nŭr-ı rahmet
Ve'y kĀn-ı re'fet
Senden 'ināyet

Şehrŭ'ş-şiyāmsın
Şehrŭ'l-kıyāmsın
Şehrŭ'l-kirāmsın
Ey mihr-i cennet

Bu müznibāna
Bu muḥṭiyāna
Bu 'āşiyāna
Eyle şefā'at

Ḳur'an-ı cümle
Ḳadrŭnle bile
İndi resŭle
Ey mĀh-ı 'izzet

Cinniyle şeyṭān
Hep bend-i zindān
Sende surŭşān
İndi temāmet

Ey mäh-ı gufrân
Ve'y mäh-ı ihsân
Hep ehl-i ' işyân
Umar semâhat

Ey mäh-ı settâr
Ve'y dâfi' -i 'âr
Sırrî günahkâr
Umar şiyânet

İLÂHÎ

26

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Mest olup bāzāra vardum ser-be-ser bāzār mest
Şehr-i mest u dār mest u cümle ehl-i kār mest

Bāğa baqđum her ne varsa cümle mest-i hüsni gül
Bülbül-i gülzār mest ü hār hem ağıyār mest

Bezm-i ' işret mest-i maḥmūr-ı mey-i sevdā-yı ' aşk
Yār mest-i hüsni olup yārān be-hüsni yār mest

Deyre seyre vardum eṭrāfında mest olmuş şuver
Cümle ruhbān u muğān-ı deyr hem deyyār mest

Sırr u vahdetle ḳamu mest-i cemālu'llāhdur
Sırriyā ol sırla hep eşyā ḳamu eṭvār mest

27

7’li Hece

Ey mebd-e-i sa‘ âdet
Ve’y hatem-i risâlet
Ve’y ma‘ den-i semâhat
Kıl ümmete şefâ‘ at

Sensin habîb-i Raḥmân
Memdûh-ı naşş-ı Kur’ân
Ḥayrânüñ insle cân
Ey mâh u mihr-i tal‘ at

Saña kerâmet için
Ta‘ zîm u ‘ izzet için
Maḥzâ bu ümmet için
Tezyîn olındı cennet

‘ Uşşâkuñ enbiyâdür
Meddâḥuñ evliyâdür
Ḥaddâmuñ aşfiyâdür
Bunlar saña hep ümmet

Ey raḥmet-i dü-‘ âlem
Ve’y faḥr-ı ibn-i âdem
Ve’y seyyid-i mu‘ azzam
Kıl Sırriye ‘ inâyet

28

7'li hece

Dervīşlere bereket
‘ Āşıklara hareket
Enbiyādan şefā‘ at
Himmet isterüz himmet

‘ Āşıklaruz ‘ āşıklar
Şādıklaruz şādıklar
Luţf-ı Hāḫka lāyıklar
Himmet isterüz himmet

Devran iderüz devrān
Gönlümüzdedür seyrān
Bi-çāreyüz hem ḫayrān
Himmet isterüz himmet

‘ Abdu’l-ḫādir uludur
Meşāyihūn gülüdür
Dervīşleri velīdür
Himmet isterüz himmet

‘ Āşık Sırrī benledür
Dā’im göñli sendedür
Nitekim cān tendedür
Himmet isterüz himmet

ḲĀFİYE-İ ŞĀ İLĀHÎ

29

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Nefs elünden yā ğıyāşe'l-müşteġişine'l-ġıyās¹⁷⁵

Dād senden yā ğıyāşe'l-müşteġişine'l-ġıyās

Bāb-ı Hāğdan mü'mini emmāresidür dūr iden

Ḳurtar andan yā ğıyāşe'l-müşteġişine'l-ġıyās

Muṭma'inn it nefsümüz yā Rab bizi kıl hişşedār

Men 'arefden yā ğıyāşe'l-müşteġişine'l-ġıyās

Rāziye merziyye idüp eylegil ma' dūd anı

Ḳullaruñdan yā ğıyāşe'l-müşteġişine'l-ġıyās

'Abd-i ḥāşu'l-ḥaş idüp tevḥid-i zāta maḗhar it

Māsivādan yā ğıyāşe'l-müşteġişine'l-ġıyās

Ḳurtarup ḗayd-ı ta' alluğdan bu Sırrı-zārı kıl

Vāşılından yā ğıyāşe'l-müşteġişine'l-ġıyās

İLĀHÎ-İ DİĞER

30

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Vuşlat ümmid ile dil pūyān eġişnā yā Muġiş¹⁷⁶

Fıkr-i dūr-ā-dūr ile ḗayrān eġişnā yā Muġiş

¹⁷⁵ Arapça: "Ey koruyucuların en koruyucusu."

¹⁷⁶ Arapça: "Ey koruyucuların en koruyucusu bizi de kuru."

Yār derdi bir yaña aġyār derdi bir yaña
Derd-i pey-der-peyle dil virān eġiṣnā yā Muġiṣ

Düzd-i emmāreyle şeytān men' ider yoldan bizi
Şerlerinden cān u dil lertzān eġiṣnā yā Muġiṣ

Yā İlāhī zāt u ef' āl u şıfātuñ haqqıçün
İtmesünler dīnümüz tālān eġiṣnā yā Muġiṣ

Ḳalbümüz nūru'l-yaḳīnle mazhar-ı muġnī ḳılüp
Ġayre muhtāc eyleme bir ān eġiṣnā yā Muġiṣ

Ol bize yā Rab mu' in her dem sulūk-ı seyrde
Ḳıl haqqıkat yolunı āsān eġiṣnā yā Muġiṣ

Sırr-ı Haḳdan behre-yāb idüp bizi yā Ze'l-Minen
Sırrı eyle vāşıl-ı cānān eġiṣnā yā Muġiṣ

ḲĀFİYE-İ CİM İLĀHİ

31

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Rāh-ı Haḳda yā İlāhī sa' yüme virgil revāc
Ḳoma eczā-yı vücūdumda sivāya ihtiyāc

Bed-fi' ālem rū siyāhem pür günāhem luṭf idüp
Ḳıl beni maġfūr yā Rab olmadın riḫlet müfāc

Münciyât ile elîf ile necâta mazhar it
Rûhumı tecrîd idüp saña dem-â-dem kıl münâc

Ravza-i pâk-ı şefî' u'l-müznibîne zâ'ir it
Hâcıyân-ı ka'be-i vuşlatla rûhum eyle hâc

Nâ'il eyle hân-ı luţf-ı vaşluña her 'âşıkı
Eksilür mi ni' metüñ ger toysa andan cümle ac

Sû-i âhlâţ gine bîmâr idüpdür Sırriyi
Rağmeten li'l-âlemînden kıl şefâ'atle 'ilâc

İLÂHÎ

32

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Qurtarup qalbi sivâdan eyle ihsân-ı ferec
Tıfl-ı dille nefis u şeytân itmesünler tâ ki lec

Qıl tarîq-i müstaqîme qalbi mülhem her zamân
Tâ ki mağrûr itmiye anı hevâ-yı nefis gec

Hem yoluñ berzahlarında bir ifâkat vir aña
Doğrı varup saña yolu görmiye aşlâ 'ivec

Luţfuñ ile kıl başîret çeşmini âgâh kim
Haq budur minhâc-ı Haqqı göremez her bir hemec

Yā İlāhî umarum rāh-ı kavîmüñ haqqıçün
İdesin Sırrî-yı şeydâyı muvaffağ ber-nehec

İLĀHÎ

33

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Ehl-i fağre her zamān bî-hānumān olmağ da güç
Lîk memnūn-ı edānî-yi cihān olmağ da güç

Yā İlāhî h̄ān-ı luğf u ni' metüñ mebzül iken
Zîr-i bār-ı Hâtem-i devr-i zamān olmağ da güç

Ni' met-i bāb-ı tevekkülden bizi seyr it müdām
Çün tuğeylî did-bān-ı her duğān olmağ da güç

Bir yağın vir kalbe merbūğ eyleyüp eltafuña
' Abd-i h̄āşa şükr-h̄ān-ı digerān olmağ da güç

Dünya vü 'uğba hevāsından maşūn it Sırriyi
Tālib-i Hağğkuñ dilünde in u ān olmağ da güç

İLĀHÎ

34

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Hağ çapusun bekle ey dil kalma lec
Çad velec men yeltezim bābü'l-ferec

Tiz açılmadı diyü terk eyleme
Fî'l-mesel men dağka vellece velec

Hağ didi ud' ūni estecib leküm
Maṭlabüñ ḥāşıl olunca eyle lec

Emr-i Hağka şābır ol itme ceza'
Fi'l-ḥadīs eş-şabru miftāhu'l-ferec

Şābit ol ḥükm-i każāya Sırriyā
Kim dil-i 'uşşāğda olmaz lecec

ḲĀFIYE-İ ḤĀ İLĀHĪ

35

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Yā İlahī fazlün ile kıl bizi ehl-i şalāḥ
Zikrüne eyle mülāzım fi'l-ğudūvvi ve'r-revāḥ

Yā 'ibādī fetteḳün ile bizi fermān-ber it
Uçmağā lāyık 'amellerden müyesser kıl cenāḥ

Zātüne lāyık olān a' māle tevfiḳ eyleyüp
Yevm-i teblāda bizi kıl mazḥar-ı fevz-i necāḥ

Luṭf kıl a' māle ta' liḳ eyleme es' ādumuz
Kim meseldür şem' a ḥācet ḳalmaz olduḳda şabāḥ

Mazhar-ı sırr-ı haq̄ikat eyle Sırrı kemteri
Ve'sşını min hāniha'l-feyhā'i yevmen ke's-i rāh

İLĀHĪ

36

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Vaşl-ı cānān isteyen cānāna kılsun bezl-i rūh
Dört kitābda Hāq buyurmışdur budur kavlı-i naşūh

Hāqqa ey 'āşık budur yolların eshel aqrebi
Kim bunuñ gayrında lāzım şabr-ı Eyyüb 'ömr-i Nūh

Ölmeden evvel ölüñ didigi faḥru'l-enbiyā
Kim ḥayāta varanuñ olur beḳāsı pür fütūh

Cām-ı 'aşkı nūş iden 'āşıklarūndur bu ḥayāt
Kıl bizi yā Rab o 'āşıklara hem-bezm-i şabūh

Yolda te'ḥīr eyleyen eşḳāl-ı cürmdür beni
Kıl semāhat Sırrı-yi zāra eyā Rabb-ı semūh

İLĀHĪ NA'T-I ŞERĪF

37

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Ey ḳaşı fetḥ āyeti alnı ḳamer vechi melīh
Ve'y şaçı sünbül yüzi gül ḫal' atı şubḫ-ı şabiḫ

Ey ḥabīb-i Ḥaḳ ki zātūñ raḥmeten li'l-‘ālemīñ
Ḥulḳuñı vaşf eyleyüp şānında Ḥaḳ kıldı medīḥ

Revnaḳ-ı her ins-i cān u sırr-ı seccān nūr-ı Ḥaḳ
Sen gelince gitdi cümle zūlmet-i küfr-ı ḳabīḥ

Sen ki ḥayrū'l-enbiyāsın ümmetūñ ḥayrū'l-ümem
Anlar için zeyn olındı cennet-i ḥuld-ı fesīḥ

Bezm-i elḫāfuñdan itme Sırrıyı maḥrūm kim
Feyz-i vaşlūñdür senūñ ervāḥ-ı ‘uşşāḳa murīḥ

ḲĀFİYE-İ ḤĀ İLĀHİ

38

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Ey ki cümle iştir ‘uşşāḳa kūyuñdur menāḥ
Rāḥ-ı vaşlūñ eyleme ‘uşşāḳ-ı bīmāre ırāḥ

‘İllet-i ef‘āl-ı bed virdi ḳuvāya cümle za‘f
Ḥaḳḳı Ḥaḳdan işidüp tuymaḡa ‘ācizdür şımāḥ

Ḳuvvet-i ḳudsiyye iḥsan it devām-ı zıkr için
Tā ide envār-ı zıkrūñ ṭūr-ı dilde irtisāḥ

Sırr-ı tevḫīdūñle memlū ḳıl derūn-ı ‘āşıḳı
Gelmiye bir vechle tā sīretine infisāḥ

Maḥv-ı ifnâ eyle nūr-ı zātūñ içre zātümüz
Sırrı göñlü cümle vârlıqdan bula tā insilâḥ

ḲĀFİYE-İ DĀL MÜNĀCĀT

39

Fā' ilātün Mefā' ilün Fā' ilün

(Fā' lün)

Ey kamu ḥalka Ḥaḳḳla ma' būd
Sañadur muṭlaḳā rukū' u sücüd

Ey bedī' u cūd-ı arz u semā
Vech-i pāküñdür 'āşıḳa maḳşūd

Seni sensin hemān bilüp gören
Sen ḥaḳīḳatde şāhid u meşhūd

Ḳıdemüñde seni muvaḥḥidsin
Yoğ idi anda ḥādişāne vücūd

Ḳıdemüñ cāmını içenlerdür
Cümle mest u cemāl-i bezm-i şuhūd

Dili bir daḥi mest-i cām eyle
Çün ezelden o feyzle mev' ūd

Ḳoma cismüñ keşāfetde dili
Rūḥ-ı ḳudsīden eylegil memdūd

Aña keşf-i başîret ihsân it
K'ola sırr-ı Hâk aña her mevcûd

Mest-i maḥmûr-ı sırr-ı zâtüñ olup
Kala ol sırla tâ ebed mevcûd

Tâ ki nûr-ı fe şemme vechu 'llâh
Ola 'aynında tûtiyâ-yı şuhûd

Hâk görüp Hâkdan işidüp Hâkķı
Hâk ola tâ ebed aña meşhûd

Sırrıyî de bu luḥfa mazhar kıl
Ey ḳamu ḥalka Hâkķla ma' bûd

İLÂHÎ

40

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Yâ İlâhî kıl bizi hep sâlik-i râh-ı reşâd
K'ide eczâ-yı vücûd emrine dâ'im inḳıyâd

' Abdüñe tevfiḳüñi dâ'im refiḳ it yâ Raḥîm
Tâ o zâdegerden-i teslîmi bu nefsi- ' inâd

Rehber eyle 'avnüñi her işde bu 'âcizlere
Nefs u şeytân itmiye mülk u cûd içre fesâd

Muṭma'inn it nefsumüz elṭāfuña yā Ze'l-Minen
İstiḳāmet bula tā her sālik-i rāh-ı sedād

Küntü kenzen sırrına hep vāḳıf it 'uṣṣāḳuñı
Men 'aref sırrıyla Sırrı bendeñi ḳıl ber-murād

ḲAŞİDE-İ MÜNĀCĀT

41

Fā' ilātün Mefā' ilün Fā' ilün
(Fā' lün)

Ey ki sensin dil-i 'ibāda murād
Ve'y ki sensin murīd-i rüṣd-i reṣād

Fıkr-i ten-perveri-yi dūr-ā-dūr
Zıkr u ṣükründen eyledi eb'ād

Kerem-i cūd-ı bī-ḳıyāsuñdur
'Āṣiyi luṭf eyleyen mu'tād

Ḳullaruñ cümle ma'ṣiyet ḳılsa
Gelmez aṣlā niḳām-ı mülke fesād

Zühd ü taḳvāda olsalar cümle
Yine gelmez niḳām-ı mülke ziyād

Bu günahkār-ı 'abd-i firrārī
Nār-ı ḳahruñdan eylegil āzād

Genc-i rızıkdan eylegil her dem
Bu fak̄ir-i haz̄in derūnını şād

Dā'imā gerçi ma' şiyetdür işüm
Değül amma hilāfuñ anda murād

Vüs' at-ı raḥmetüñle mağrūrem
Ey Kerīm-i ' afuvv-ı cürm-ı ' ibād

Ey Kerem-kār baḥr-ı' afvuñda
N'olisardur bu ' abd-i ḥāk-nihād

Kerem-i afvuñı ricā iderem
Ehl-i faḫrem elimde yoḫ bir zād

Ey ḥaṭā-pūş-ı mu' ṭi bī-çün
Sırrı-yi ' ācizem ḫapunda munād

KAŞİDE-İ DİĞER

42

Fā' ilātün Mefā' ilün Fā' ilün

(Fā' lün)

Ey murād-ı dil-i cemī' -ı ' abid
Yine sen fi'l-ḥaḫīḫa ḫalka murīd

Sensin evvel ḫalāyīḫa Mubdī
Sensin āḫir ḫamusun aşlā Mu' id

Kimin itdũn ğarĩk-i baħr-ı gũnāh

Kimin itdũn ‘ibādetũnde ferĩd

Kimini kibr u kimini tersā

Kimini eŝkıyā kimini sa‘ĩd

Kimisin ğarķ-ı baħr-ı zāt itdũn

Kimin itdũn ŝıfātuñ ile reŝĩd

Kimin itdũn cemālũne ħayrān

Kimiñ itdũn celālũñ ile ŝedĩd

Luťf idüp kimini ħarĩb itdũn

Ķahr ile kimin eyledũñ teb‘ĩd

Yed-i luťfuñda oldı āhen mũm

Nār-ı ħahruñla yandı ğāhĩ ħadĩd

Luťf idüp ‘āŝıyi muťĩ‘ itdũn

Ķahr idüp eyledũñ muťĩ‘i redĩd

Cũmle āyĩne-i ŝıfātuñdur

Vaħdet-i zātũñi ider te’yĩd

İŝũne ħikmet ile ‘aql irmez

Ey Ħakĩm u Ħalĩm u Rabb-ı Reŝĩd

Sıriyi mazhar-ı cemāl eyle
Ey murād-ı dil-i cemī' -ı ' abīd

İLĀHĪ

43

Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilūn

Ehl-i derde yine sendendür meded
Ey İlāh u Vāhīd u Ferd u Şamed

Yok ' aṭā-yı fazlūne ḥadd u ' aded
Kıl meded bir dem bize yā Ze'l-Meded

Kapuña geldik kamu bī-çāreyüz
Tiğ-i ğamla dilleri pür-pāreyüz

Ehl-i faqr u bī-nevā āvāreyüz
Kıl meded bir dem bize yā Ze'l-Meded

Hey ne müşkil derd imiş derd ü hevā
Hep aña ber-dār olānlar bī-nevā

Haḫ yolun bağladı düzd-ı māsivā
Kıl meded bir dem bize yā Ze'l-Meded

Dil esīr-i bend-i nefis ü māl ü cāh
Mekr-i şeyṭān ile hep olduk tebāh

Müflis-i bî-zād aldı āh vāh
ıl meded bir dem bize yā Z̄e'l-Meded

Buñların ıtdı hep erbāb-ı kemāl
Oldılar hep sālīk-i rāh-ı vişāl

Neylesün Sırrı nizār u bî-mecāl
ıl meded bir dem bize yā Z̄e'l-Meded

ĀFĪYE-İ ZĀL İLĀHĪ

44

Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilūn

Nefs elünden 'abdüñe sen Müste' āz
Yā Melāze'l-'ācizīn sensin Melāz

İtdi şeytān ile nefsüm iltizāz
Yā Melāze'l-'ācizīn sensin Melāz

Yā İlāhī şerlerinden el-'ıyāz
Yā Melāze'l-'ācizīn sensin Melāz

albümüz ayār ile oldı cizāz
Yā Melāze'l-'ācizīn sensin Melāz

'Avnüñi ıl rehberüm yā Müste' āz
Yā Melāze'l-'ācizīn sensin Melāz

Sırrıyı vaşlũnle yā Rab eyle şād
Yā Melāze'l-‘āciz̄in sensin Melāz̄

ḲĀFİYE-İ RĀ İLĀHİ

45

Fā‘ ilātũn Fā‘ ilātũn Fā‘ ilũn

Ger dilersen̄ ola yāruñ ğam-güsār
Cevrine cānuñla eyle işıbār

Çek başuñ ‘uzletde cīb-i vaḥdete
Bulmaya fırsat saña aġyār-ı mār

Cismũni nāl eyle hem ḳaddini dāl
Tā ola vechũnde envār aşikār

Nefsi yaḳ nar-ı riyāzetle müdām
Sırr-ı tevḥid ide tā dilde ḳarār

Açma dünyāya gözũñ mir’āt-ı dil
Ḳapmaya bād-ı sivādan tā ğubār

Şayḳal-ı tevḥidle aç pāsını
Görüne tā anda ‘aks-i rüy-ı yār

Vuşlat-ı yār ister iseñ Sırriyā
İttiba‘-ı şeyḥdür aña medār

Çale ‘aleyhi’s-selâm fazlu’l-‘âlimi ‘alel-âbidi kefazli ‘ale edna raculin min ümmeti

46

Fâ‘ ilâtün Mefâ‘îlün Fâ‘ ilün

(Fâ‘ lün)

Geşt-ger ‘âlime temâşâdur

Pehluvânlık şalâh u taqvâdur

Fıkh lâzım şalâha didi resûl

‘Ulemâ ‘âbidinden evlâdur

Bir faķih er hezâr ‘âbidün

Nefs u şeytâna şa‘bu’l-iğvâdür

Ne güzel cem‘ olunsa ‘ilm u şalâh

Haķ katında bu katı a‘lâdur

Selef-i şâlihi işitseñne

Cümlesi ehl-i ‘ilm u taqvâdur

Evliyâdur hüdât-ı dîn-i kavim

Halli fıkh ile hep muhellerâdur

Zâhir ü bâtın-ı şeri‘at-ı Haķ

Kütüb-i kavimde mü’eddâdur

Kütüb-i kavmi añlamak katı güç

Şüfi-yi ‘âlim anda dânedür

Fuḡarā cāhil olsalar Sırrı
Şeyḡe hergiz şudā u ġavġādur

Mā ʿ abednāke ḡaḡḡı ʿibādetike yā maʿ būdu mā ʿ arefnāke ḡaḡḡa maʿ rifetike yā maʿ rūfu
mā şekernāke ḡaḡḡa şükrike yā meşķūru

47

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün¹⁷⁷

(Fāʿ lün)

Ey ḡudā saña sezā ḡulluġa kim ḡādirdür
Ya kimün ḡatırı ol nefḡayla ʿ ātırdur

Naʿ m u zāhire vü bāḡınaya şākir kim
Anı fehme ya kimün dil ḡācesı āmirdür

Bir alay bī-ʿ amel u bī-edeb-i baḡḡālüz
ḡaşabuʿs-sebḡı rızā derkine kim şātırdur

Bende-i kāmıl aʿ mālde muḡsin kimdür
ḡanḡımız sūʿi fiʿāl işlemeden ḡāzirdür

Sırrıyā şābır u şākirlige ḡādir degülüz
ḡaḡḡı ırza yine tevḡıḡ-i ḡaḡḡā dāʿirdür

¹⁷⁷ Vezin problemlı.

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Yâ İlâhî bizüz ol kalb-dilân-ı bî-^çâr
Bendegân bizüz bî-^çamelân-ı bed-kâr

Uymadık şer^çine biz fahr-ı cihânüñ hergiz
Nefs ü şeytâna uyup hileye olduk ber-dâr

Nice olur hâl-i dil-zârumuz ey Rabb-ı Raḥîm
^çÂlem içinde bizi eyleme hetk ey Settâr

Bir alay ^çâşî-yi mücrimlerüz ey kân-ı kerem
Mağfîret eyle ḥabîbüñ ḥaqqıçün yâ Ğaffâr

Edeb-i şer^ç-i şerîfiyle müeddeb eyle
Yine senden olur ol cebr-i kuşûr ey Cebbâr

Elimüz boş yüzümüz kara günahkârlaruz
Umaruz bize şefî^ç ola Nebiyy-i muḥtâr

Sırrı Allâh ve resûlî diler isen vird it
Ḥaqqâ tevḥîd u resûle şalavâtı her bâr

Ḳāle'l-Ḥasenu'l-Başrī raḥime'llāh ed-dīnu nişfāni nişfuhu şabru ve nişfuhu şükrün

49

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Ehl-i dil emr-i Ḥaḳḳa cānladur hep şābir

Her ne gelse anı iḥsān bilüp olur şākir

Şart-ı islām ikidür rāh-ı ḥaḳīḳat içre

Şabr u şükr oldı ḳamu emr-i Ḥudā-yı dā'ir

Pīre münḳād olıgör bu iki şart ile hemān

Her ne emr itse bil ol emr-i Ḥudādan şadır

Vārid-i Ḥaḳḳ iledür cümle işi pīrānün

Ṭā' at it kim Ḥaḳ aña geh rusulidür āmir

İmtisāl idüp ulu'l-emre Ḥaḳḳuñ emrünü tut

Ki anuñ ṭā' atıdur ṭā' at-ı Ḥayy u Ḳādir

Şākir olmaḳ diler isen ne dise ni' met bil

İmtisāl itmege cehd eyle olursun şābir

Olmaya redd idesin sözini istikbārān

Şeyḥinüñ sözlerini redd iden olur fācir

Ṭutabilirsən eger nuşḥumı bil kim saña

Her işinde irişür 'avn-i Ḥudā-yı Ḳādir

Reh-i Hâkda sen eger Kâdiriyseñ ey Sırrî
Pîre uy kim ola tâ rehberün ‘Abdu’l-kâdir

Qâle ‘Alî’yur-radiyallâhe’s-şerî’atu şeceratun ve’t-ṭarîḳatu aġşanuhe vel-ḥaḳîḳatu
veraḳuhe vel-ma’rifete şemeruhe

50

Fâ’ ilâtün Mefâ’ ilün Fâ’ ilün

(Fâ’ lün)

Ṭotalım kim şerî’at oldı şecer
Aña lâzım ġuşun u berk u şemer

Şâhı anuñ ṭarîḳat u varâkı
Bil ḥaḳîḳat u ma’rifetdür ber

Şemerün nef’ u ḥâşasın bil kim
İşte ḥikmet budur bilürsen eger

Çü şecer ġuşun u berg u bersüzdür
Terbiye eylemek gerek dil-ber

Şeyḥ-i kâmil anuñ naḥil-bendi
Nite ṭıfla mürebbî ḥâ’ce peder

Şeyḥe ṭapşur özüni ey derviş
Ki uzaḳdur ṭarîḳ-i Hâkda sefer

Ṭut sözün hem izinden ayrılma
Bul ḥaḳīḳatla maʿ rifetden eṣer

Bu naṣīḥatle ʿāmil ol kim tez
Göresin ol şecerde dürlü şemer

O şemāruñ ḥavāş u nefʿ ı seni
Reh-i Ḥaḳda ḥakīm-i ḥāzıḳ ider

Līk ḥikmet levāzımındandır
Kʼidesin necmle müdām-ı seher

Ḥarekāt-ı nücūmuñ evḳātın
Bilmege gice gözlemek ister

Şeref u ḳanı anlaruñ cānā
Pīr-i şādıḳ rivāyetiyle saḥar

Ḳutb-ı Sırrı şerefde ol sırla
İzüñe tābiʿ ola şems u ḳamer

İLĀHĪ

51

7ʼli hece

ʿAşḳa o kim yār olur

İşi güci zār olur

Dostla bīmār olur

Derd añā tīmār olur

‘ Aşka o kim olaş
Nefsi ile şavaş
Hiç eli irmez işe
‘ Ālem aña çār olur

‘ Aşka o kim ayana
Āteşi içre yana
Şızmağ ile ālline
Sūkda mu‘ bār olur

‘ Aşğ yoluna yollanan
Zulmeti içre giren
Āb-ı hayāta iren
Hayy ile ol yār olur

‘ Aşğ tuvānā ider
Eblehi dānā ider
‘ Aynde bīnā ider
Ġaybde iħzār olur

‘ Aşğ şirāṭ-ı avīm
Mūşıl-ı Rabb-i raḥīm
Sırrī isen mustaḳīm
Huld saña dār olur

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Terk-i cān it İbn-i Edhem gibi devlet bundadır

Gir ʔarīḳ-i Ḥaḳḳa ğāfil ' izz u rif' at bundadır

Cismüñi tezyīn idüp aldanma naḳṣ-ı ' āleme

Semt-i faḳre sālik ol kim şān u şevket bundadır

Ehl-i cāhūñ her biri bir derde olmuş mübtelā

Ḥamdüli 'llāh merd-i ḥāzıḳ ' ayn-ı şıḥḥat bundadır

Merd iseñ tut sa' y idüp bir kāmilūñ dāmānını

Baḳma mīr-i dehre dervīş cümle ' izzet bundadır

Gir ʔarīḳ-i müstaḳīme rehber-i tevhīd ile

Düşme ḥavf u ḥaşyete pīr-i ʔarīḳat bundadır

Ḥalḳ-ı ' ālem bī-vefādur devlet-i dünyā gibi

Bezī-i cān it Sırriyā sırr-ı ḥaḳīḳat bundadır

Du‘ā-i ḥazret-i Resūlu ‘İlāhi ṣallallāhu ‘aleyhi ve selam Allāhümme inni e‘ūzu bike
mine’l-hemmi ve’l-ḥüzün ve e‘ūzu bike mine’l-‘aczi ve’l-keseli ve e‘ūzu bike mine’l-
buḥli ve’l-cubni e‘ūzu bike min ḡallebeti’d-deyn ve ḡahri’r-ricāl

53

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

İlāhī cürmümüz hep eyle maḡfūr

‘Uṣātı dergehüñden itme mehcūr

Dilümüz kıl rızā nūr ile pür-nūr

Yoluñda sa‘yümüz hem eyle meṣkūr

Ḳamu maḥzūnlar ile eyle mesrūr

Rehā kıl göñlümüz hemm u ḥazenden

Daḡı ḥıfz eylegil ‘acz u keselden

Cebān itme hücūm-ı ceyš u ḡamdan

Baḡīl itme meni‘ itme ‘aṭādan

Kerem kıl eyleme a‘dāya maḡhūr

İlāhī ḡullaruñ sensin penāhı

Dü-‘ālem mülküñsün pādiṣāhı

Faḡīr u bī-kesüñ sen ‘izzu cāhı

‘İbāduñla bu Sırriden İlāhī

‘Aṭāy-i bī-dirīḡüñ eyleme dūr

İLĀHĪ BEYĀTĪ

54

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Ey tarīkat t̄alibi gel sırr u ' irfān bizdedür
Ve'y haqīkat rāgibi esrār-ı Furkân bizdedür

Bāzü'l-eşheb p̄irimüz ol p̄ir ile tedb̄irimüz
Dünyevī hem uḥrevī tevfiḳ-i sübhān bizdedür

Maḥrem olmak ister isen sırr-ı ' Abdu'l-ḳādire
Cümle esrār-ı nihān nūr-ı iḳān bizdedür

Ḥaḳḳı dilersen sīvāyı terk idüp tevḥīde gel
Māye-i ' aşḳ-ı Muḥammed şevḳ-i Raḥmān bizdedür

Ḳatre-i nā-çiz iken ' ummān-ı feyż olduḳ bugün
Çeşme-sār-ı teşnegānuz ' ayn-ı iḥsān bizdedür

Ḳādiriyüz ḳudret-i Ḳādirledür her işümüz
Gevher-i sırr-ı Ḥudāyuz gizlü bürhān bizdedür

Ḥikmetiyle mezc olupdur ḥāk-i ' Abdu'l-ḳādiri
Ehl-i derd-i rāh olan gelsün ki dermān bizdedür

Niceler cān virdi ammā irmedi cānāneye
Ḥamdüli 'llāh Sırriyā ol cān cānān bizdedür

İLĀHĪ UŞŪL

55

11’li hece

Āteş-i ‘aşk ile bāğrum yakdığım
Pīrimüzdür sulṭān şeyḥ ‘Abdu’l-ḳādir

Gice gündüz himmetine bāğdığım
Pīrimüzdür sulṭān şeyḥ ‘Abdu’l-ḳādir

Evliyā rehberi cihān serveri
‘Ālemi zeyn itdi rŭy-ı enveri

Erbāb-ı sulŭkŭñ mürşidi pīri
Pīrimüzdür sulṭān şeyḥ ‘Abdu’l-ḳādir

Bütün ‘ālem içre oğunur virdi
Bir nazarı ḳomaz gönŭlde derdi

Dervīş Sırrı andan himmete irdi
Pīrimüzdür sulṭān şeyḥ ‘Abdu’l-ḳādir

İLĀHĪ UŞŪL

56

11’li hece

Şeydāsı oluben cāndan geçdiğüm
Bize himmet eyle şeyḥ ‘Abdu’l-ḳādir

‘ Aşk ile gözümden kanlar dökdigüm
Bize himmet eyle şeyh ‘ Abdu’l-ķādir

Mürīdlerūñ her āfetden şaķlarsun
Münkirleri reşk odına dāğlarsun

Ķuţbu’l-aķţāb her kūşeyi beklersün
Bize himmet eyle şeyh ‘ Abdu’l-ķādir

Naķīblerūñ sancāğūñı çekerler
Münkirlerūñ ālāyım bozarlar

Ķalīfeler varup irşād iderler
Bize himmet eyle şeyh ‘ Abdu’l-ķādir

Sözūñ haķdur ehl-i Ħaķķa tanıķdur
Dünyada uĥrāda gül yüzūñ aķdur

Gülbangūñı çeker ĥalīfeñ çoķdur
Bize himmet eyle şeyh ‘ Abdu’l-ķādir

‘ Āşık Sırrı ķaldı ‘ aşķuñ elinde
Anı maĥrūm ķoma Ħaķķuñ yolunda

Eger bunda eger ‘ aşķuñ ilinde
Bize himmet eyle şeyh ‘ Abdu’l-ķādir

İLĀHĪ UŞŪL

57

11’li hece

Biz bāde-i ‘aşkı içdük güzelden
Pīrimüzdür sulṭān şeyḥ ‘Abdu’l-ḳādir

Muḥabbetüñ sırrı dilde ezelden
Pīrimüzdür sulṭān şeyḥ ‘Abdu’l-ḳādir

Esmāyı biz alduḳ hep evliyādan
Envārını esrārını bālādan

Her feyzine mazhar olduḳ Ḥudādan
Pīrimüzdür sulṭān şeyḥ ‘Abdu’l-ḳādir

Yā Rab izimüz ayırma izinden
Celālünden şaḳla cemāl yüzünden

Sırrıyı müfād it pīrūñ sözünden
Pīrimüzdür sulṭān şeyḥ ‘Abdu’l-ḳādir

İLĀHĪ

58

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Hecrüñe şabr eyle hep cismle cān oda yanar
Āh u zār eyler isem cümle cihān oda yanar

İtme yâ Rabb beni düzağ-ı hecr içre ‘azâb
Ki inildümle daği derd-keşân oda yanar

Vaşlâ irgür beni cennâtiña korsuñ yoğsa
Âteş-i şevkum ile hür-ı cinân oda yanâr

Şem‘ -ı tevhide yakîn olmağla ‘âşıklar
Per-i pervâne gibi nâle-künân oda yanâr

Tür-ı sînâ-yı tecellide yanığör Sırrı
Halk-ı ‘âlem dimesünler ki falân oda yanâr

İLÂHÎ EVC

59

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

Küntü kenzen sırrınüñ her hâl ü şânı sendedür
Lî- ma‘ allâh remzinüñ şerh u beyânı sendedür

Men ‘aref câmından olduksa cihânda cür‘ a-keş
Hâl-i ‘aşkuñ âşikâre vü nihânı sendedür

Zâhidâ yok va‘ za hâcet Hakkı sende iste bul
Farğ u cem‘ -i icmâl tafşîl-i ma‘ âni sendedür

Hep senüñçün devr ider şems kamer leyl u nehâr
‘Âlem-i ekber daği sensin nişânı sendedür

Kimi tūṭīden kimi bülbülden almıſsa ḥaber
Sırrıyā ol ṭāyr-ı ḳuds āſıyānı sendedür

İLĀHĪ ' ACEM

60

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ulün

Ne añlar ḥāli ḥāldāſ olmayanlar
Ṭarīḳ ehline yoldāſ olmayanlar

Ḥaḳīḳat ma' rifet remzin ne bilsün
Mürīdāne sebaḳdāſ olmayanlar

Başın ṭop idemez meydān-ı ' aſka
Erenler ile pādāſ olmayanlar

Varımaz merkez-i hū hūya devrān
İdenlerle ayakdāſ olmayanlar

Ledünnī ' ilminüñ sırrın ne bilür
Bugün Sırrıyle sırdāſ olmayanlar

İLĀHĪ

61

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

Œol kimse kim derviſ ola ma' nide ol ſultān olur
' Aſḳ ile kim dil-riſ ola derdi añna dermān olur

Dervîş odur çoğ ağlaya akarşu gibi çağlaya
Bağrın muhabbet dağlaya zıkr-i ebed sübhân olur

Dünyâyı görmek sevgilü cümle günâhlardan ulu
Dervîşi sevmeyen delü dâ'im işi tuğyân olur

Dervîşi dost idinmeyen kadrine ikrâm itmeyen
İhlâşla görüşmeyen dostı ebed şeytân olur

Dervîş iseñ ey Sırrı sen dünyâyı bil dâru'l-mihen
Kâfirânı cennet bilen kim mü'mine zindân olur

İLÂHÎ

62

Mef' ulü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fe' ulün¹⁷⁸

Mürşidden alan ders-i Hâkıkî câna ulaşur
Evşâf-ı dil-ârâ ile ' irfâna ulaşur

Evşâf ile çok ' ilme irer ma' rifet ehli
Tevhîd-i hâkîkî ile cânâna ulaşur

Keşrettedurur vahdet-i zâtı ararsañ
Deryâ-yı muhîti bilen ol şâna ulaşur

Rûha olamaz mazhar o kim cismde kaldı
Andan şoyunan bir yüce eyvâna ulaşur

¹⁷⁸ Vezin problemlî.

Ḳāl eyleyugör cismüñi ‘aşkuñ pūtesinde
Şāf olān ol āyīne-i devrāna ulaşur

Ey Sırrı-yi şeydā şağın esrāruñı senden
Sırr şağlayan ol havṫa-i subḫāna ulaşur

ḲĀFİYE-İ ZĀ İLĀHİ

63

8’li Hece

İdüp nazār sulṫānumuz
İḫyā ideydi cānumuz
‘Arş-ı mu‘ allāda oğunurđı ‘ulüvv-i şānumuz

Dilden hevā hep dūr ola
Pür Ḥağğla pür-nūr ola
Her ḫālde mesrūr ola
Der-kār ola erkānumuz

Vaḫdet meyin kim nūş ide
Anı ebed serḫūş ide
Vuşlatla hem pür-cūş ide
Çok luṫf ide cānānumuz

Dil bülbüli nālān ola
Her dem güli ḫandān ola
Ma‘ mūr-ı ābādān ola
Bozulmaya büstānumuz

Sırrı̄ gele bir gün nidā
Gūş-ı dile ire şadā
Her derdüñe bunun devā
Haḫ vire her dermānumuz

İLĀHĪ

64

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Ehl-i faḫruz i' tibārı bilmezüz
Mest u rüsvāyuz ki 'ārı bilmezüz

Ḍarb-ı Tevhīd içre biz ḫāl olmuşuz
Ḍarb-ı ḫalb kim 'ayārı bilmezüz

Dervişān-ı ḫāle berdüşāneyüz
Mesken-i dār u diyārı bilmezüz

'Aşḫ gülzārında şeydā-yı gülüz
Dār u dīvārında ḫārı bilmezüz

'Andelīb-i bāḡ-ı 'aşḫuz hū dirüz
Dāsītān-ı gül-'izārı bilmezüz

Vuşlat erbābıyla yāruz Sırriyā
Ehl-i evlād u tebārı bilmezüz

İLĀHĪ HÜSEYNĪ

65

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Periřān zülf ü sergerdān-ı hayrān Qādiriyüz biz

Muħabbet nārına sūzān-ı büryān Qādiriyüz biz

Gül-i bāğ-ı velāyet şeyh 'Abdu'l-qādire şeydā

Anuñ bülbülleriüyüz zār u nalān Qādiriyüz biz

İçirmiş ol güle ma' nāda Hayy cām-ı hayāt ābın

Güli heft āsumān üzre nümāyān Qādiriyüz biz

O tāk-ı heft berk üzre muraşşa'-i gül işāretdür

Ki her dervīři heft iqlīme sulṭān Qādiriyüz biz

Haķīķat cübbesinde ser-nihān faħrı nümāyānuz

Muraķķi' tārı içre māh-ı tabān Qādiriyüz biz

Egerçi ehl-i faħruz kimseden ammā ricāmuz yok

Qanā'at mülkine řāh-ı cihān-bān Qādiriyüz biz

Mecāzīdür vücūd-ı 'āriyet āldanma ey Sırri

İderüz sırla her dem 'arşı seyrān Qādiriyüz biz

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Ġam degüldür 'āşığa ol şāh-1 hüsn eylerse nāz
Luţf idüp bir gün olur 'āşıklarına dil-nüvāz

Heerden ğayrı ne cevri iderse şād olmağ gerek
Bāz-1 ḳudsī her ḳula ḳonar mı çün bāz mecāz

Ḳahr gelmez yārdan bilürse 'ayn-1 luţfdur
'Āşığa lāzım teşekkür gāh luţf u geh niyāz

Nār-1 'aşğ içre dili sūzān olan 'āşıklara
Şayfda bād-1 şabā zevḳin virür ḥarr-1 Ḥicāz

'Āşığa ḳānūndur dildāre ḳārşu āh u zār
Yāre virür 'āşıḳuñ feryādı zirā zevḳ-i sāz

Şabr u şükri bu yoluñ şol rütbedür kim sālīke
Sükkeri ḥelvādan aḥlā loḳma-i nān u piyāz

Rāh-1 Ḥaḳ rāh-1 ḳanā' at olmağın Sırrı bugün
Ḳāni' -i bī-az olup az ḳısmete şükr iden az

İLĀHĪ

67

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

‘ Āşık-ı hayrân olan her bār kendin bulamaz
Bende-i sultân olan her demde āzād olamaz

‘ Āşıkun budur reh-i ‘ aşk içre hâli yârla
Dâ'imâ ağlar gözi bir lahza ansız gülemez

Fikr-i dūr-â-dūr vaşl-ı yârla Mecnûnveş
‘ Aqlını Leylî alur bir daği ‘ aqla gelemez

‘ Āşıkâ cevri dil-ârâdan elez bir nesne yok
‘ Ays u nûş-ı mäsivâdan zevk-i lezzet bulamaz

Vâhibe ric‘ at bu yolda Sırriyâ câ'iz degül
Yâr için dilden geçen bir daği dönmek dilemez

İLĀHĪ

68

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Ġayre muhtâc itme kapunda birüz bî-çâreyüz
Yâ İlâhî ehl-i fakruz ‘ âciz u âvâreyüz

Öñüni şoñunu bilmezden maşun eyle bizi
Evvel âhirsın var iken ya kime yalvârayuz

Hetk-i ‘ arz-ı fakr ider yā Rab edānī ni‘ meti
Bāb-ı iḥsānūñ açıkken ḳankı bāba varayuz

Dervīṣāna aḡniyā-i ‘ aṣr-ı a‘ dād u sitem
Düşmenānıñ gözine ḥāruz gül-i dildareyüz

Nazenīndür güllerüñ nādān eline virmegil
Seyr ḳıl ‘ aynu’l-ḥayātuñdan ḳatı ḡam-ḥ̄āreyüz

Biz ḥaḳīḳat ṣemsinüñ envārına mazharlaruz
Rüz u ṣeb tā ṣubḥa dek eflākla seyyāreyüz

Ṣeb-çerāḡ-ı dürr-i durc-ı burc-ı sırruz Sırriyā
Mıhr-i ḥuffāşuz ḥaḳīḳatde velī meh-pāreyüz

İLĀHĪ

69

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

‘ Aşḳla ḥalk-ı cihāna göre dīvānelerüz
Kūy-ı cānāna varup gör ki ne cānānelerüz

Naḳş-bīnān gözine ḥ̄ārlaruz biz dervīṣ
Zī-baṣīret gözine kehl-i ṣafāhānelerüz

Ne bilür ḳadrümüzi¹⁷⁹ cevheri seng-fürüş
Genc-i sırra irene şor ki ne dūr-dānelerüz

¹⁷⁹ vr’de “üadrimüzi“ şeklinde

Yem-i vahdetde şināverlik idenler añlar
Göriccek dürr-i ferīdi ki ne vīrānelerüz

Zīver-i hūsnümüzi nīce görür ednālar
Sırriyā rif at-ı ıffetde hımālānelerüz

İLĀHĪ

70

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Ehl-i fakruz revnağ-ı nām u nişānı bilmezüz
Cem' -i şem' -i şāh-ı hūsnüz ğayrı şānı bilmezüz

külhan-ı vahdetde genc-i gevher-i sırr olmışuz
Halk içinde āşikār olmaz nihānı bilmezüz

Ceşm-i dilde giceler envār-ı şubh olmışdurur
Nūr-ı mihr-i Hāğğla biz tār-ı şebānı bilmezüz

Māverā-yı ı arşı cevlan itmede ervāhumuz
Cismden āzādeyüz nār u cinānı bilmezüz

Hem-dem-i ervāh olan eşbāha rağbet eylemez
Sırriyā biz sırr-ı Hāğğuz ĩn u ānı bilmezüz

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Rāzıyuz cānān ne deñlü itse istiğnā vü nāz
Nāzeninün kārı cevri u 'āşıkun şükr u niyāz

Böyledür āyīn-i rāh-ı 'aşk kim cānāneler
'Aşıkā ki cevri iderler gāh olurlar dil-nüvāz

Cevri-i cānān zevkdür ağıyārdur diz çek dilā
Sālik-i ehl-i taḥammüldür bu yolda kār-sāz

Vuşlat isterseñ o cevri cümle a'zāña tıyur
Tā nahif olup cevrih ola hep nāy-ı niyāz

'Aş u nüş-ı dünyevī ten-perver eyler 'aşıkı
Yetişür sedd-i remaḳ gāhice bir nāz u piyāz

Aldı şāhīn-i riyāzetle şikārın ehl-i 'aşk
Ḳuvvet-i ḳudsiyyeyi ḳılsan da rūḫa perr-i bāz

Māsivādan pāk olan dildür maḳarr-ı sırr-ı 'aşk
Ḳalbi şāf it Sırriyā olmaḳ dilerseñ ehl-i rāz

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Bir bölük bī-çāreyüz k̄apuñdayuz ey çāre-sāz
Dilleri pür-yāreyüz luṭf it bize ey dil-nüvāz

Ehl-i faḳruz sen Ġanī vü Muḡnī bī-çünsün
Bed-fi' ālüz yüzümüz yoḳ itmege ' arz-ı niyāz

Az zamānda çoḳ günah kesb eyleyüp geldik sañā
Sen Ġanī biz sā'ilüz dilde niyāz elde piyāz

Feyzüñe muḡtarlaruz ey luṭfi bī-ḥadd u kıyās
Şöyle seyr it luṭfuña ḳalmaya dilde hırş u āz

Münker u tersā ḳamu merzūḳuñuñuz yā Kerīm
Ṭāñ mıdur müstaḡraḳ olsa cūduña ehl-i niyāz

' Abdiñüñ a' māle ta' līḳ itmedüñse rızḳını
Bī-' ameller işte biz ey ' ālem-i aḥfa vü rāz

Ḳıl kerem yā Rab tevekkülден ayırma göñlümüz
Rızḳumuz Sırrıyle dā'im eyle rızḳ-ı ehl-i rāz

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Ey ki sensin şeh-i ‘âlem mülk-i cinn u unās
Leb-i şîrînüñ ile geldi şifâ’en-lin-nās

İki ‘âlemde senüñ ahsen u emlah-ı halkuñ
Huluğuñ ecmel u luḫfuñ daḫi bî-ḫadd u kıyās

Sebeb-i ḫilḳat-i her cüzu’le gül ḫatm-i rusul
Şûretâ āḫir-i bünyād u ḫaḳîḳatda esās

Sensin ol seyyid-i kevneyn u resûlu’ş-şakaleyn
Meh u mihr-i meleveyn itdi seni Rabbu’n-nās

Yer u gök halkı senüñ feyzüñe müstaḡraklar
Dökeli ‘âşık-ı şeydâ saña men sîsu esās

Su‘ adâ uydu ḳamu millet-i beyzâña senüñ
Eşḳiyâ lehvle zanneylediler mevti nu‘ās

Enbiyâ ehlu limâ mest-i mey-i ḫüsnün hep
Sırri-yi bî-kese de şun o meyüñden bir kās

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Dervīşe bir loğma vü bir hırka bes
Mā' adāsıdur anuñ cümle heves

Dünya vu 'uqbā hevā-yı nefesdür
Bī-vücūda Haq vüçüdü kâfī bes

'İlm-i resmī cümle kâl u kıldür
'İlm-i sırdur nūr-ı Haqdan muqtebes

Kārbān-ı dünyevī zevkı hemān
Na' re-i hayvān gavgā-yı ceres

Kesb u kār için gezen ahmaqlaruñ
'Ömr didikleri ancaq bir nefes

Māsivā'llāh cümle fānī Sırriyā
Qalbūñ içre kıoma Haqdan gayrı kes

QĀFIYE-İ ŞİN İLĀHĪ

Mef' ülü Mefā' ilün Mef' ülü Mefā' ilün

Ger t̄alib-i dünyāsın dünyā saña āl itmiş
Uhrā-yı taleb kıl kim Haq anı meāl itmiş

İkisine de birden sa' y iden olur zenbūr
Kendin boşa yıldırılmış ne mūm ne bāl itmiş

Kim devħa-i ' aşk içre ıonsa gül-i esmāya
Ol naħl-i ħaķıķatdur kim mūm ile bāl itmiş

Şem' -i dilidūr anuñ esmā-i İlähiyye
Haķdan aña bāl oldur kim luřf-ı vişāl itmiş

Her kim ki sivā'llāha řālib ola cāhildūr
Bunda neye geldigin bilmez o vebāl itmiş

Taķvāya ıalış Sırrı boş şurma řaķın zinhār
Taķvāda olanı Ĥaķ peyğambere āl itmiş

İLĀHI

76

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Her ne işlersem anı taķdīr taħrīr eylemiş
şutalım zāhid bizi daħliyle tağrīr eylemiş

Sehv işüm ıoķdur velīkin iħtiyārumdan degül
Ķilk-i ķudret tā ezel bu resme taşrīr eylemiş

Ķahr u luşfi bulmayan bir gidemez ' aşk iline
Şarpa uğradup yolun ol sū-i tedbīr eylemiş

Muḳtezā-yı ‘aḳl u man ‘uṣṣāḳdan aḥmaḳdurur
Tīḡ-ı ḥayret ceyš-ı ‘aḳlı ḳahr u taḡyīr eylemiş

‘Āşıḳūn āzāde-gān-ı lā-mekān bir ḳavmdur
Şüretā ammā niçe me’vāyı ta‘mīr eylemiş

Dün gice cānān dile ‘arz eyleyüp ḥüsn-ı cemāl
Anı cām-ı vaşlla sermest u şebgīr eylemiş

Nār ı hecr u bezm-i vaşlā girmiyen eblehdurur
Bilmez ol sūd u ziyānın gerçi tedbīr eylemiş

Bi-ḥaberdür men ‘aref sırrından āgāh olmayan
İster ise ḳamçısın mār esbını şīr eylemiş

Meykede pīründen almış dersini Sırrī-yı mest
Ta‘nını zāhid müdām isterse tekrīr eylemiş

ḲĀFİYE-İ ŞĀD İLĀHĪ

77

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Ḳalbümüz pāk eyleyüp ḳıl ḳalb-i erbāb-ı culuş
Ḳazf idüp yā Rab dile envār-ı el-bāb-ı ḥuluş

Yā Muvaffıḳ sālīkāne eyle tevḑīḳūñ refīḳ
Ḳıl müyesser anlara her demde esbāb-ı ḥuluş

Yolları seddeyledi tārīk-i ḥubb u māsivā
Kıl gönül burcunda ṭālī' mihr-i per-tāb-ı ḥulūş

Şehr-i dilde eyleme ṭıfl-ı derūnı der-be-der
Bād-ı leylü'l-ḥāyırın feth ile ebvāb-ı ḥulūş

Luṭfuñ ile vir baña miftāḥ-ı ism-i a' zamuñ
Bu dil-i vīrānede idüp gevher-yāb-ı ḥulūş

Pençe-i aḡyārdan kırtar girībān-ı dili
Sırrıyī kııl dā'imā hem-bezm-i aşḥāb-ı ḥulūş

İLĀHĪ

78

Fā' ilātün Mefā' ilün Fā' ilün
(Fā' lün)

Yā İlāhī be-ḥaḳḳ-ı sırr-ı ḥavāş
Gönlümüz māsivādan eyle ḥalāş

Ġam-ı aḡyārdan bizi kırtar
Dergehüñdür 'ibāda cāy-ı menāş

Nūr-ı tevḥīdle münevvir idüp
Dile ḳazf eyle sırr-ı ḥāşu'l-ḥāş

Reh-i Ḥaḳdan ayırma ḳullaruñı
Çü yed-i ḳudretüñde cümle nevāş

Sırrıyî t̄ā' ata muvaffak kııl
Çü saña bende hep muṭî' le ' aṣ

İLĀHĪ

79

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Yā ilāhī māsivādan vir bize cāy-ı menāṣ
Sırr-ı tevḥīdünle bula tā gönül ' amden ḥalāṣ

Zulmet-i aḡyārı nūr-ı kurb ile kııl muẓmaḥıll
Tā bula dil sırr-ı ' ilm-i ḥikmetünnden iḥtiṣāṣ

Külḥan-ı firḳatde yā Rab ṣabra t̄ākat ḳalmanı
Ārzu-yı vaṣılla ḳalbüm eridi çün raṣāṣ

Nefsimün emmāresi dil cem' ini farḳ eyledi
Cem' -i cum' -u sırr-ı zātün kııl baña vaṣf-ı menāṣ

Küntü kenzen sırrına irgür bu Sırrı bendeñi
Lī-ma' allāh sırrı ile irdi ol remze ḥāṣ

ḲĀFĪYE-İ DĀD İLĀHĪ

80

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Vaḥdet-i zātünı bilmekdür bu ülfetden ḡarāz
' İlm-i sırr-ı ḥarfı bilmekdür çü ḥikmetden ḡarāz

Yâ ‘ibādî fetteķüniden ta‘arrufdur murād
Sırr-ı zāta mażhar itmekdür bu şan‘atdan ğaraż

Da‘vet itmekde ‘ibādı evliyā tā haşre dek
Sırr-ı tevĥīdi tıyurmaķdur bu da‘vetden ğaraż

Gerçi remz ider idi deryā ‘aṭā-yı fażlüne
Yedi esmādur ki ebvāb-ı haķīķatdan ğaraż

Māsivā bendünden āzād it ilāhī Sırrıyı
Rāh-ı tevĥīd içre oldur çünkim ‘iffetden ğaraż

İLĀHĪ

81

Mef‘ülü Fā‘ilätü Mefā‘ilü Fā‘ilün

Remi-sihāmdan hedef-i kāmđür ğaraż
Meydān-ı ‘aşķa baş ķomadan nāmdur ğaraż

Rāh-ı muĥabbet içre olan cüst u cüydān
Neyl-i cemāl-i rüy-ı dil-ārāmdur ğaraż

Yâ Rab bu sa‘yi küşişümüz zāyi‘ itme kim
Ol bezm-i ĥāşdan kerem-i ‘āmdur ğaraż

Dil-teşnegān bādiye-i hecr olanlara
Mey-nābe cām-ı sākī-yi gül-fāmdur ğaraż

‘Uşşākun ile Sırrıyi maqşūda vāşıl it
Çün feth-i bāb-ı cūddan ikrāmdur ğaraż

İLĀHĪ

82

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Çün bu halkı halkdan yā Rabb ‘irfāndur ğaraż
Pes muhabbetden dil-i ‘uşşāka ol şāndur ğaraż

Nūr-ı çeşm ol gözleri pür h̄āb olan ğāfillere
Çün tabībe şıh̄hat-ı cān-ı marizāndur ğaraż

Cism u cān-ı bendegān ğāyet nizār-ı hecrdür
Mürde giden dārevī feyz-i tabībāndur ğaraż

Nūr-ı tevḥīdüñle pür-nūr it dil-i ‘uşşākuñı
Ṭāleb-i temkīne yā Rab sırr-ı iḳāndur ğaraż

Hādişe mümkin degül idrāk-ı zātüñ ey Qādīm
Şāhid ü meşhūdsun Sırrıya bürhāndur ğaraż

ḲĀFİYE-İ ṬĀ İLĀHĪ

83

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Ehl-i tevḥīd iseñ it yoluñda dā’im ihtiyāt
Şoñunu fikr idenüñ bulmaz maqāmı inḥitāt

‘ Uzlet ile mäsivâdan bulmaq isterseñ halâş
Râh-ı Hâkda düzd-ı ağıyâr ile olmaz ihtilât

Bez̄l-i cāniyle gice gündüz hū Allāh diyene
Zīr-i pāy-ı ehl-i Hâkqa yüzüñi eyle bisât

Ehl-i fazlūñ kadrini ehl-i fazīletdür bilen
Ehl-i ‘ irfān ile cāhil itmez ašlā irtibât

Sırriyā genc-i kânā‘ at mülkine mālîk olan
Kānde varsa sükkeriden bula envā‘ -ı sımāt

İLĀHĪ

84

Mef‘ ūlū Fā‘ ilātū Mefā‘ ilū Fā‘ ilün

Yā men de‘ a‘l-‘ abīde ila menheci‘ş-şırāt
Fīnā muhītu cūdike bi‘l-birri kād aḥāt

Urdı cuyūş-ı nefis u hevā yolumuz şehā
Fırşat müyesser eyle dile kim budurur bāt

Ey kudret ıssı niçe kuluñ nefse mübtelā
Taḥşīşe mazhar oldı niçe tıfl-ı taķımāt

Kıl ‘ aşık-ı nazāruña tevfiķüñi refiķ
K’itsün muḥabbetüñle dil-i zārum irtibāt

Mihr-i rızāna maṭla‘ idüp Sırrı gön̄lünü
Luṭf eyle ey Ḳarīb ki odur ḳurbuña menāt

ḲĀFIYE-İ ZĀ İLĀHĪ

85

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Ne ser-i ehl-i dil ola faḳr u fenādan maḥzūz
Bī-dilān dünyada hep zevḳ u şafādan maḥzūz

Ehl-i dil bahş-i ‘ulūm idene dir lā-edrī
Ehl-i zāhir ḳamu eṭvār-ı riyādan maḥzūz

Çāh-ı cāh içre düşüp māl aramaḳda ‘ulemā
Sulehā ‘iffet ile evc-i ‘alādan maḥzūz

Sa‘ yi kūşışde fütādeyi arar ehl-i zāhir
Ehl-i taḳvā olan az ‘ilm u taḳādan maḥzūz

Fuḳarā ḳāni‘ olur ḳısmete ḥabbeyse de ger
Küberā çoğ ise de mālı nemādan maḥzūz

Faḥr-ı ‘ālem buyurur aç gözi topraḳ toyurur
Ḳabre varınca olar ḥırş-ı menādan maḥzūz

Kā’s-i ye’s içmekle faḳr eri hep ‘ālemden
Sırrı anlar ḥakka teslīm u rızādan maḥzūz

Mef' ūlū Mefā' īlūn Mef' ūlū Mefā' īlūn

Emmāre zecrūnden yok fāide ṭavr-ı vā' iz
Hāşıl ola kendünden tā kendüye bir vā' iz

Tevhīd-i Hāḫḫı ders it boş ṭurma şaḫm ey dil
Sırrına irişünce ol saña olur vā' iz

Bir hālete ir kim tā Hāḫ ola ḫamu işler
Bāṭıl dili lāl olsa bil Hāḫ dilidür vā' iz

‘İlm u ‘amel-i maḫbūl Hāḫḫı bilüp işlemek
Kürside ne çok söyler ṭurmaz dilidür vā' iz

Ol dem ki sivādan hep pāk ola dilūn Sırrı
Bil kürsī-yi dil üzre ‘ilm-i Hāḫ oḫur vā' iz

ḲĀFIYE-İ ‘AYN İLĀHĪ

Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilūn

‘Arş ṭavvāfindan āgāh iseñ idüp ittībā
Hāḫa-i tevḫīde gir ḫıl ol melāyikle semā'

Ger bu hāle mazḫar olayum dir iseñ evvelā
Ḳıl aḫibbā vu tebār u ehl u evlāda vedā'

Māsivādan çek elüñ mülküñ u mālüñ almasıñ

Olasıñ tā bārdan āzāde nefis üzre şecā

aleb-i albüñi vir şeyhe değışsün ālībun

alb-i pāk ile saña mümkün ola tā intifa

utmasañ bu sözlerüñ ba' zıñ tekāsül eyleyüp

Bī-fütūh olup reh-i Hāda çekersün çok şudā

Bunlara itseñ ri' āyet tiz zamāñ içre olur

Māverā-yı 'arşā dek esrāra itmek ittilā

Şeyhe teslimüñ ne deñlü çoğ ise a' lādurur

Sırriyā tiz günde almaz Hāla ortada nizā

ĀFIYE-İ ĞAYN İLĀHĪ

88

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

İster iseñ cism u cānuñ feyz-i Hāla ola şağ

İlerü gel hava-i rahmāniden olma ırāğ

Zulmet-i cürm u günahdan ıkmağ isterseñ eger

Nūr-ı tevid ile beyt-i albüñe gel yağ çerāğ

Cānuñ ile rāğibisüñ vuşla-ı dildāre ger

Ahker-i tevidle yağ sineñe dağ üzre dağ

Yāra cān minnet degüldür zāğ-ı nefsi ahr idüp
Beftere ılma gibi olmaz ikār yāra a

oma albüñde hevā-yı ayrı ey Hā ālibi
ayrden pāk it ki alb-i pākdur yāra ura

em-i albüñ rüen itsün tütüyā-yı ma rifet
Nür-ı hikmetle görüp yāarı ola da üsti bā

Böyle iden Sırriyā her uadan āzād olur
Vadet-i zāta irer almaz aña yaın ırā

İLĀHĪ MÜSEDDES

89

Fā ilātün Fā ilātün Fā ilātün Fā ilün

Gel beru ey ālib-i Hā māsivādan bul ferā
eye teslim ol amu ayārdan olup ırā
Bāz-ı udsiyle u olma cife-i dūnyāya zā
Mür-i lāhūt saña bā-ı behit ola ura
İsteriseñ cism ü cānüñ feyz-i Hāla o(la) sā
İleru gel avta-i rahmāniden olma ırā

āhid-i ma nāya ūfī āı-ı rüsvā iseñ
Bama na-ı ūrete ervāla hemtā iseñ
Rabet itme dūnyaya ger ālib-i urā iseñ
Dūnya vü urādan el ek rāib-i mevlā iseñ
Zulmet-i cürm ü günahdan ıkmaa eydā iseñ
Nür-ı tevid ile beyt-i albüñe gel ya erā

Uyma hergiz mekr-i keyd-i h̄ile-i mekkāreye
Bulmağ isterseñ zafer dervîş eger emmāreye
Cevr-i yāra şabr lāzım ‘āşık-ı bî-çāreye
Kūy-ı cānāndur hemān maqşad-ı dil āvāreye
Rağib-i ez cān iseñ ger vuşlat-ı dildāreye
Aḥker-i tevḥīd ile yaq sineñe dağ üzre dağ

Ṭālib-i dīdāra pes ḥuld-i cinān bir şey degül
Yāra varan ‘āşıkā hep ins ü cān bir şey degül
Ehl-i sırra hep zemīn u āsumān bir şey degül
Sırr-ı sırra varana kerrūbiyān bir şey degül
Vuşlat-ı cānāne için bezl-i cān bir şey degül
Nefsi qahr itmek gibi olmaz şikār yāra ağ

Vuşlat-ı Ḥaḳ ise dervîşüñ dilinde maṭlabı
Ḥaḳ rızāsınüñ gerek cānyıla ola rāğibi
İrd’irenler Ḥaḳқа cān virmek ile aḡlebi
Rāğib-i tecrīd olur cānā bu deyrüñ rāhibi
Ḳoma ḳalbünde hevā-yı ḡayrı ey Ḥaḳ ṭālibi
Ḡayrden pāk it ki ḳalb-i pākdur yāra ṭurağ

Bulunur rāh-ı ḥaḳīḳatle fezā-yı ma‘ rifet
Hem fenā bulmaḳladur Ḥaḳda ricā-yı ma‘ rifet
Cismden ‘ārī olanuñdur ‘ulā-yı ma‘ rifet
Ger dilerseñ ola dil ‘ālem-nümā-yı ma‘ rifet
Çeşm-i ḳalbüñ rüşen itsün tūtiyā-yı ma‘ rifet
Nūr-ı ḥikmetle görüp yārı ola ṭağ üsti bāğ

Cevr-i aġyārı çeken yār ile birgün Őād olur
‘ ĀŐıķ-ı dīdār ise dil Şabr aña mu‘ tād olur
Ger beķā isterse Ĥaķla yaķılup berbād olur
NuŐumı diñlerse hep bu yolda bir ũstād olur
Böyle iden Sırriyā her ġuŐŐadan āzād olur
Vaħdet-i zāta irer ķalmaz aña yaķın ırāġ

ĶĀFIYE-İ FĀ İLĀHĪ

90

Mef‘ ũlũ Mefā‘ ĩlũ Mefā‘ ĩlũ Fe‘ ũlũn

Ey Őũfĩ ġöñũl āyinesin Őıdķla it Őāf
Envār-ı muħabbetle yuyup ķıl añı Őeffāf

Dil naķdını nār-ı ġam-ı cānān ile ķāl it
Şöyle añı pāk it ki ola rāyic-i Őarrāf

Bāzār bütān ũn ķurulur vaķt-i Őeħerde
Ol naķdle bāzāra Őeħer eylegil eŐrāf

Var mı beni ister diyũ ol luķf-ı ĥiķābı
ĢuŐ eyle dilā yārdan ol mazħar-ı elķāfi

Tevħīd-i ĥaķīķi budur ey Sırrı ki aŐlā
Ne zāt ķala sende ne ef āl ne evŐāf

İLĀHĪ

91

Mef' ūlü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ūlün

Cevr-i feleke şabr idüp ol pey-rev-i eslāf
Hep şabrla irişdi Hāḡḡa zümre-i eşrāf

Aḡvāl ile ef' ālde ol sākin ü şāmit
Hem ekl ile şürbün̄de daḡi eyleme isrāf

Perhiz-i riyāzetle içeñ pāk ide gör kim
Āyine-i dil nūr-ı Hāḡḡla ola şeffāf

Tevḡid ile ḡıl bāḡnün̄i cümle münevver
Envār-ı tecellī ile tā Hāḡ ide is' āf

Bu resme reh-i ' aşḡda ger sālīk olursañ
Peyveste ola Sirri Hūdādan saña elḡāf

ḲĀFĪYE-İ ḲĀF İLĀHĪ

92

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Şöyle ḡıl şıdḡ-ı riyāzet ḡāḡatuñ tā ola ḡāḡ
Şöyle zıkr it kim ḡırılısun belde ' azmuñdan niḡāḡ

Vaḡdetün̄de dā'imā ihlāş-ı tevḡide çalış
Ḳalmaya tā ḡalbün̄ içre reng-i eşrāk u nifāk

Dilden istiğfârı kesme hem vuzûyı dâ'im it
Düşmeni çok bu yoluñ saña gerekmez mi yarāk

Hem-^ç inân-ı ihtiyârüñ şeyhe teslîm eylegil
^ç Aşk yolunda beğâyet şeyhe yakındur irāk

Cism ü cânün cümle ifnâ eyle rāh-ı ^ç aşkda
Vuşlat-ı cānāna Sırrı varsa sende iştiyāk

İLĀHĪ ŞABĀ

93

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Ehl-i tevḥîdüñ yüzünde görünür envār-ı Hāk
Kalbidür zirā dem-ā-dem maṭla^ç -ı esrār-ı Hāk

Kıble-gāhı şemme vechu'llāh olan ^ç aşıkların
Çeşm-i Hāk bînâlarına görünür didār-ı Hāk

Cem^ç u tefrîk ehline olur şifâtı ^ç ayn-ı zāt
Her birisi çün anuñ āyine-i āsar-ı Hāk

Ma^ç rifet bir perdedür tevḥîd-i zāt erbâbına
Lî-ma^ç allāh ile ref^ç ider anı ahrār-ı Hāk

Küntü kenzen sırrına vākıf olaldan Sırriyā
Ma^ç rifet mir'âtı olmışdur saña ezkār-ı Hāk

İLĀHĪ

94

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Terk-i māl idüp ledünni' ilmini iden sebağ
Kādiri gibi bu yolda olur ol maḥbūb-ı Hāğ

Nāz ider āb-ı ḥayāta tā ebed ihyā olur
İsm-i tevḥīdi idenler nefsine sedd-i ramağ

Nağş-ı zāhirle ḳanā' at itme gel tavus gibi
Ġayre bakma mülk-i tende Şāni' üñ şun'ına bağ

Hep irenler ism-i tevḥīd ile irdi menzile
Sen de iḳdām it bu yolda olusun luḡfa eḡağ

Düşme ḳayd-ı şāna Sırrı ḳadruñ añlar ehl-i derd
ĠĀḳil iseñ setr-i ḡāl it nāmuñı Mecnūna dağ

ḲĀFİYE-İ KĀF BESTE-NİĠĀR

95

7'li Hece

Derd-i ḡama boyanduñ
N'olduñ a ḡöñül n'olduñ
ĠAşğ āteşine yanduñ
N'olduñ a ḡöñül n'olduñ

Haḡ adını yād eyle
Feryād ile dād eyle
Cān-ı dili şād eyle
N'olduñ a gönül n'olduñ

Cānumla tenüm yaḡduñ
Dil hānesini yıḡduñ
Zārum ile toyurduñ
N'olduñ a gönül n'olduñ

Bu şevḡ-i muḡibbāne
Ḳıldı beni dīvāne
Gel meclis-i cānāne
N'olduñ a gönül n'olduñ

Bir yerde firāruñ yoḡ
Bir dār u diyāruñ yoḡ
Bir kimseden 'āruñ yoḡ
N'olduñ a gönül n'olduñ

Sırrıyı nizār itdün
Sırrını aña yār itdün
Bī-şabr u ḡarār itdün
N'olduñ a gönül n'olduñ

96

7'li Hece

‘Aşq âteşine düşdüñ
Yandüñ a gönül yandüñ
Derd ile kebâb olduñ
Yandüñ a gönül yandüñ

Eyzan

‘Aşq gülşenini gördüñ
Gülleri görüp coşduñ
Bülbülleri zâr itdüñ

Eyzan

Ƙıl fikrünüñ sübhâni
Hem zikrünüñ Ƙur’âni
Rûhuñ ola sulţâni

Eyzan

Cismüñ Ƙatı Ƙahr itdüñ
Zevķinden anı kesdüñ
Merĝübun unutturduñ

Bu Sırriyi zâr eyle

Git ‘aşq iline bile
Çün nâr-ı muħabbetle
Yandüñ a gönül yandüñ

97

7'li Hece

Hāl ehline düş olduñ
Güldüñ a gönül güldüñ
‘Ummān oluben taşduñ
Güldüñ a gönül güldüñ

Eyzan

Şebnem güle çün düşdi
‘Aşkuñ tolusun içdi
Rūh aşlına irişdi

Eyzan

Hayr ile şerri bildüñ
Bed hūylarun unutduñ
Hulq-ı hūsne irdüñ

Eyzan

Nefs arzūsuñ unutduñ
Men ‘aref sırrın bildüñ
Görüp Haqqı Haq didüñ

Eyzan

Çan ağlayı ağlayı
Bulduk rāh-ı Mevlāyı
Hem ‘arş-ı mu‘allāyı

Ey Sirri ‘ aşkı bulduñ
Ol yâr ile yâr olduñ
Baş cânı terk itdüñ
Güldüñ a gönül güldüñ

İLÂHÎ

98

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

Gerçi her bir ehl-i derdüñ derdine dermân gerek
Derd-i yâr içre olan ‘ uşşâka bezl-i cân gerek

Cân benümdür var hevâ-yı nefsüñi terk it didi
Ol hevâdan geçmege gâyet kavî insân gerek

Hubb-ı dünyâ âlüne aldanmağı görme ‘ aceb
Ol felâketden hâlâşa cezbe-yi Raḥmân gerek

İns ü cân a‘ mälüne olmuş müsâvî cezbesi
Ana da feyz-i Ḥaḥḥ ile himmet-i pîrân gerek

Rûḥa olmaz âşinâ ehl-i şehâdan olmayan
Cân u baş ile şehâya merd-i ‘ âlî-şân gerek

Ḳâlden hâle teveşşül güç anı teshîl için
Kâmile hizmet duḥûl-i silk-i dervişân gerek

Sırriyâ nâr-ı ḥasedden ḳurtuluş âsân degül
Evc-i ‘ iffetde hümâ-yı ḳudsle cevlân gerek

İLĀHĪ

99

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Tāc u tahtın terk iden bu 'ālemiñ
Şānisidür şimdi İbn-i Edhemüñ

Nākise ifşā-yı esrār eyleme
Tā ola keşf u kerāmet maḥremüñ

Ġonçe-i maḫsūda irdün zıkr eyle
Yüz şuyunu yere dökme şebnemüñ

Rehber it bir kāmilüñ dut dāmenini
Ḳalmaya rāh-ı Ḥudāda mübhemüñ

Raġbet itme ḥalḳa Sırrı merd iseñ
Evliyā ervāḫı olsun hem-demüñ

ḲĀFĪYE-İ LĀM İLĀHĪ

100

8'li Hece

Ey ḫālib-i Allāh olan
Tevḫīde gel tevḫīde gel
Ve'y rāġib-i dergāh olan
Tevḫīde gel tevḫīde gel

Eyżan

Bağrı yanık ‘āşık iseñ
Yoluñda hem şādık iseñ
Hāl ehli uyanık iseñ

Eyżan

İçdüñse ger cām-ı elest
Olduñsa o neş’eyle mest
Gel ‘aşkla ol mey-i perest

Eyżan

Şuğl eyle Hāḡḡuñ zıkrüni
Dā’im idüp hem fikrüni
Derkār idüp her şükrüni

Eyżan

Olmağ dilerseñ ehl-i Hāḡ
Ḳur’āndan alıgör sebağ
Kim fezkurünī didi Hāḡ

Atılmadan tır-i ecel

Teng olmadın başa maḡal
Sırrıyle Allāh hū di gel
Tevḡide gel tevḡide gel

101

Müstef' ilātün Müstef' ilātün

Ey gülşen-i hüsne ruḥları gül
Ve'y 'āşık-ı zārūñ oldu bülbül

Çün gördi bahā-i ḥüsn-i rūyuñ
Düşdi kızarup ḥacālete gül

Mihr-i dü-ruḥuñ celāli ile
Düşdi şıķılınca jāle ber-gül

Dağ itdi dilin lebüñle lāle
Ḥayretle saçın dağıtdı sünbül

Mestāne-i çeşmüñ oldu nergis
Dūd-ı dil olup kebūd-ı sünbül

Āteşlere yandı 'ūd u 'anber
Bir nefḥa virüp o zülf-i kākül

Ey kaşı hilāl-i 'īd-i 'izzet
Zülfi şeb-i ḳadir cān ile dil

Ve'y alnı meh-i bahā cemālūñ
Ḥürşīd-i su'ūd-ı cüz'üle kül

Ey revnağ-ı hüsni her dü-âlem
Yoluñda fedâ bu cânla dil

Hüsniñle münevver olalı kevn
Pervâne-i şem'-i ruħlaruñ dil

Meyhâne-i aşka düşdi uşşâk
Olunca ruħ u lebün gül ü mül

Luğf eyle bu ümmet-i za'ife
Luğfuñda kamuyı bir avuç kül

Qıl feyzüñe cümlesini mazhar
Hep eyle şefâ'atunla hoş-dil

Sırrıyı reh-i muħabbetünde
Qıl kâmil-i hâl ey Mükemmil

İLÂHÎ

102

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

Allâhı añup döne döne hû diyelüm gel
Aşka uyalum cümleye yâ hû diyelüm gel

Halvetüñe tevhidün anup ıtr-ı şabânın
Ol nefha-i cân-baħşına şebbü diyelüm gel

Tā niçeye dek vaḥṣet-i tārīk-i tabī' at
Ünsiyet-i tevḥīd ile hū hū diyelüm gel

Tevḥīd ile şāfī kılalum ḳalbi kederden
Zıkr ile mühezzeb dile hoş-hū diyelüm gel

Sırrıyle olup meykede-i ' aşḳda sermest
Allāhı añup döne döne hū diyelüm gel

NEFḤATU ḲURBİ'L-ÜNS VE NEB' ATİ ' AYNÜ'L-ḲUDS

103

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Olmaḳ isterseñ eger maḳbūl-ı Ḥayy-ı lā-yezāl
Dā'imā olsun dilünde zıkr-i pāk-i Zü'l-celāl

Ġül-i nefse virme fırsat ur başın her rüz şeb
Darb-ı tevḥīd ile tā ḳalmaya zevḳün i' tiyāl

Ḳalbün içre māsivā jenginden ašlā ḳoma reng
Tā bulasın ol melāḥat şāhına luḫf-ı vişāl

Ḥamdüli 'llāh biñ yüz on üç pencüm-ı mäh-ı receb
Şubḥ-ı şādıḳ açılup ḳalmadı göñlümde melāl

Ṭutdı bātın ' alemin nūr-ı Muḥammed ser-te-ser
Ḥil' at-i teşrifi ile zāhirüm buldı kemāl

Eyledi ihsân baña menşūr-ı hūkm u hikmeti
Dest-i pākünden şunup cām-ı revān-bağş-ı zülāl

Sırr-ı cāmi‘ olsa ‘ aşık Sırrı pes olmaz ‘ aceb
Şimdi ‘ uşşāk içredür destūr-ı marziyyü’l-hişāl

NİYĀZ-NĀME-İ BER-CENĀB-I RŪĤĀNİYYET-İ ŐEYĤ ‘ ĀBDUL-ĶĀDİR
KUDİSSE SIRRAHU’L-AZİZ

104

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ulün

Gürūh-ı bī-nevā-yı ehl-i fakruz
Bize ey kutb-ı Rabbānī meded kı1

Muķīm-i ĥānķāh-ı ehl-i zikrüz
Bize ey kutb-ı Rabbānī meded kı1

Sivā efkārı eyle ey kerem-kār
Alınmaz lezzet-i evrād u ezķār

Ne ķadar olduķsa bed-fi‘ āl ü bed-kār
Bize ey kutb-ı Rabbānī meded kı1

Yolumuzdan idüp aġyārı eb‘ ād
Sulūk-ı rāh-ı ‘ aşķa eyle irşād

Dili maķşūda vuşlatla kı1 es‘ ād
Bize ey kutb-ı Rabbānī meded kı1

Hebā kıldı dili bu ʔul-i āmāl
Bizi kıldı rızā-yı Hāḫdan işgāl

İrişmezdin henüz ol peyk-i ācāl
Bize ey ʔutb-ı Rabbānī meded ʔıl

Yaḫup ʕ uşşāḫı şevḫ-i nār-ı dīdār
Dili ḫākister itdi cānı bīmār

Kerem ʔıl luḫfuñ ile eyle tīmār
Bize ey ʔutb-ı Rabbānī meded ʔıl

Cemīʕ-ı dervīşān yoluñda şādıḫ
Ne var hep olsalar iḫsāna lāyıḫ

Ḳamunuñ kemteri Sırrı-yı ʕ āşıḫ
Bize ey ʔutb-ı Rabbānī meded ʔıl

İLĀHĪ

105

Fāʕ ilātün Fāʕ ilātün Fāʕ ilātün Fāʕ ilün

Ḳurtulup emmāreden Sırrıyle seyrān eylegil
Varadur levvāmeye ilhāma cevlān eylegil

Muḫmaʕin it nefsuñi aḫvāl-i taḫdīre müdām
Eyleyüp rāzı ḫazāya şükrin iʕ lān eylegil

Öyle olsa nefs-i marziyye olup her hâlde
Şafveti ehl-i kemâl olmağa mizân eylegil

Eylegil ref -1 hucub kaç -1 menâzil eyleyüp
Ma' rifetden gir ricâlu'llâha devrân eylegil

Sıriyâ vâşıl olup ol dem haqîkat sırrına
Hep mezâhirde cemâlu'llâhı seyrân eylegil

İLÂHÎ

106

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Zâhirem hem bâtınem zikrûñle pür-nür eylegil
Dâ'imâ yâ Rab beni luţfuñla mesrûr eylegil

Râh-ı Hağdan dūr-ı mehcûr eyleme bir dem beni
Mâsivâ-ğubbin dilümden dūr u mehcûr eylegil

Kendümi kıldüm hebâ evkâtümi tazyî' idüp
İ' tirâfumla beni yâ Rab me'cûr eylegil

Çatremi 'ummâna şaldum ben tariğ-i 'aşğla
Bağ u hiddetde beni ğavvâş u mağmûr eylegil

Çâr 'anaşırdan mürekkebe cismümi vîrân idüp
Rûğumı tecridle yâ Rabb ma' mûr eylegil

İrci'î hem fed hülî sırrıyla 'âşık Sırriyi
Nür-1 evvel hürmetiyçün ser-te-ser nür eylegil

İLÂHÎ

107

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

'Acül olma Hudānuñ luḫfi çokdur
Göñül şabr eyle şabr eyle şabūr ol

Bilürsen kâ'ināta buḫli yoḫdur
Göñül şabr eyle şabr eyle şabūr ol

Nihāyet yoḫ egerçi āh u zāre
Ḳarāruñ yoḫ gönül saña ne çāre

Murāduñ vuşlat ise vaşl-1 yāre
Göñül şabr eyle şabr eyle şabūr ol

Sulūk ehli çeker elbet cefāyı
Bulunca Ḥaḫ yolunda reh-nümāyı

Bulanlar böyle buldılar Hudāyı
Göñül şabr eyle şabr eyle şabūr ol

Niçe demdür bu yolda eylerem āh
Dem-i āḫirde itme beni güm-rāh

Ḳabūl ider du‘ānı Sırrı Allāh
Göñül şabr eyle şabr eyle şabūr ol

İLĀHĪ

108

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Merhem-i cān vuşlat-ı cānānı bil
Ḳurb-ı cānān zıkrle devrānı bil

Ḳahr içinde luḡf eger dirseñ nedir
Derd-i yārı ‘āşıkuñ dermānı bil

Nār-ı ḳahrı feyz-i gülzār itmege
inḳıyād-ı tāmmla iḳānı bil

Şefḳat-ı dildāre mūcib her zamān
Çeşm-i giryān u dil-i nalānı bil

Reh-nümā isterseñ Allāh yoluna
Zihni pāk it mantıḳ-ı pīrānı bil

Mazhar-ı sırr-ı Ḳaḳ olmaḳsa murād
Şeyhüñi gencine-i sübhānı bil

Nūr-ı Ḳaḳḳı göreyim dirseñ yaḳın
Sırrıyā ol kāmil insānı bil

109

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

‘ Āşık iseñ nār-ı ‘ aşka yana gel
Şādık iseñ cān virüp cānāna gel

Girmek isterseñ haqīkat yoluna
Māsivādan el çeküp merdāne gel

Resm şüretinden geçüp ma' nāyı bil
Tālib-i Haqsañ der-i pīrāna gel

Bil şerī' atde haqīkat remzini
Var haqīkat sırrına ‘ irfāna gel

Nūr-ı hikmet qalbūne tolsun senüñ
Sırr ile şun' -ı¹⁸⁰ haqqı seyrāna gel

Sırr-ı vaḥdetden ḥaber-dār olmağa
Sırrıyā ol baḥr-ı bī-pāyāna gel

110

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ulün

Ne sırdur qahr u luḫfi bil şekūr ol
Göñül şabr eyle şabr eyle şabūr ol

¹⁸⁰ Metinde “şun'” Vr'de “tun'” şeklinde.

Bilüp yesrīn ʿusrī pür-sürür ol
Göñül şabr eyle şabr eyle şabūr ol

Nedir bil kabzla baştün rusūmın
Haqquñ ihşā kı l esmāsı nücūmuñ

Dü-engüşt-i Haq içre kalb-i mü'min
Göñül şabr eyle şabr eyle şabūr ol

Necāta işbirū remz itdi dānā
Anı şükrānla kayd eyle cānā

Mezīde maẓhar olursan hemānā
Göñül şabr eyle şabr eyle şabūr ol

Qazā emrine rāzī ol müdāmī
Teşebbüt eyle bil noqşānı tāmı

Cüzʿ idür miḥnetüñ hergiz temāmı
Göñül şabr eyle şabr eyle şabūr ol

İriş bir pīre vü bul rāh-ı Haqqı
Çalış fehm itmege esrār-ı nuṭkı

Eñ evvel ḥāşıl it ihlāş-ı şıdķı
Göñül şabr eyle şabr eyle şabūr ol

Ḥudānūñ luṭfı çok bî-ḥadd u ğāye
Velī merhūndur ref' -ı kazāya

Bu Sırrı gibi dervîş ol rızāya
Gönül şabr eyle şabr eyle şabūr ol

TERKİB-İ BEND

111

Müstef' ilātün Müstef' ilātün

I

Gel zıkr-i Ḥaḳla nālān olalum

Şevb-i sivādan 'üryān olalum

Rāh-ı rızāda pūyān olalum

'Aşḳ âteşine sūzān olalum

Vaşl-ı ḥabībe cūyān olalum

Derdiyle dā'im giryān olalum

Evşāfi ile ḥayrān olalum

Dīk-i ğamında büryān olalum

Feyz-i Ḥudāya şāyān olalum

Envār-ı Ḥaḳla tābān olalum

Gel cilve-ġāh-ı zıkr-i Ḥaḳ içre

Zıkr idüp Allāh gel hū diyelüm

II

Her işde gözle semt-i rızâyı
İdüp şiyānet emr-i Hudâyı

Ten-perver olma terk it hevâyı
Kesme dilüñden zıkr u şenâyı

Pāk it dilüñ bil hüsn-ı edâyı
Kendüñden evlā gör evliyâyı

Nazzāruñ eyle hep aşfiyâyı
Merdān-ı Haqquñ ol hāk-pâyı

Hiżmetle buldı bulan Hudâyı
Zilletle buldı evc-i ‘ulâyı

Gel cilve-gāh-ı zıkr-i Haq içre
Devr idüp Allāh gel hū diyelüm

III

Tārik-i tende gel kıoma hānūñ
Evc-i ‘ulāda bul aşı u kānūñ

Ma‘ rūfi olğıl ehlü’s-semānūñ
Maqbūlı ol hep kerrūbiyānūñ

Maḥbūbı olğıl Rabbü’s-semānūñ
Ṭavāfi olğıl ‘arşı ‘ulānūñ

Maḥdūmı olgıl ḥūr-i cinānūñ
Maḡbūṭı olgıl hep ins ü cānūñ

Ser menzili ol āzāde-gānūn
Sa‘y it kemāle bul ‘izz u şānūñ

Gel cilve-gāh-ı zıkr-i Ḥaḡ içre
Devr idüp Allāh gel hū diyelüm

IV

Eyle ri‘āyet geçmiş ‘ahūde
Ser-ber zemīn ol dā’im sūcūda

Ezkār-ı Ḥaḡla ir fażl u cūda
Şāyet iresin bir gün şuhūda

Çeşm-i başiret olup küşūda
Ola ḡaḡāyık cümle numūda

Ḳıl pīr-i ‘aşḡa ḡalbūñ rubūda
Teslīm idüp uy uyma ‘anūda

Sırrıyle her dem gir bezm-i cūda
Bunda melāyik gelür şuhūda

Gel cilve-gāh-ı zıkr-i Ḥaḡ içre
Devr idüp Allāh gel hū diyelüm

ḲĀFİYE-İ MİM

İŞTİYĀK-NĀME BE-KA‘ BETU‘LLĀH VE BE-RAVZA-İ PĀK-I RESŪLU‘LLĀH
ŞAL-ALLĀH U TE‘ ĀLA ‘ ĀLEYHİ VE SELLEM

112

Mef‘ülü Mefā‘ ilü Mefā‘ ilü Fe‘ ülün

Biñ şevkle Yeşrib tūrına yüzümi sürsem
Baḥḥâ taşına ḥasret ile başımı kıoysam

Sa‘ yla ḥavāf iderek ol beyt-i şerīfi
Lebbeyk u sa‘ deyk diyü na‘ rezen olsam

Her şavḥda ḥursam ḥacerü’l-es‘ ada karşı
Bu rüy-ı siyāhumla anı müstelim olsam

Şevḳ-ı ruḥ-ı dildarıyla seyl eyleyüp eşküm
Sakḳâyı şaḥn-ı ḥarem-i muḥterem itsem

Dil ḥūr-ı tecellî olup envār-ı cemāle
Ol feyzle envārınüñ esrārına irsem

‘ Uşşāḳla ‘ azm eyleyüp ol ravza-i pāke
Dīdār-ı ḥabīb ḥaḳḳı nūr-ı başar itsem

Ey şāfi‘ -i ümmet n’ola ‘ aşıḳların ile
Bezm-i kerem-i luḥf-ı kerīmāneñe girsem

Yoğ luřfuña gāyet n'ola ey Ekrem-i 'ālem
'Āşıkıların ālāyına ben dağı dizilsem

Luřf eyle ki Sırrı řatı mařcūb-ı kühendür
Ağlayu gidüp n'ola efendüm güle gelsem

İLĀHĪ

113

Müstef' ilün Fe'ülün

Eyvah dil-i müteyyim
'Aşğ ile oldu hem-dem
Olup hazin-i pür-gam
Şād olamadı bir dem

Hüsn-i cemāl-i cānān
Şeydāsı olalı cān
Derbend-i kayd-ı hicrān
Hiç olamadı hoş-dem

Dil lezzet-i emelden
Şirin dimāğ olaldan
Zehr oldu aña baldan
Ahlā elezz u eş'am

Ey hasret-i muhibbān
Ve'y revnağ-ı ĥabībān
Mağv oldu cismle cān
Olup hevāya hem-dem

Luṭf eyle kı́l tecellî
Virüp dile tesellî
İtsün birüz temellî
Ey ḥüsn-i zātı etmem

Şeydā bu cān memāta
Maḥv eyle nūr-ı zāta
Mazhar kı́lup ḥayāta
Ey Ḥālîk-ı dü-‘ âlem

Cānā bu Sırrı-yi zār
‘Aşkuñla kı́tā ḡam-ḥ̄ār
Derdine eyle tīmār
Ey cümle ḥalkā erḥam

İLĀHĪ NEVĀ

114

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Ehl-i derdüñ rüşdle derdine dermān olmışam
Sālik-i bî-beḥre-i ‘irfāna ‘irfān olmışam

‘İzzet-i dārına ṭālibseñ ṭarîk-i Ḥaḳḳa gel
K’ol ḥaḳîḳat virdine şimdi gülistān olmışam

Silk-i Ḥaḳda muntazam bir gevherem ey bî-başar
Lîkin ammā külḥan-ı zāhirde pinhān olmışam

Gevherüñ qadrin bilen ref'ider anı hâkden
Anuñ içün câhil-i nādâna hârmân olmışam

Bir ulu mihmân-serâyem râh-ı haqda gerçi ben
Kimine meydân kimine bend-i zindân olmışam

Kimi bilür kimi bilmez hâlin 'âşık Sırrinüñ
Bende anuñ gibi şöyle özge bir cân olmışam

İLÂHÎ

115

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Resm-i şüretden mücerred 'âlem-i ma' nâ benem
Vâdi-yi eyemde Sînâ sırrına dâ nâ benem

Mâsivâdan el çeküp varı yoğ itdüm yoğı var
Şimdi kâf-ı hûda cevlân eylerem 'anqâ benem

Sırr-ı 'Abdu'l-ğâdirî qadrine irdüm bu gice
Tâc-ı taht-ı mülk-i 'irfâna bugün Dârâ benem

Öpsem ol ey zâhid urma ma' rifetden dem bugün
Gülşen-i 'ilm-i ledünde bülbül-i gūyâ benem

'İlm-i esmâ sırrına maḥrem olaldan Sırriyâ
Mazhar-ı zât-ı şifâtem sırr-ı ev ednâ benem

İLĀHĪ HÜSEYNĪ

116

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

‘Aşkuñı vir baña yā Rab ğayrı ihsān istemem

Rāzıyem hālāt-ı ‘aşka özge bir şān istemem

Derdüñ ile derd-nāk eyle dem-ā-dem göñlümi

Baña derdüñdür devā ol derde dermān istemem

Rūşen itsün çeşmümi bir dem cemāl-i envāruñ

Köşk-i zībā kaşır u vālā hūr-ı ğılmān istemem

‘Aşkuñ ilçisi gelüp taħliye kıldı qalbümi

Geç gönül taħtına şāhā ğayrı sultān istemem

Biñ cānum da olsa bir kez yüzüñi görmekle

Cāndan a‘lā ol mübārek ‘ide qurbān istemem

Nāil-i mirqāt-ı vuşlat eyle ‘āşık Sırriyi

Yeter ol devlet baña taħt-ı Süleymān istemem

117

7'li hece

Feyz-i Hakkā irişdüm
Kālbimũn pāsın açdum
Emmāreden kurtuldum
‘Ankā oluben uçdum

Gelince cān ilünden
Koķmıř idüm gülünden
Bunda mürşid elünden
Hakkāikat cāmın içdüm

‘Aşk zevraķına bindüm
Yedi deryāyı geçdüm
‘Ālī maķāma yetdüm
İhřān-ı haķķı buldum

Varınca dost ilüne
Dostuñ güzel yüzüne
Niřār itdüm ‘ařķına
Dürr-i gevherler şaçdum

Geçdüm sufli fikründen
hevā ile hevesden
Vardum ‘ulvīye andan
Maķřüd-ı kāme yetdüm

Allāh benüm fettāhüm
Hidāyeti mişbāhüm
Tevekküli miftāhüm
Niçe maḥzenler açdum

‘ Āşık Sırrī mürşide
Düş oldu bu yollara
Bende irdüm anlara
Ḥaḳīḳat cāmın içdüm

TERKİB-İ MÜSEDDES

118

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Ey ‘ acēb ḳudret beni ḳılmıṣdur ‘ ālem āşinā
Sīnem oldu gūyiyā āyīne-i ‘ ālem-nümā
Mā-te‘ arūf ‘ āleminde ‘ aşka idüp iḳtidā
Rūḥ anuñcün dā’imā olup enīs-i āh vāh
Māil-i ḥüsn-i ezel ‘ āşıḳlar içre sāmīyem
Ḳādirīyem celvetīyem gülşenī bayrāmīyem

Rūmīyem gāhī ‘ Arab gāhī ‘ Acemde gerdişem
Gāh olur sulṭān Bedev Aḥmedle biter her işüm
Geh Ḥicāz u geh Yemen ḥākine düşer cünbişüm
Geh uyup pīr-i hevāya dönüp ayağum başum
Māil-i ḥüsn-i ezel ‘ āşıḳlar içre sāmīyem
Ḳādirīyem celvetīyem gülşenī bayrāmīyem

Gāh süryānī vü geh ‘imrānī geh ‘āqil u gāh
Leylinüñ dīvānesi olup enīs-i āh vāh
Gāh cismem geh mücerred geh gedāyem gāh şāh
Şemme vechu ‘llāhdur geh ka‘ bedür baña penāh
Māil-i hūsn-i ezel ‘āşıklar içre sāmīyem
Kādirīyem celvetīyem gülşenī bayrāmīyem

Kimi ‘āqıldür bu hālkuñ kimisi dīvānedür
Kimisi hāl āşinādur kimisi bī-gānedür
Kimisinüñ qalbi ma‘ mūr u kimi vīrānedür
Dil anı bilmez ki Sırrī tek ebed mestānedür
Māil-i hūsn-i ezel ‘āşıklar içre sāmīyem
Kādirīyem celvetīyem gülşenī bayrāmīyem

İLĀHĪ RUHĀVĪ EVFER

119

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

‘Andelīb-āsā idersem n’ola āh
Ben gül-i bāğ-ı vefāye ‘āşıkam

Ġam degüldür cānımı etsem tebāh
Rūh-ı ‘ālem Muştafāya ‘āşıkam

Oldurur iki cihānüñ mefharı
Sırr-ı a‘ zām baħr-ı cūduñ gevheri

Tâc-ı taht-ı lî-ma' allâh serveri
Şeh-suvâr-ı işîfâya 'âşıkam

Râh-ı 'aşkında n'ola olsam devân
Tâ irince aşlına rûh-ı revân

Sırri-yi 'âşıkla olsam hem-' inân
Ben Muḥammed Muştafâya 'âşıkam

İLÂHÎ

120

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Pâk idüp resm-i sivâdan enderûnum yâ Raḥîm
Kâlbümi kııl ḥubbuña mı' yâr ey Ḥayy-ı Kâdîm

Her ne deñlü çoğ ise cürmüm yine sensin Kerîm
Pür-günâhem 'âşîyem estağfiru 'llâhu'l-' aẓîm

Sensin evvel sensin âḥir sensin ol Ferd-i Eḥad
Zâhir u bâtınsın ey Vehhâb u Fettâh-ı Şamed

Müznibâna sen 'afuvsun bî-kesâne sen meded
Pür-günâhem 'âşîyem estağfiru 'llâhu'l-' aẓîm

Yâ İlâhî ḥüsn-i ḥâle ḥâlümi taḥvîl kııl
Ma' nî-yi Ḥaḳḳa serâ-pâ batınüm tebdîl kııl

Saña lâyıķ hizmete erkānümi ta' dīl kıı
Pür-günāhem 'āşīyem estağfiru 'llāhu'l-' aẓīm

Rüşd-i temkīn eyle ihsān sırr-ı a' zam haķķıçün
Nür-ı zātüñ eyle bürhān faır-ı 'ālem haķķıçün

'Abd-i hāş it Sırrıyī Ādemle hātem haķķıçün
Pür-günāhem 'āşīyem estağfiru 'llāhu'l-' aẓīm

İLĀHĪ

121

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Ol benem kim maıla' -ı iķmār-ı ism-i ' a' zamem
Zāhirā zāhir velī ma' nīde ammā mübhemem

'Allemü'l-esmādan aldum küntü kenzen sırrını
Nür-ı Vaıdetle müdām ol sırıra yār u hem-demem

Şayķal-ı zıkr ile mir'āt-ı Haķ olmışdur dilüm
Ben haķıķat gencine ħala tılsım-ı a' zamem

Māsivā mülkini genc-i Vaıdete tebdīl idüp
Faır-ı faırumdur fenā yolunda İbn-i Edhemem

'Aķl ü fikrüm hep nişār itdüm muıabbet yoluna
Luıf-ı ķahr-ı māsivādan ħamdüli 'llāh bī-gamem

Pest u bālā sırrına vāqıf olaldan Sırrıyā
Ser-te-ser sırr-ı haqqem şüretde ammā ādemem

ḲĀFİYE-İ NŪN TERKĪB-İ MŪSEDDES

122

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Fāriğem ālāyiş-i efkār-ı izz u cāhdan
Rişte-i ümmīdi kaṭ' itdüm gedā vü şāhdan
Kısmetüm ta'yīn olunmuş bir ulu dergāhdan
Māsivādan el çeküp kırtuldum āh vāhdan
Zāhir u bāṭın murādum isterem Allāhdan
Ben ledünnī sırrın aldum şemme vechu 'llāhdan

Kenz-i lā-yefnā benüm genc-i firāvānumdurur
İlm-i esmā tā ezel her derde dermānumdurur
Halka-i zikre girüp devr iden öz cānumdurur
Dā'im Āllah hū diyen cān içre cānānumdurur
Zāhir u bāṭın murādum isterem Allāhdan
Ben ledünnī sırrın aldum şemme vechu 'llāhdan

Ḳalb-i ārif küntü kenzen sırrınüñ ümmānidurur
Dürr-i güftār hükmi-āşār anuñ bürhānidurur
Her ne dirse cümle vaḫy-i mülhem-i seccānidur
Haqq mezāhirde zuhūr itmek Haqquñ ihsānidur
Zāhir u bāṭın murādum isterem Allāhdan
Ben ledünnī sırrın aldum şemme vechu 'llāhdan

Evvelâ nefsümi bildüm soñra bildüm anı ben
Men ‘aref sırrında buldum küfr ile îmânı ben
Hikmeti ol sırdan aldum neylerem Loqmânı ben
Haç kamu eşyâda zâhir neylerem bürhânı ben
Zâhir u bâtın murâdum isterem Allâhdan
Ben ledünnî sırrın aldum şemme vechu ’llâhdan

Çuṭb-ı a‘zam heykel-i nûrânî pîrümdür benüm
Her neye ‘azm eylesem ol dest-gîrümdür benüm
Sırr-ı rûhâniyeti dâ’im semîrümdür benüm
Kâdiriyem râh-ı Haçda ol müşîrümdür benüm
Zâhir u bâtın murâdum isterem Allâhdan
Ben ledünnî sırrın aldum şemme vechu ’llâhdan

Tâ ezel medhûş-ı hüsni dilber u mest-i meyem
Nâr u bād-ı âb u hâkümle anun taḥmîriyem
Ben güzeller şâhinüñ ‘uşşâkınüñ serdâriyem
Taşa çalmış şîşe-i ‘ârın o ‘âşık Sırriyem
Zâhir u bâtın murâdum isterem Allâhdan
Ben ledünnî sırrın aldum şemme vechu ’llâhdan

İLÂHÎ

123

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Fe‘ülün

Şu zâhid ‘âşıkun hâlin ne bilsün
Anuñ sırrıyla seyrânın ne bilsün

O ten-perver ki geçmez cism u cāndur

Visāl-ı zevk-ı cānānın ne bilsün

Maḳām idinmeyen evc-i ‘ifāfi

Hümānuñ anda cevlānın ne bilsün

Celī zikriyle girmeyen semā‘a

Ṭavāf-ı ‘arş-ı Raḥmānın ne bilsün

Bu ‘āşık Sırri ile ‘aşk iline

Refīk olmayan a‘yānın ne bilsün

İLĀHĪ

124

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Şehr-i ‘aşkuñ cāmi‘inde oḳusam tā ki ezān

Ditrer ol şayt u şadādan künbedine asmān

İntisāb itdüm imāma himmet-i pīrān ile

Reşk ider aḥvāluma ḥūr-ı cinān kevn u mekān

Şıdkı sermāye idenler irdiler cānānne

Sen de ey sālīk çalış feth ide tā kim müste‘ān

Noḳta-i şekkī izāle itmedükçe bī-ta‘ab

Ser-be-ser esrār-ı maḥfī sālīke olmaz ‘ayān

Muḫtedā-yı sālīkem ʿavn-ı Ḥudādur rehberüm

Anuñ için oldı Sırrı kûy-ı dildäre revân

İLÂHÎ

125

7’li hece

Dervîşlere bereket

Çoḫdur luḫfı beḡāyet

Ḥaḫdan olur ʿināyet

Ey dil niye maḫzûnsun

Ḳuṭb-ı bezm-i ulumuz

Ḥaḫḫa gider yolumuz

Ḳādiridür ḫolumuz

Ey dil niye maḫzûnsun

Şaḫılur bize ʿalāmet

Sālīklere selāmet

Bizde olur kerāmet

Ey dil niye maḫzûnsun

Allāh diyen uludur

Ḳādiriler velidür

Faḫr ehlinüñ gülidür

Ey dil niye maḫzûnsun

Sırrı yokdur mālümüz
Kimse bilmez hālümüz
Yoklukdur iqbālümüz
Ey dil niye maḥzūnsun

İLĀHĪ

126

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

Tecellī-yi cemāluñ kıldı cānā cismümi sūzān
Ene’l Hāḡ nālesiyle oldı cān anuñ için nālān

Şu deñlü mest-i şeydāyem ki farḡ itmem seni benden
Görinür her neye kılsam teveccüh vichet-i Raḡmān

Külāh-ı cāh-ı sırrum şöyle serir ‘arş-ı a‘lā kim
Melāyik oldılar serümde cümle mest u ser-gerdān

Derūnum Hızır ‘ilminde niçe biñ Hızır olur ḡāzır
Tecellī-yi dilüm tūrında Mūsālar olur ḡayrān

Fenā bulmuşlara bir kez disem ger ḡum bi-izni’llāh
hemā-bi’llāh ile tūra ḡamusı baş açıḡ ‘üryān

Bu sır Manşūrı ber-dār eyleyen aḡyārı yār iden
Bu sırdur varı var iden bu sırla dirilür her cān

Beḳā bi'llāha mazḥar olmuşam Sırrı fenāda ben
Melek ma' nāmı fehm itmez görüdüüm řüretā insān

İSTİḲBĀL-İ MĀH-I RAMAZĀN-I şERİF

127

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Feyz-i envār ile hep tıldı cihān
Merḥabā geldi mübārek ramazān

Gül-i gülzār-ı řuhūr-ı Raḥmān
Merḥabā geldi mübārek ramazān

Çoğ olur bunda Ḥaḳḳuñ iḥsānı
Ümmetüñ bundadır ' izz u řānı

Bunda indirdi Ḥudā Ḳur'ānı
Merḥabā geldi mübārek ramazān

Ḥaḳ anı kıldı meh-i şavm u kıyām
Māhiler içre budur mäh-ı kirām

Ümmete bundadurur ' izzet-i tām
Merḥabā geldi mübārek ramazān

Bu mehi ümmete kıldı Ḥannān
Sebeb-i ḥūr-ı ḳuřūr u ğılmān

Bâis-i luṭf-ı Raḥîm-ı Raḥmân
Merḥabâ geldi mübârek ramazân

Bundadır leyle-i ḳadr-i ğarrâ
Bunda her ŧebde olur ḳurb-ı Hudâ

Bundadır ümmete Sırrı isrâ
Merḥabâ geldi mübârek ramazân

ḲÂFİYE-İ VÂV ḲASİDE

128

Fâ' ilâtün Mefâ' ilün Fâ' ilün
(Fâ' lün)

Hamd-i sükker-zebân-ı ehlu'llâh
Gevher-i lâ ilâhe illâ hû

Ḥaḳḳa iren gürûh-ı 'âli-câh
'Asker-i lâ ilâhe illâ hû

Râst-ı râh-ı ilâhî isterseñ
O yoluñ erlerini dilerseñ

Olaruñ uyduĝu nedir dirseñ
Muḥbir-i lâ ilâhe illâ hû

Nâr-ı 'aşḳ-ı Ḥaḳḳâ uyanıḳlar
Dil-i cânı ḥaḳḳa uyanıḳlar

Ġazv-ı ekberle k̄anıklar

Leşker-i lâ ilâhe illâ hû

Gerd-i derd-i sivâdan iden şâf

Ķalbi âyîneveş kılan şeffâf

O kedersûz şâd u dâl u kâf

Ahker-i lâ ilâhe illâ hû

Ķâl u hâl nev' inûñ budur faşlı

Fi'l-i esmânûñ eḥruf-ı vaşlı

Hem ledün ' ilminûñ kavî aşlı

Mâder-i lâ ilâhe illâ hû

Cânı cânân için fedâ idenûñ

Zevk-ı cismâniden cüdâ düşenûñ

Neş'e-baḥşâ-yı bî-fenâsı anuñ

' Abher-i lâ ilâhe illâ hû

Dervîşi mülk ü mâldan geçüren

Menzil-i k̄ıl u kâlden göçüren

Mürğ-ı lâhût ile anı uçuran

Şehper-i lâ ilâhe illâ hû

Şāhı dervīş idüp ʿaba giyuren
Salṭanatdan añā ġinā götüren

Bāde-i ʿaşq-ı yārdan içüren
Sāġar-ı lā ilāhe illā hū

Cest u çālāk iden reh-i Ḥaḳda
Gösteren her yaqında ırāḳda

Gezdiren hep bir adım atmaḳda
Hüner-i lā ilāhe illā hū

Götüren dost iline ʿuşşāḳı
Gezdiren cümle evc u āfāḳı

Mest-i sāḳı idüp kılan bāḳı
Kevşer-i lā ilāhe illā hū

Men ʿaref sırrına resīde kılan
Küntü kenzen maḳāmına yetüren

Lī-ma ʿallāh remzini tıyuran
Rehber-i lā ilāhe illā hū

ʿArşdan a ʿlāyı itdiren seyrān
Nur-ı envāra irgüren her ān

Sırriyā sırr-ı Aḳdes-i Sübhān

Eşer-i lâ ilāhe illā hū

ḲĀFIYE-İ HĀ BEYĀTĪ

129

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Göñül bu mülk-i fāniden geçüp mülk-i beḳā iste

Beḳā-yı lâ-yezāl-i Ḥaḳḳa var Ḥaḳdan liḳā iste

Neden bel baḳladuñ bu bī-vefā mekkāre suflāya

Başuña cem' idüp 'aḳlün gel andan irtikā iste

Bu zülmānī ḳafesden mürġ-ı cānı eyleyüp āzād

Hevā-yı 'aşḳla perrān olup vādīyü'n-naḳā iste

Fenā bezminde kimse almadı bŷy-ı vefā hergiz

Vücūduñdan olup 'ārī 'ademden var vefā iste

Rukūn itme sivāya ehl-i itbā' um diyüp aḣlā

Yem-i ğamdan selāmet bulacaḳ var bir yaḳā iste

Yürü var 'aşḳ Bağdādında bāzargān-ı ma' nī ol

Sulūk-ı seyrüñi ey Sırrı var Ḥaḳdan Ḥaḳa iste

130

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Tenūr-ı 'aşk içinde nār-ı şevke yana yana āh
Dil-i 'aşıkda yā Rab şabra tākāt kalmadı bi'llāh

Bu derd-i hasrete çāre bulunmaz didiler eyvāh
Dil-i 'uşşāk-ı bīmāra tecellī eyle yā Allāh

Gice tā şubha dek ālām-ı nār-ı intizār içre
Nihādı tā be şeb nālān u giryān āh u zār içre

Ne zevki var ecānible ne yeri var tebār içre
Dil-i 'uşşāk-ı bīmāra tecellī eyle yā Allāh

Maķām itdi ezelden mürġ-i dil gūlzār kūyuñda
Nite naħl u güvārā nāliši vardur hemān tende

Mülāzımdur ķamu bī-çārelerle şimdi ķapuñda
Dil-i 'uşşāk-ı bīmāra tecellī eyle yā Allāh

Senūñ ķapuñdan özge ķapuya hiç ilticāmuz yok
İki 'ālemde senden ġayrıdan aşlā ricāmuz yok

Reh-i 'aşk içre senden ġayrıya dilde hevāmuz yok
Dil-i 'uşşāk-ı bīmāra tecellī eyle yā Allāh

İlāhî zıkr u fikrũn Őevķını dilde ziyād eyle
Senũn maħzũnuñuz yā Rab bizi luřfuñla Őād eyle

Bu Sırrî-zāri de ‘uŐŐāk içinde ber-murād eyle
Dil-i ‘uŐŐāk-ı bîmāra tecellî eyle yā Allāh

İLĀHÎ

131

14’lü Hece

Aç gözüñi ey nāyim yalvar güzel Allāha
Zıkr ile olup dā’im yalvar güzel Allāha

Esmā-yı Ĥaķķı yād it ĝam-dîde dili Őād it
Bülbül gibi feryād it yalvar güzel Allāha

Őafvetde vü kudretde ni‘ metde vü miħnetde
Vaħdetde vü keşretde yalvar güzel Allāha

Cānũn bedenũñdeyken ‘aķlũn üzerũñdeyken
Bu firŐat elũñdeyken yalvar güzel Allāha

Cān mürĝün uşurmazdın perr-i aķlara girmezdin
Ĥasretlere dũŐmezdin yalvar güzel Allāha

Gel Sırrî eyle sırrān gir rāh-ı Ĥaķķa irken
Hem sırrān hem cehren yalvar güzel Allāha

132

Müstef ilātün Müstef ilātün

Hem-dem olaldan ben yār-ı aşğa

Ber-dâr oldum ben dâr-ı aşğa

Her şûret u ma' nâ-yı sivâyı

İtdüm fedâ hep dîdâr-ı aşğa

Hâlât u aşğ ile hû diyelden

Yâ hû didüm hep ağıyâr-ı aşğa

Şimdi hezâr nağme hezârem

Bâğ-ı diyâr-ı ezhâr-ı aşğa

Şevk-ı cemâl-i yâr ile her şeb

Temcîd-i hânüm eşhâr-ı aşğa

Ekdâr-ı gayrı hiç görmez oldı

Sırrî girelden enhâr-ı aşğa

İLĀHĪ ḤAMDĪYYE

133

Müstef' ilātün

Uyduḡ rızāya
Varup fenāya
İrdük beḡāya
Elḡamdü li 'llāh

Bulduḡ beḡāyı
Bezminde liḡāyı
Hem irtikāyı
Elḡamdü li 'llāh

Biz Ḳādiriyüz
Ḥaḡ zākiriyyüz
Hem şākiriyyüz
Elḡamdü li 'llāh

Ḳıldık tevekkül
İtdük tevessül
Bulduḡ tevaşşul
Elḡamdü li 'llāh

Ḥaḡ ni' meti bol
İḡsān-ı mebzül
Ġufrān-ı me'mül
Elḡamdü li 'llāh

Feyz evliyānuñ
Fazl enbiyānuñ
Virmek Hudānuñ
Elḥamdü li 'llāh

Ey Sirri-yi zār
Ve'y genc-i esrār
Allāh Settār
Elḥamdü li 'llāh

İLĀHĪ İSTİĞFĀR

134

Müstef' ilātün

Rabbüm ilāhum
Kādir-i penāhum
Çoğdur günāhum
Estağfiru'llāh

Ben tih-i gamda
Kaldım elemde
Yok zād elümde
Estağfiru'llāh

Yolumda gāyet
İtdüm cināyet
Senden 'ināyet
Estağfiru'llāh

Settār-ı ʿaybā
Ġaffār-ı z̄enbā
Ferrāc-ı kerbā
Estağfiru'llāh

Ustur ʿuyübī
Ağfir zunübī
Ferric kerübī
Estağfiru'llāh

Ḥatem-i risālet
Kılsun şefāʿat
Rūz-ı kıyāmet
Estağfiru'llāh

Sırrı-yı nā-çār
Ġāyet girān-bār
Aḥmāli evzār
Estağfiru'llāh

İLĀHĪ

135

Mefāʿülün Mefāʿülün Feʿülün

Hevā-yı nefisle ḥālüm perişān
Meded eyle meded sultānum Allāh

‘ İnāyet kı1 İlāhī baña her ān
Meded eyle meded sulṭānum Allāh

Egerçi lāyıķem zecr u iķāba
Revā gör bendeñi ħüsn-i ħitāba

Muvāfiķ eyle a‘ mālüm kitāba
Meded eyle meded sulṭānum Allāh

Bizi rüz-1 cezāda itme maķhūr
Velīler zümresinde eyle maķşūr

Cemālūñle derūnum eyle pür-nūr
Meded eyle meded sulṭānum Allāh

Kerem kı1 bendeñe ey Rabb-1 Settār
Günahkāruñ saña lāyıķ nesi var

Ne ħācet ‘ arz-1 ħāle ey kerem-kār
Meded eyle meded sulṭānum Allāh

Vişālūñden Kerīmā eyleme dūr
Bu Sırrī derd-mendūñ itme mehcūr

Habībūñ ħürmetiyçün eyle mesrūr
Meded eyle meded sulṭānum Allāh

İLĀHĪ

136

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Gülün şevkiyle ' aşıklar derūnı diyelüm Allāh
Silelüm qalbden pası ki tolsun aña hubbu'llāh

Devām-ı zikrle buldı haqīkat yolunı ' uşşāq
Sırāt-ı müstaqīme reh-nümādur nūr-ı zikru'llāh

Hevā ile hebāya virmegil ' ömr-i ' azizi gel
Bozup emmāre cündin zikrle bul şemme vechu'llāh

Hudā çün fezkurūnı didi Furqān-ı Keriminde
' İtā' at eyleyüp emr-i Haqqa dā'im di hū Allāh

Yuyup ' işyāndan āb-ı kevşer-i tevḥīdle qalbi
Koma şābūn illallāh ile qalbünde ğayru'llāh

Şeherlerde şaf-ı ' uşşāqda ey Sırri-yi ' aşık
Dilünde virdün olsun dā'imā Allāh illallāh

İLĀHĪ ' ARAZBĀR

137

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Muḥabbet ehline derdün devādur yā Resūlu'llāh
' Uşāt-ı ümmete luḫfuñ revādur yā Resūlu'llāh

Senünle buldılar Haqquñ yolunda şafveti ‘ uşşâk
Güzellerde çü nāmuñ Muştafādur yā Resūlu ‘llāh

Egerçi şūretā āhırde hātmü’l-enbiyā geldüñ
Kamuya zāt-ı pāküñ muqtedādur yā Resūlu ‘llāh

Senünçün rahmetenli ‘l-‘ ālemīn geldüñ didi Qur’ān
Cenābıñdan semāhat müdde‘ ādur yā Resūlu ‘llāh

Yüzüñ göster koma rāh-ı haqīkatde bizi güm-rāh
Vücūduñ halka çün nūr-ı hedādur yā Resūlu ‘llāh

Şefā‘ at kıl bu ‘ āşī Sırrinüñ hep cürm-i ‘ işyānün
Kerīmüñ bābı luṭfa mürtecādur yā Resūlu ‘llāh

İLĀHĪ

138

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Zıkr-i Haqqı vird iden cān u dile
İrişür elbette birgün menzile

Bende zāhid şabra tākat kalmadı
Ehl-i tevḥīdi görünce al ele

Şahn-ı tekye hirmen-i güldür bize
Döndü gülşen içre zākir bülbüle

Gülsitān ʿālemi virdüñ hele
Tāc-1 sālîkde dikilmiş bir güle

Bāğ-1 tevḥîd ortasında Sırriyā
Ḳādirîler döndü saçlı sünbüle

İLĀHÎ NEVĀ

139

Müstef ilātün Müstef ilātün

Maḥrem olaldan esrār-1 ʿaşқа
Seyr-i sulūkem eṭvār-1 ʿaşқа

Dīvān-1 ʿaşqı bulup ezelde
Anda yazıldum ṭümār-1 ʿaşқа

Görüp yüzini ol yār-1 ʿaşquñ
Yā hū didüm hep aḡyār-1 ʿaşқа

Sulṭān-1 ʿaşquñ fermāni ile
Oldum livā-keş serdār-1 ʿaşқа

Sevdā-yı zülf-i yār ile şimdi
Dil-dāde oldum ezhār-1 ʿaşқа

ʿAşquñ Süleymānıyla görüştüm
Sırrıyla geldüm bu dār-1 ʿaşқа

İLĀHĪ 'UŞŞĀḲ

140

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Düşüp 'aşkuñ tenūri içre yandum yā Resūlu 'llāh
Muḥabbet nūruna girdüm boyandum yā Resūlu 'llāh

Dün u gün āh u efġānüm budur kim tīġ-i hecrūñle
Dil-i mecrūḥumuñ ḳanına ḳandum yā Resūlu 'llāh

Yüzüñ göster marīz-i derd-i 'aşḳa pes budur dermān
Der-i iḥsānūña geldüm güvendüm yā Resūlu 'llāh

Şefā' at umarem maḥşerde senden bilürem zīrā
Günahkārem bitürdüm kendi kendüm yā Resūlu 'llāh

Derūnumdan çıḳargıl māsivā ḥubbunı sulṭānum
Ḳulum diyüp ḥalāş it zīr-i bendüm yā Resūlu 'llāh

Kemāl-i zāta irgür Sırri-yi şeydāyı luṭf ile
Ġarīḳ-i baḥr-ı evşāfum ḳapandum yā Resūlu 'llāh

ḲĀFİYE-İ LAM-ELİF İLĀHĪ

141

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Rāh-ı 'aşḳa girmek isterseñ gerekdür evvelā
Ḥubb ü māl ü ehl ü evlādün dilūñden dūr ola

albũni teslĩm idũp Şeyhe aña teslĩm ıl
Gice gũndũz terbiyeyle albũne vire cilā

Zıkr-i dā'im fikr-i tām u tār u hālvetle olur
Cem' -1 hātır birle Őeyhũn sırrı ile iħtilā

Sırr-1 Şeyhe mazhar ol eyle tecerrũd ğayrdan
Ğaybdan rũh-1 mũcerred 'ĩne tā mazhar ola

Őıd-1 iħlāŐ ile girseñ rāh-1 ' aşka bũylece
Bir gũn ey Sırrĩ bulursun rũŐd-i erbāb-1 velā

ĀFIYE-İ YĀ İLĀHİ

142

Mefā' ĩlũn Mefā' ĩlũn Mefā' ĩlũn Mefā' ĩlũn

Dilerseñ bulasun rāh-1 hāıatda kemālātı
' Uyũb-1 hāı gũrme ' aybũni gũr ıl riyāzātı

Őaın Şarf itme zıhnũn kimseyi teŐhĩr iũn hergiz
Dilũn teŐhĩr ıl lağv itme bil hũsn-i maālātı

abĩ' ĩ mezhebin ge ār ' unŐur aydına dũŐme
Havās-1 hāmseñi pāk it Hudādan bul ' ināyātı

Dehān u gũŐ u dest u pāy-1 fercũn Őala āfetden
Helāk olur ebed iden bulur ũzre cināyātı

Hıyānet itme zēnbūñle dem-ā-dem i‘ tirāf eyle
Rızā-yı Hāḫḫı gör terk eyle zu‘ mı gözle ḫālātı

Senūñ ‘ aybüñ var iken ğayre nuşh itmek nedir Sırrı
Çıḫup ilḫāddan ḫıl ittiḫād içre münācātı

İLĀHĪ ÇĀR-GĀH

143

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Rāh-ı Hāḫda baş açıḫ pūyān olan añlar bizi
Sīnesin ḫaşla döküp nālān olan añlar bizi

Biz o derrüz ḫadrümüz¹⁸¹ bilmez bizim gevher-furūş
Bu fenāda baḫr-ı bī-pāyān olan añlar bizi

Çāk çāk idüp libās-ı şabrı şevḫ-ı yār ile
Ten ḫabāsından geḫüp ‘ üryān olan añlar bizi

Serde sevdā-yı temāşā dilde ümmīd-i vişāl
Fıkr-i dūr-ā-dūr ile ḫayrān olan añlar bizi

Biz o genc-i ma‘ niyüz bilmezüz māna ḫıymetin
Bu ḫarāb ābādede virān olan añlar bizi

Mışr-ı dilde Yūsuf-ı maḫsūda irdük Sırriyā
Rūz u şeb Ya‘ ḫūbveş giryān olan añlar bizi

¹⁸¹ Vr’de “ḫadrimüz“

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Tīh-i 'aşk içünde ser-gerdān olan añlar bizi
 Cismden 'ārī olup hep cān olan añlar bizi
 Cān virüp cānāneye cānān olan añlar bizi
 Vaşl-ı yāre 'aşkla şāyān olan añlar bizi
 Rāh-ı Hāğda baş açık pūyān olan añlar bizi
 Sīnesin taşla döküp nālān olan añlar bizi

Nice añlar bizi ke'l-en'ām olan bī-'aql-ı hūş
 Ya'ni bu bezm-i fenāda ola kaçdı 'ayş u nūş
 Şāhid-i ma'nāya varduğ biz idüp terk-i nuķūş
 Biz o rūhuz seyrümüz¹⁸² görmez bizim her bir sürüş
 Biz o derrüz kadrümüz¹⁸³ bilmez bizim gevher-furüş
 Bu fenāda baħr-ı bī-pāyān olan añlar bizi

Hep şebān rūz oldu fikr-i vuşlat-ı dildār ile
 Rūzlar tār-ı şeb oldu hecr ile ekdār ile
 Zehr nūş itdük pey-ā-pey bezm-i aģyār ile
 Rāh-ı 'aşk içre neler çekdük dil-i nā-çār ile
 Çāk çāk idüp libās-ı şabrı şevķ-ı yār ile
 Ten kábāsından geçüp 'üryān olan añlar bizi

¹⁸² Vr'de "seyrimüz" şeklinde.

¹⁸³ Vr'de "kadrümüz" şeklinde.

Hep evāmirden geçüp biz ‘aşka itdük imtişāl
El çeküp dünyādan olduķ tārık-i māl ü menāl
Hep şuverden oldu ħālī beyt-i mir’āt-ı ħayāl
Zikrümüz¹⁸⁴ ol şāh-ı ħüsn ü fikrümüz¹⁸⁵ dā’im cemāl
Serde sevdā-yı temāşā dilde ümmīd-i vişāl
Fikr-i dūr-ā-dūr ile ħayrān olan añlar bizi

Şayrefī bilür mi hergiz naķd-ı dil māhiyyetin
Cevheri bilmez ħaķīķat gevher-i ħāşiyetin
Bilemez nā-maĥrem olan maĥremüñ keyfiyyetin
Biz o sırra maĥremüz kim kimse bilmez sīretin
Biz o genc-i ma‘ niyüz bilmezüz māna kıymetin
Bu ħarāb ābādede vīrān olan añlar bizi

Biz ġinādan faķra varduķ anda olduķ aġniyā
Anuñ içün faķr-ı faĥrı didi faĥru’l-enbiyā
Faĥrı bilmez faķr odına yanmayan ehl-i riyā
Biz vücūdı bezl idüp olduķ dirildük şāniyā
Mışr-ı dilde Yūsuf-ı maķsūda irdük Sırriyā
Rüz u şeb Ya‘ ħūbveş giryān olan añlar bizi

İLĀHĪ NEKRĪZ

145

Mefā‘ ĩlün Mefā‘ ĩlün Mefā‘ ĩlün Mefā‘ ĩlün

İlāhī ġāyız-ı baĥr-ı hüviyyet kıl bu şeydāyı
Görinsün hū baña her gördigümce cümle eşyāyı

¹⁸⁴ Vr’de “zikrimüz” şeklinde.

¹⁸⁵ Vr’de “fikrimüz” şeklinde.

Beni maḥv eyle zāt-ı aḳdes içre bî-vücüd eyle
Sivâ üzre zafer-yâb eyle dâ'im lâ vü illâyı

Per-i ḳudsî virüp ḳıl mürġ-ı lâhûte dili hem-dem
K'ide lemḥü'l-başar içünde cevân 'arş-ı a' lâyı

Hebâ oldı gönül efkâr ekdâr-ı sivâ içre
O mir'ât-ı ġuyüb-ı tûra ḳıl 'aynı tecellâyı

Reh-i 'aşḳuñda ey sâḳî baña cām-ı muḥabbetden
Saña 'âşıḳlaruñ şaffında şun bir kâs şahbâyı

Şuhûd-ı zâta meşġûl ola dil ḥayret maḳâmında
Ferâgat bulmaya derk itmege a' lâ vü ednâyı

Daḫi rûḫu'l-ḳudusle âşinâ vu hem-'inân eyle
K'ide kerrûbiyânla dâ'imâ Sırrî temâşâyı

İLÂHÎ ŞİFÂHÂN

146

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Ola mı dost elemi derde dermân ola mı
Tâzelenmekde ġam-ı hecr ile gönülüm elemi

Hâle olmuş o meh-i medd 'ayyân sedd çekuben
Gül-i sürḫuñ nitekim oldı dikenden ḫaremi

Hüsn-ı ebrûsın eger şerh ideyin dirse kalem
Vâşf-ı hasîni anuñ şakğ ider ol dem kalemî

Niçe demdür gözi efsûnuna bîmâr olalı
N'ola ta' vîz ile ger yüzüme başsa kademî

Rûz u şeb yüzümi dergâh-ı du' âya tutaram
Münkîruñ vire murâdın muhlişüñ virmîye mi

Sırriyâ Hâkka niyâz eyle du' â kıl elüñ aç
Virür elbet dilegüñ çoğdur ilâhuñ keremî

İLÂHÎ UŞÛL

147

Müstef' ilün Fe' ülün

Sulţānumuz kütubdur
İhsānla tölupdur
Dā'im yüzi gülüpdür
Kādiriyüz Kādirî

Tācumuzda gülümüz
Hâkka gider yolumuz
Budur hüsn-ı hālümüz
Kādiriyüz Kādirî

Ṭarīḳlerde ŧānumuz
Faḥr ile ʿünvānumuz
ʿAŧḳ ile seyrānumuz
Ḳādirīyüz Ḳādirī

Mürŧidümüz uludur
Evliyānün gülüdür
Dervīŧleri velīdür
Ḳādirīyüz Ḳādirī

Gözlerimiz giryāndur
Dillerimiz nālāndur
Cennet bize ḥayrāndur
Ḳādirīyüz Ḳādirī

ʿĀŧḳ Sırrī varalüm
Baġdād ilin görelüm
Sırra anda irelüm
Ḳādirīyüz Ḳādirī

RUBĀʿİYYĀT

148

Mefʿülü Mefāʿilün Mefāilü feʿül

Yā Rabb ḥabīb-i ekremüñ ḥürmetine
Envār-ı cemāle maḥremüñ ḥürmetine
Esrār-ı rızāña görme bī-gāne beni
Taḳrīble her mükerreremüñ ḥürmetine

RUBĀ'Ī

149

Mef'ülü Mefâilün Mefâilün fe'ül

Yâ Rabb dile luṭfuñla tecellî eyle
Ol sırla derûnumı muḥellâ eyle
Elṭâfuña iderseñ ger beni maḫzar
Tevfîḳüñ eyle ebed tevellâ eyle

RUBĀ'Ī

150

Mef'ülü Mefâilün Mefâilün fe'ül

Ey Erḫamü'r-Râḫimîn 'Aliyyü'l-A'lâ
'Afv eyle 'uşâtı yaḫmasun nâr-ı cezâ
Maḫzî ise nâra girmegüm 'ilmünde
Bu 'abdüñi eyle anlara cümle fedâ

RUBĀ'Ī

151

Mef'ülü Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fâ'

Biz bâde-i 'aşḫa tâ ezel sermestiz
Kim şâhid-i ma' niye ḫamu dil-bestiz
Bir kimseye olmazüz ra' iyyet zîrâ
Ol ḫüsn ü cemâl şâhına serbestiz

NĀM U TĀRĪḤ-İ DĪVĀN

152

Mef'ūlü Mefā'īlün Mefā'īlün Fā'

Çün irdi temāma nazm ile dīvān
TārīḤ ile nām fikr iderken der-ān

Tıfl-ı dile Sırrıyā bu oldu ilhām
TārīḤi vü nāmı Mürşid-i Dervīşān

Mürşid: 544

Dervīşān: 571

+ -----

1115

Ketebehu'l ḥakīru'l-muḥtāc ila raḥmetihe Rabbihi'l-ḫadīri 'Abdullah şorgucuzāde ez-zümreti'l-fuḫarai'l-kadīri ez-dervīşāni ḥazret-i şeyḫ Meḥmed Sırrī Allāhümme'ḡfir limen du'ā li müellifi hezihi'r-risāleti'ş-şerīfeti ve limen ḥarrarehe ve limen ḫāle'ahe ve'āmilehe.

Metnin Hazırlanmasında Takip Edilen Yol

1. Şeyh Mehmed Sırrî Dîvanı ile ilgili çalışma, şimdiye kadar tespit edilen tek nüsha olan ve Yapı Kredi Sermet Çifteler Araştırma kütüphanesi 15/1numarada kayıtlı olan eser üzerinden yapılmıştır.

2. Dîvan'ın mürettep bir Dîvan olmadığı görülmüştür ancak şiirlerin sıralanışına müdahale edilmemiştir. Metin orijinal varak numaraları ile okunmuş ve o şekilde transkribe edilmiştir.

3. Arap harfli alfabede bulunup da bugünkü alfabede bulunmayan işaretler için, şimdiye kadar tenkitli basımı yapılan ilmî eserlerde kullanılan aşağıdaki transkripsiyon sistemi kullanılmıştır:

ء	: ' ,	ط	:Ṭ,ṭ
ث	:Ṣ,ṣ	ظ	:Ẓ,ẓ
ح	:Ḥ, ḥ	ع	: ' ,
خ	:Ḫ, ḫ	غ	:Ġ,ġ
ذ	:Ẓ,ẓ	ق	:Q,q
ص	:Ṣ,ṣ	گ	:ñ
ض	:Ẓ,ẓ		

Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun ünlüler de şöyle gösterilmiştir:

ا	:Ā,ā
و	:Ū, ū
ى	:Ī, ī

Farsça bazı kelimelerde yer alan vâv-ı ma'duleler uzun a'dan önce üst tarafda (˘) işareti ile gösterilmiştir: ḥ˘āb, ḥ˘āce vb.

4. Müstensih hatası olarak düşündüğümüz bazı hece eksiklikleri ve yazım yanlışlıklarını, metin içerisindeki anlamı göz önünde bulundurularak eklemeler yapılmış, eklenen bu heceler ve değiştirilen kelimeler, hem parantez () içerisinde hem de dipnotta gösterilmiştir.

5. Okunması sırasında doğru okunduğundan şüphe duyulan kelimelerin yanına soru işareti konmuştur.
6. Kelimelerin ve eklerin okunmasında 18. yüzyıl dil özellikleri göz önünde bulundurulmuştur.
7. Vezne uymayan ya da vezinleri problemlili olan şiirler dipnotta gösterilmiştir.
8. Şiirler tarafımızdan numaralandırılmıştır.
9. Metinde “Ki” ve “Ne” ile yapılan birleşmelerde düşen vokal, ilmî eserlerde kullanılageldiği gibi, apostrofla “k’ide, n’ola” şeklinde gösterilmiştir.
10. Metinde aslında uzun okunması gereken fakat vezin gereği kısa okunan Arapça ve Farsça asli uzunluklar, vezne uygun şekilde okundu. “Sırrî” kelimesinin nisbet “î” sinin vezin gereği “ Sırrî” okunması gibi.
11. Metinde “’ub” şeklinde kullanılan zarf-fiil eki, metnin genel dil özelliğine bağlı olarak “Up” şeklinde, üçüncü teklik şahıs ilgi hâli de yuvarlak olarak (anuñ) şeklinde kullanılmıştır. 3. tekil şahıs eki –sUn, sıfat-fiil eki –dUk, öğrenilen geçmiş zaman eki –mİş, gelecek zaman eki –(y)IsAr, birinci tekil şahıs iyelik eki –(U)m, ikinci tekil şahıs eki –(U)ñ, birinci çoğul şahıs iyelik eki –(U)mUz, ikinci çoğul şahıs iyelik eki –(U)ñUz ve ilgi eki –(n)Uñ halinde kullanılmıştır.
12. Metinde Arapça ve Farsça kelime ve eklerin yazımında İsmail Ünver’in “Yazım Birliği Üzerine Öneriler” adlı makalesindeki esas ve kaidelere uyulmuştur.
13. Âyet mealleri, ELMALILI Muhammed Hamdi Yazır, Kur’an-ı Kerim ve Meali adlı eserden alınmıştır.

SONUÇ

Çalışmada on sekizinci yüzyılın şeyh, âlim, mutasavvıf ve musikîşinas şairlerinden Şeyh Mehmed Sırrî Efendi'nin dîvânı incelendi.

Dîvân, üç ana başlık altında ele alındı. Birinci bölüm; şairin hayatı, edebî şahsiyeti, tekkesi ve tarîkatını ihtiva etmektedir. İkinci bölüm, dîvânın şekil özelliklerini ve muhtreva incelemesini içermekte ve üçüncü bölüm, transkripsiyonlu metinden oluşmaktadır. Dîvânın zengin dini ve tasavvufî kavramlar barındırdığı görülmektedir. Bu cihetle bu çalışmanın tasavvuf edebiyatına da ışık tutacağı kanaati hasıl olmaktadır.

Kaynaklardan Kâdirîliğin Rûmiyye koluna mensup olduğu tespit edilen şairin, bu özelliğine şiirlerinde de rastlanıldı. Dîvânda, Kâdirîlik ve bu tarîkatın piri Şeyh Abdulkâdir-i Geylânî övgüsü geniş yer tutmaktadır. Dîvân, dini ve tasavvufî bir özellik taşıdığından dini ve tasavvufî terim ve kavramlar şiirlerde bolca yer tutmaktadır. Bu terim ve kavramlar sünni İslam inancına uygun olarak kullanılmıştır.

Şeyh Mehmed Sırrî Efendi, dîvânına kısa bir mesnevi ile başlamış ardından münacat, naat, çehar yar-ı güzîn ve bir sakinâmeden sonra, şiirler harf sırasına göre dizilmiştir. Dîvânda bulunan şiir sayısı yüz elli ikidir. Bu şiirlerin çoğunluğunu ilâhîler oluşturmaktadır. Onaltı tanesi bestelenmiş olan bu ilâhîlerde, Allâh aşkı ve peygamber sevgisi, samimi ve içten bir yakarıyla dile getirilmiştir. Sadece onsekiz ilâhîsinde hece veznini kullanan şair, şiirlerinin çoğunda aruz ölçüsünü tercih etmiştir. Lirik ve didaktik özellikler gösteren bu şiirleri, güzellikleriyle göze çarpmaktadır.

Bu çalışma ile Türk Edebiyatına önemli bir şair ve önemli bir dîvân daha kazandırmış olduğumuza inanıyoruz.

KAYNAKÇA

- AKSOY, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II Deyimler Sözlüğü*, İnkilâp Kitabevi, İstanbul, 1988.
- AŞKAR, Mustafa, "Niyazi-i Mısırî", *DİA.*, c. 33, İstanbul, 2007.
- AYVANSARAYÎ, Hüseyin Efendi, Alî Sâtî' Efendi, Süleymân Besîm Efendi, *Hadîkatü'l Cevâmî*, haz. Ahmed Nezhî Galitekin, İşaret Yay., İstanbul, 2001.
- AZAMAT, Nihat, "*Kâdirîye*", *DİA.*, c. 24, İstanbul, 2001,
- BİLMEN, Ömer Nasuhî, *Büyük İslam İlmihali*, İstanbul, 1998,
- CANAN, İbrahim, *Kütübü's-sitte Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yay., Ankara, 1988.
- CEBECİOĞLU, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yay., İstanbul, 2009.
- COŞKUN, Menderes, *Sözün Büyüsü, Edebî Sanatlar, Dergah yay., İstanbul, 2012.*,
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 1997.
- EL-ACLÛNÎ, *Keşfü'l-Hâfâ ve Muzîe'l-İlbâs Amma's- Tehere Mine'l Ehâdis-i ala Elsineti'n-Nâs, c.I- II, Matbaatü'l- Fünûn, Haleb, 1351.*
- ELMALILI, Muhammed Hamdi Yazır, *Kur'an-ı Kerim ve Meali*, İstanbul, 2008.
- ERAYDIN, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul, 1994.
- ERDOĞAN, Kenan, *Niyâzî-i Mısırî Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara, 1998.
- GAZALÎ, İhyâ-i ulumi'd-din, c. IV.
- GÜLTEKİN, Menekşe, *Şekûrî Dîvânı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.
- İmlâ Klavuzu*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2008.

- GÜZEL, Abdurrahman, *Dini-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*, Akçağ Yay., Ankara, 2009.
- İPEKTEN, Haluk, vd., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1988.
- İPEKTEN, Haluk, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2008.
- İZ, Mahir, *Tasavvuf*, İstanbul, 1981.
- KEMİKLİ, Bilal, *Sun 'ullah-ı Gaybî Dîvânı İnceleme Metin*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 2000.
- KÖKSAL, Mustafa Âsım, *Peygamberler Tarihi*, Ankara, 1993.
- KURNAZ, Cemal, *Hayali Bey Dîvânı Tahlili*, Ankara, 1987.
- KARA, Mustafa, "Ahmed el-Bede'î", *DİA*, C. II, İstanbul, 1989
- KÜLEKÇİ, Numan, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, Akçağ Yay., Ankara, 1995.
- LEVEND, Ağâh Sırrı, *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1984.
- MÜNÂVÎ, Zeynü'd-dîn Muhammed, *Fezû'l-kadîr Şerhi Câmi 'i's-Sagîr*, I-VI, Dârü'l-Marife, C.II, Beyrut, 1938.
- MUSLU, Ramazan, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18.yüzyıl)*, insan yay., İstanbul, 2004.
- ÖNGÖREN, Reşat, "Rûmiyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.35, TDV. Yay., İstanbul 2008.
- ÖZDAMAR, Mustafa, *Dersâdet Dergâhları*, Kırk Kandil Yay., İstanbul, 1994.
- PALA, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yay., İstanbul, 2008.

- REDHOUSE, *Türkçe / Osmanlıca – İngilizce Sözlük*, Çağrı Yay., İstanbul 2006.
- SARI Abdullah, *Semerâtü'l-fuâd fi'l mebde-i ve'l mead*, İstanbul, 1288.
- SEHAVÎ, Muhammed b. Abdurrahman, *Makasıdu'l Hasene, Daru'l kütubi'l Arabi*, C.1,1985,
- STEINGASS, F., *Farsça – İngilizce Sözlük (Persian – English Dictionary)*, Çağrı Yay., İstanbul 2006.
- ŞEMSEDDİN SAMÎ, *Kâmusu'l-A'lâm*, Kaşgar Neşriyat, Ankara, 1996.
- ŞEMSEDDİN SÂMÎ, *Kâmûs-i Türkî*, Kapı Yay., İstanbul, 2009.
- TUMAN, Mehmet Nail, *Tuhfe-i Nailî*, Bizim Büro Yay., Ankara 2001.
- TURAN Selami, “Müzeyyelde gazelde gül”, *gül kitabı gül kültürü üzerine incelemeler*, Isparta Belediyesi Yay., Isparta 2005.
- TÜLÜCÜ, Süleyman, “Hatem-i Taî” DİA, C.16, İstanbul, 1997.
- ULUDAĞ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalıcı Yay., İstanbul, 2001.
- , “*Abdulkâdir-i Geylânî*”, DİA, C. I, İstanbul, 1997.
- ÜNVER, İsmail, “Çeviri Yazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, *Türkoloji Dergisi*, C. XI, S.1, Ankara, 1993.
- YILMAZ, Mehmet, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992.

ÖZ GEÇMİŞ

Halil KURT

Kişisel Bilgiler

Doğum Yılı ve Yeri : 02.12.1980 / SİİRT

Yazışma Adresi : Mustafa Gürkan Anadolu Lisesi / ISPARTA

E-Posta : halil_kur@hotmail.com

Eğitim Bilgileri

Lisans (2008-2012) : İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği, MALATYA

Yüksek Lisans (2012-) : Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, ISPARTA

Yabancı Dil : İngilizce (YDS: 63.75)